

Літаратурнае мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 10 (2589)
ПЯТНІЦА
10
сакавіка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ПЕРШАЕ СЛОВА ў беларускай сцэнічнай Ленініяне было яго, народнага артыста СССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Саюза ССР Паўла Малчанава. На гэтым здымку — дыспут Уладзіміра Ільіча з інжынерам Забеліным («Крамлёўскія куранты», Другі БДТ, год 1940). Малчанаў і яго партнёр на спектаклі народны артыст БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Цімох Сяргейчык ігралі незабыўны эпізод з сапраўдным унутраным захалленнем; гэта быў паядынак сталай думкі з недаверам, паядынак, дзе ленінскае ўменне мысліць так, каб пераканаць і перавесці на свае пазіцыі самага ўпартага апанента, праявілася надзвычай ярка.

Здаралася так, што ў наступны вечар Малчанаў выступаў, скажам, у ролі Бобчынскага. І тады малчанаўскі маленькі чалавечак з правіяцый так смешна і кранальна мапіў «сталічную штучку» Хлестакова, [з гэтай штучкай быў бліскучы Аляксандр Ільінін, народны артыст СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Саюза ССР], каб там, у Пецярбурзе, абаязкава водзіць жыццё ён, Павел Іванавіч Бобчынскі. Пераўвасабленне артыста здзіўляла і ўзрушала залу.

Пяцьдзесят гадоў на сцэне... З першых крокаў у

Беларускай студыі ў Маскве 1922 года і па сённяшні дзень гэты артыст не ведае ніякай іншай справы, якая паглынула б яго інтарэсы дарэшткі, — ён, роднай сцэне, самааддана і паслядоўна служыць Павел Сцяпанавіч. Сыграны многа роляў — трагедыяных і сатырычных, востра характарных і рэзанёрскіх. Ад Кутаса ў кулацкіх «Прымаках» да Гамлета (паводле Бялінскага, гэты твор Шэкспіра — «бліскучы алмаз у прамяністай кароне цара драматычных паэтаў, якога вяняе славай усё чалавецтва і які ні раней, ні пасля сябе не мае суперніка...»), ад Шышы ў драме «Вайна — вайне» Я. Коласа да горжлівага Пярчыхіна, ад Косці-капітана ў «Арыстакратах» М. Пагодзіна да Глуздакова ў камедыі «Лявоніха на арбіце» А. Макаёнка... Які дыяпазон і якая мазаіка сцэнічных партрэтаў, зробленых заўжды ўдумліва, па-тэатральнаму кідка, з псіхалагічным наглыбленнем у сутнасць чалавечай істоты і з ясным адчуваннем яе месца ў грамадскіх зрухах!

Большасць з вобразаў, створаных Малчанавым, мае сваю ўнутраную музыку, часамі поўную кантрастных адценняў, выразную ў рытмічным малюнку. Майстар пераўвасаблення, ён дае завершаны пластым-

ны, віртуозна адшліфаваны ў руху, жэсце і міміцы партрэт таго, каго паказвае ў святле рампы. Гранічна пунітуальны ў перадачы аўтарскай задумы, ён заўсёды раскрысвае свае асабістыя адносіны да зла або добра, да гераізму або здрады, увасобленых у гэтым вобразе гэтым пісьменнікам і зразуметых гэтым рэжысёрам.

Малчанаў выступае і як кінаакцёр, ставіць спектаклі як рэжысёр, чытае літаратурныя творы на эстрадзе і па радыё, застаецца сам-насам з гледачом на блакітным экране тэлевізара. Але галоўнай і ўсепажыўнай страцю яго была і ёсць драматычная сцэна. Гісторыя Першага і Другога [цяпер яны носяць імёны Я. Купалы і Я. Коласа] тэатраў непарыўна звязана з яго творчым гарэнем і ўпрыгожана незабыўнымі вобразамі, узорами высокага артыстычнага майстэрства. Рыцар беларускай сцэны — у такім тытуле не будзе перабольшаннем, калі мы так назавем Паўла Сцяпанавіча Малчанава ў дзень яго 70-годдзя.

Матэрыялы, прысвечаныя юбілею П. С. Малчанава, — на стар. 8—9.

ТАК—МІРУ, НЕ—АГРЭСІІ

II БЕЛАРУСКАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ ПРЫХІЛЬНІКАУ МІРУ

Свету—мір! Вось ужо колькі гадоў гэтыя словы—дэвіз усіх людзей добрай волі на зямлі. Самыя выпрабаваныя барацьбы за мір—савецкія людзі. Гэта яны першыя гавораць не агрэсіі, дзе б яна ні ўзнікла. Гэта яны не словам—справай змагаюцца з імперыялізмам, — зацятымі ворагам свабоды.

Увагу грамадскаці рэспублікі прыцягнула II Беларуска рэспубліканская канферэнцыя прыхільнікаў міру, якая адбылася 6 сакавіка ў Мінску, у Палацы культуры прафсаюзаў.

На канферэнцыі былі заслуханы даклады члена Сусветнага Савета Мі-

ру, старшыні Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру І. П. Мележа «Актуальныя праблемы барацьбы за мір у святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС» і старшыні Рэспубліканскай камісіі садзейнічання фонду міру З. І. Азгур «Актыўны ўдзел у мерапрыемствах Савецкага фонду міру — патрыятычны абавязак працоўных рэспублікі».

Групе прыхільнікаў міру, а таксама асобным калектывам былі ўручаны медалі, ганаровыя граматы, памятныя жэтоны, якіх яны ўдасцелены за актыўны ўдзел у дзейнасці Савецкага фонду міру.

Канферэнцыя прыняла рэзалюцыю па справаздачных дакладах, а таксама рэзалюцыі: «Свабоду і мір народам Індакітая» і «Еўропе — трывалы мір». Быў выбраны Беларуска рэспубліканскі камітэт абароны міру і Рэспубліканская камісія садзейнічання фонду міру.

Старшынёй Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру абрана пісьменнік І. П. Мележ. Старшынёй Камісіі садзейнічання фонду міру выбраны народны мастак БССР З. І. Азгур.

У рабоце канферэнцыі прынялі ўдзел сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, старшыня Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў М. Н. Полазаў.

У перапынку паміж пасяджэннямі канферэнцыі прыхільнікаў міру. Народны артыст БССР мастацкай іграўнік народнага ансамбля песні і танца Гомельскага палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна А. Рыбальчыца, Герой Сацыялістычнай Працы, старшыня калгаса імя XXII з'езда КПСС М. Хаванскі, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР звання калгаса імя М. В. Фрунзе Шклоўскага раёна Магілёўскай вобласці Т. Залучная, заслужаная настаўніца БССР з 27-й школы Бабруйска Я. Пушкарава і старшыня Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру пісьменнік І. Мележ.

Фота У. КРУКА.

АБМЯРКОУВАЕЦА ПАСТАНОВА ЦК КПСС

На гісторыка-філалагічным факультэце Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта адбыўся адкрыты партыйны сход, на якім была абмеркавана Пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы».

З дакладам «Задачы партыйнай арганізацыі факультэта ў святле патрабаванняў Пастановы ЦК КПСС» выступіў дацэнт кафедры беларускай літаратуры М. Яноўскі. Докладчык ахарактарызаваў работу прафесарска-выкладчыцкага факультэта ў галіне літаратурнай крытыкі, расказаў пра дзейнасць літаратурна-творчага аб'яднання «Крытыка».

На сходзе выступілі прафесары У. Анічэнка, І. Мукаў, П. Ахрыменка, дацэнт В. Сабаленка, студэнт П. Раманенка і іншы. Яны падзяліліся вопытам вавукова-даследчай работы, зрабілі прыцэпковыя заўвагі пра недахопы ў падрыхтоўцы высокакваліфікаваных спецыялістаў-літаратараў на факультэце.

Сход наменціў канкрэтныя меры па паліпшэнні падрыхтоўкі літаратурных крытыкаў, павышэнні іх прафесійнага узроўню.

Л. КАЗІМІРСКІ, студэнт.

Гомель.

ЧАЛАВЕК ПРЫЙШОУ У МАГАЗІН...

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказвае намеснік міністра гандлю БССР М. С. НАЗАРАУ.

10.III.1972

НЕЯК ВЫБІРАЮЧЫ падарунак сяброўцы, я доўга стаяла ля прылаўка, прыглядаючыся да тавараў. Прасіла паказаць адно, другое. Але ўсё — не тое... І, вяртаючы чарговую рэч дзяўчыне, што стаяла за прылаўкам, я адчувала сябе няёмка за пераборлівасць.

— Прабачце, але і гэта не падыходзіць... На твары дзяўчыны ні раздражнення, ні нецярплівасці.

— Не бяда! Не ўзялі вы; возьме нехта іншы. І праўда! Хіба не возьме? Возьме, калі няма з чаго выбраць. А прыгажуня-прадаўшчыца — стой сабе за прылаўкам і не турбуйся.

І тады ж падумалася. А што, калі тавараў будзе гэтулькі, што «бярэ — не хачу». Што тады? А тады скончыцца «салодкае» жыццё такіх прадаўшчыц. Урэшце, канчаецца яно ўжо сёння. Новыя тавары з'яўляюцца кожны дзень. І гэта заканамерна, бо набірае тэмп новая п'яцігодка.

П'яцігодка, якая пройдзе пад знакам няўхільнага росту багацця. Рэзка ўзрасце вытворчасць тавараў шырокага ўжытку. І вось калі на прылаўках будзе стаяць не 5—8 марак тэлевізараў, а скажам, — 20—25, ці застаецца наша звычайная прадаўшчыца такой эпічна спакойнай? Думаем, не.

Курс на павелічэнне тавараў масавага ўжытку цягне за сабой цэлы шэраг тэхнічных, эканамічных, ма-

Дзень першы

СТАРШЫНЯ ВЫКАНКОМА

Сяргей Сцяпанавіч Лінг. 34 гады. Вышэй сярэдняга росту, хударлявы. Тонкі смуглявы твар, тонкія кісці рук. Мінчанін, а пацягнула да «вясковай» прафесіі — скончыў Горацкую сельскагаспадарчую акадэмію. Працаваў аграномам, начальнікам раённага ўпраўлення сельскай гаспадаркі ў Салігорску, пасля ў Слуцку. Старшынёй райвыканкома абралі год таму.

...Заходзяць у кабінет без дакладу. Калі старшыня заняты, садзяцца ля сцяны, чакаюць. Чакаю і я. Да мяне два чалавекі. Камандзіровачны з Мінска і старшыня сельсавета. Камандзіровачны просіць падрыхтаваць яму нейкія звесткі па фінансавых пытаннях.

— Зноў? — здзіўляецца Лінг. — Некалькі месяцаў таму ад вас выязджала цэлая група па гэтыя лічбы.

Камандзіровачны чырванее, просіць абмяляваць аблічча сваіх пацярэднякаў.

— Чаму ж мяне зноў выправілі ў такую камандзіроўку?

— Не ведаю, — усміхаецца старшыня, — але, калі ласка, усё, што вам трэба, дамо.

У сельсаветчыка цэлы шэраг, як кажуць, гарачых пытанняў. Як размеркаваць камбікармы, як арганізаваць прыём прыватнай жывёлы...

— Мо трохі ліміт павялічыце, Сяргей Сцяпанавіч? — просіць сельсаветчык. — Хутка буду ад людзей хавацца, — жыць не даюць — чаму не прымаюць жывёлу, ды і годзе.

Лінг некуды звоніць, некага просіць.

— Пакуль не выходзіць. Пацярпіце месяц, другі...

Сельсаветчык падымаецца, ідзе да дзвярэй, раптам вяртаецца:

— Эге-ж, ледзь не забыў. Чаму гэта электрапастухі сталі даражэйшыя? Мне ўжо старшыні калгасаў скардзіліся.

Даражэйшыя, бо новай мадыфікацыі. Рапей як было? Пачытаў кніжку пастух пятнаццаці хвілін і блыжы лацаць провад — тыкнулася карова і — разрыў. Новы ж на трох рэжымах працуе. Надзейны механізм. Яму б, вядома, рэкламу належную, анатацыю. Дык жа пра гэта ж ніхто не думае, — злудецца старшыня.

— Ну дык я так і растлумачу, — гаворыць сельсаветчык.

Я шмат прадаваў у раёне, ведаю, — у галавы раённай Савецкай улады ні минуты спакою. Трэба вырашаць дзесяткі розных пытанняў, звязаных з сельскай гаспадаркай, прамысловасцю, народнай асветай, аховой здароўя, культурай, гандлем. Тут не скажаш, не адмахнешся «я не спецыяліст, я не разбіраюся». Павінен ведаць, павінен арыентавацца.

Пра Лінга кажуць, што ён усё помніць, усё ведае. Расказваюць пра таямнічую запісную кніжку старшыні, дзе ёсць звесткі пра усё і пра ўсіх.

— Кніжка такая існуе, толькі, вядома, не пра ўсё і не пра ўсіх, — у вачах Сяргея Сцяпанавіча вясёлыя агеньчыкі. — Хаця той-сёй яе і пабойваецца.

Ён выпягвае тоўстую мо ў сто старонак запісную кніжку ў шэрай калёнкоравай вокладцы. Раскрывае. Разлінаваныя старонкі спярощаны сотнямі лічбаў.

— Некалькі гадоў занашу сюды ўсё, што звязана з эканамікай калгасаў і саўгасаў раёна — ураджайнасць збожжа, бульбы, лёну, буракоў, іх валавы збор, пагадоўе жывёлы, яе прадуктыўнасць, аплата працы глебаробаў па ўсіх катэгорыях і г. д. і г. п.

Вось за мінулую п'яцігодку закончыў такую кніжку, летась завёў новую. Лічбы гэтыя — ого, які

п'яцігодка, год другі

СЛУЦКІ

НЕВЯЛІКІ двухпавярховы будынак у цэнтры Слуцка. Шыльда на ім: «Выканком раённага Савета дэпутатаў працоўных». Штаб раённай савецкай улады. Тут кожны дзень вырашаюцца дзесяткі розных пытанняў бліжняга і далшняга прышлаў, тантыкі і стратэгіі раёна. Уважліва аналізуецца, колькі надоена малака за тыдзень і карэціруецца лічба асушаных тарфлінаў на манец п'яцігодкі, плануецца прывядзенне чарговага свята песні і жыцця будаўніцтва на бліжэйшыя гады.

Некалькі дзён я правёў у гэтым штабе. Былі сустрэчы з вельмі цікавымі людзьмі. На жаль, пра ўсё не дазваляе раснасаць газетная плошча. Выбраў трох — старшыню райвыканкома, загадчыка аддзела культуры і раённага архітэктара.

Кожны вечар, вяртаючыся ў гасцініцу, занатоўваў усё, што бачыў і чуў за дзень. Зараз, расшыфроўваючы бланкет, убачыў, што атрымаў сваёсаблівы дзёнік-хроніка. Некалькі старонак з яго я прапаную ўвазе чытача.

повад для роздуму. Бывае заседаціся за імі, увечары, дык і пра сон забудзеся.

— Слуцкчына не Чэрвеньшчына, — кажу, — тут спакою веку ўсё добра расло, багаты край...

— Так, так, пазнаю знаёмы голас, — зважае вочы старшыня, — у Слуцку адны чарназёмы, кій уваткні, назаўтра дрэва вырасце. І працаваць, і думаць не трэба...

Сяргей Сцяпанавіч гартае кніжку.

— Вось вам некалькі лічбаў. У 1965 годзе сярэдня ўраджай збожжа складала 16 цэнтнераў з гектара, летась — 26,8. Я разумею — пагектарыя лічбы не вельмі ўражваюць. Там спісалі, там скармілі... Але, калі ласка, васьм вам — у 1965 сабралі 49,6 тысяч тон збожжа, летась — 74 тысячы. Гэта амбарнае збожжа. Тое самае з малаком і мясам. Валавая вытворчасць малака вырасла з 33 да 54 тысяч тон, а мяса з 7 200 да 11 500 тон. Рост? Рост! За лік чаго? Інтэнсіфікацыя? Правільна. Толькі тая інтэнсіфіка-

ральных і псіхалагічных праблем.

Пастанова «Аб некаторых мерах па паліпшэнні гандлю і яго тэхнічнай аснашчанасці» і накіравана на вырашэнне некаторых з іх.

Менавіта з гэтага і пачалася наша гутарка з намеснікам міністра гандлю БССР М. С. Назаравам.

— Толькі для таго, каб «перавярнуць» масу новых тавараў, спатрэбіцца не толькі павелічэнне магазінаў, але і новыя формы гандлю, — гаворыць ён. — Пастанова накіравана перш за ўсё на тое, каб дапамагчы работнікам гандлю. Падвесці, так сказаць, пад гандаль тэхнічную базу. Нам будзе аказана значная дапамога. Ужо да канца п'яцігодкі мы атрымаем высокапрадукцыйныя эканамічныя лічылныя машыны з падсумоўваючай канструкцыяй. Прадугледжваецца абсталяваць магазіны пагрузачна-разгрузачнымі механізмамі, пад'ёмнікамі, халадзільнымі ўстаноўкамі, якіх у нас яшчэ вельмі мала.

Міністэрствам машынабудавання і прыборабудавання, а таксама шэрагу іншых міністэрстваў даведзены канкрэтныя заданні па выпуску спецыяльных машын для гандлю і для прадпрыемстваў грамадскага харчавання.

Я звяртаю ўвагу субяседніка на тое месца ў пастанове, дзе запісана: «...стан гандлю ў краіне яшчэ не ад-

павядае патрабаванням, якія да яго ставяцца».

— Як жываюцца недахопы? У пастанове ж, у прыватнасці, падкрэслена адказнасць гандлёвых работнікаў за асартымент і якасць тавараў. Не скарэц, што дагэтуль існуе думка, што прадавец толькі пасрэднік паміж прамысловым прадпрыемствам і пакупніком. Так сказаць, «за што купіў, за тое прадаю». А ў пастанове праводзіцца думка, што работнікі гандлю павінны наладзіць самы строгі кантроль за якасцю і асартыментам тавараў.

— Так, нашы ўзаемаадносінны з прадпрыемствамі зараз будуцьца на прамых дагаворах. Мы дыкуем ім, што выпускаць і ў якой колькасці. Мы маем права забракаваць пастаўлены нам тавар. І прадавец, які прапануе вам няякасны тавар, элементарна парушае правілы савецкага гандлю. Акрамя таго, пры Міністэрстве ёсць інспекцыя па якасці. У яе — вялікія правы, а ў сувязі з новай пастановай яны яшчэ больш павялічаюцца.

Што мы робім для паліпшэння якасці? Дрэжныя тавары мы проста не прымаем. Так, летась, мы адмовіліся прыняць партыю швейных вырабаў Віцебскай фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі», абутковага аб'яднання «Прамень», Пінскай трыкатажнай фабрыкі і г. д.

У плане новай пастановы мы аба-

У РУСКІХ І ЛІТОВСКІХ СЯБРОУ

Набліжаецца вялікае свята народаў нашай Радзімы — 50-годдзе ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. І, паводле добрай традыцыі, народы ў гэтыя дні праўляюць асабліваю цікавасць да поспехаў і дасягненняў сяброў і суседзяў, клічуць адзін аднаго ў госці.

Пабылі ў гасцях у суседзяў і мы — штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» прадставілі свае старонкі «Советская культура» і літоўская «Літаратура ір мянас».

«Советская культура» змясціла артыкул Э. Ялугіна «Верцілішкі — новае жыццё», рэцэнзію В. Нячай на тэлевізійны фільм пра Мінскі аўтазавод «Справа жыцця», інтэрв'ю з галоўным рэжысёрам Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета заслужаным дзеячом мастацтваў БССР А. Дадзшкіліяна, нататкі М. Гарэцкай пра народны тэатр Мінскага трактарнага завода, праблемны артыкул Г. Коласа «Крытыка: суб'ектыўнасць і суб'ектыўнасць», інфармацыю Ул. Брыга «Паэтам народным» пра завяршэнне скульптурных комплексаў, прысвечаных Я. Купалу і Я. Коласу, размову І. Клімашэўскай з народным артыстам СССР Генадзем Цітовічам «Любоў мая, песня».

Беларускі нумар «Літаратуры ір мянас» адкрываецца рэпрадукцыяй карціны М. Савіцкага «Партызанская мадонна». Пра сучасны стан беларускай літаратуры расказаў Іван Шамякін. Наша паэзія прадстаўлена вершамі Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Веры Вярбы, Рыгора Барадзіліна, Яўгенія Янішчыца, Анатоля Вярцінскага і Уладзіміра Паўлава ў перакладах Э. Матузьявічуса, Я. Яхтаса, Я. Стралкунаса; проза — аповяданнем Васіля Быкава «Эстафета» ў перакладзе В. Радзіцка. Анульківан артыкул Эўгеніюша Матузьявічуса «Зноў у суседзяў» пра творчыя сустрэчы з нашымі літаратарамі і нататка пра выхад твораў Саламеі Нерыс у беларускіх перакладах, фотанарыс «Хатынь», а таксама інфармацыя А. Белавусова пра помнікі Я. Купалу і Я. Коласу.

Абодва выданні публікуюць гумар з «Вясёлай трасянікі» — у «Советской культуре» змешчана мікрааповяданне Рыгора Бохана, у «Літаратуры ір мянас» — гумарэскі Л. Пяркшы, малюнкі А. Сапеткі і Д. Міхлева.

Асабліва прыемна адзначыць, што абодва беларускія нумары нашых братніх выданняў выйшлі 26 лютага — у дзень саракагоддзя «ЛіМа». Шчырае дзякуй вам, дарэгі сябры, за цёплыя, сардэчныя словы, за ўвагу!

Р. БАКУНОВІЧ.

цыя вельмі хітрая рэч. Шляк яна на пустым месцы не хоча ўладкавацца. Да той інтэнсіфікацыі мы многае ў нас паламалі, памяталі, што ўкаранілася, стала традыцыйнай.

Старшыня загараецца, відаць, размова гэтая зачэпала яго за жыццё.

— Вы ж, мабыць, ведаеце, колькі ў нас раней давалася рэкамендацыі па сельскай гаспадарцы. Што ні месяц, то новы рэцэпт, новыя дэкі. Ну, кажучы, ужо гэтыя дэкі універсальныя ад усіх хвароб. То аб'юльгася вінаватай ва ўсім канюшына, то бульба, а ў жывёлагадоўлі тых рэцэптаў і не пералічыш — то чатыры разы даі, то два, то рабі ў свіней разгрузачныя дні, то не рабі.

Я, вядома, не супраць пошукаў.

М. ЗАМСКІ ДЗЁННІК

Пошукі патрэбных. Я толькі супраць шарахання з аднаго боку ў другі.

Узяць, скажам, матэрыяльную зацікаўленасць. Неабходная ўмова развіцця кожнай гаспадаркі? Праўда? Але ж і ёй трэба разумна карыстацца, інакш можа яна стаць тормазам. Так, так, тормазам. З такой з'явай мы сутыкнуліся ў нас. Быў час, калі многія нашы калгасы нават перадакі імкнуліся лепш заплаціць хлебаробам. Ты даў два з палцінай, дык я дам тры рублі. У выніку — што гаспадарка зарабляла, тое амаль і праядала. А на якія шышы, даруйце, купіць новы трактар, аўтамашыну, пабудаваць кароўнік, свіран, прыкупіць жывёлы? Адным словам, перспектывы ніякай.

Прааналізавалі мы становішча ў кожнай гаспадарцы і моцна задумаліся. І кіраўнікоў калгасаў папрасілі задумацца. Некаторыя — у будэльку, маўляў, мы на матэрыяльную зацікаўленасць замахваемся. А па сутнасці ж на аплату замахваліся яны самі. Бо без моцнай эканоміі, якая можа быць аплата? Сёння ты яшчэ добра заплаціў, а заўтра, пасля аўтра, калі ўраджай ў цябе не растуць, калі прадукцыйнасць жывёлы падае? Урэшце, пераканалі...

Сяргей Сцяпанавіч гартае кніжечку, знаходзіць патрэбную старонку.

— Вось паслухайце. За апошнія пяць гадоў асноўныя фонды ў калгасах выраслі амаль у паўтара разы. Гэта дало магучыя штуршок развіццю гаспадарак. Грашовы даход павялічыўся з 19 да 34 мільёнаў рублёў.

— А аплата працы? — пытаюся я.

— А аплата вырасла ў паўтара разы.

— Якім чынам? Вялікія ж срод-

кі былі накіраваны на пакапленне асноўных фондаў...

— Вельмі проста. Умацавалася эканоміка — павялічыліся прыбыткі і, натуральна, аплата працы. Чым больш сродкаў укладаецца, тым большая аддача. Такого курсу мы трымаемся, і ён, думаецца, правільны.

Гэта не значыць, вядома, што ўсе праблемы ў нас вырашаны. Зараз у нас на кантролі некалькі вузлавых момантаў. Па-першае, карэннае паліпшэнне зямель. Сюды ўваходзяць меліярацыя, вапнаванне, угнойванне і г. д. Кожны год мы ўводзім у эксплуатацыю да 2 600 гектараў асушаных тарфянікаў.

Па-другое, механізацыя. Са збожжам у нас усё ў парадку. З бульбай таксама больш-менш. Застаюцца цукровыя буракі і лён. Тут мы прымаем самыя экстрэмныя захады. Якія? Набываем уборачныя камбайны. Пазалетася іх было ў нас 15, летась ужо 35, ядмі ўбралі 520 гектараў буракоў.

Цяжэй з ільном. Шмат яшчэ ручной работы. Ды і дзіўна неяк атрымліваецца. Нават пасля машынай уборкі заводы патрабуюць, каб ім здавалі трасту адсартаваную ўручную. Значыць, звязкі сноп, ды рукамі яго абярэ — каліва да каліва.

— А тут яшчэ рабочых не хапае, — заўважаю я.

— Так, людзей не густа. Адсасвае горад, прамысловасць. Адзін выхад, адзіны ратунак, паўтараю, механізацыя.

— Але ж і механізацыя не без людзей.

— А мы вось што робім. Летась пры гаспадарках стварылі пяцімесячныя курсы механізатараў. Прапусцілі праз іх 500 чалавек, якім захавалі сярэдняю заробочную плату. Сёлета пасадзім за парты яшчэ 200 чалавек. Вось вам і салідны рэзерв механізатараў. Улічыце, што на раёне кожны год машына-трактарны парк павялічваецца на 100—120 адзінак.

А вось яшчэ праблема. Людзі неахвотна ідуць працаваць на ферму. Хаця заробкі там выдатныя. Даярка недзе ў сярэднім рублёў дзвесце ў месяц зарабляе. І тым не менш знайсці даярку — праблема. Чаму? Раней палюбоў атрымліваў недзе ў чатыры разы меней за жывёлавода. Зараз гэтыя сцудосныя складаюць недзе адзін к двум. Дык у палюбова зімой рабочы дзень 6—7 гадзін, а даярка цёмна ўстае, цёмна кладзецца. А дома яшчэ свая гаспадарка... Тут таксама адзіны выхад — поўная механізацыя.

Сяргей Сцяпанавіч трэ пальцамі лоб.

Бачыце, колькі пытанняў. Галоўнае — лічыць і аналізаваць, яшчэ раз лічыць і яшчэ раз аналізаваць. Вось мы зараз занепакоены нашымі саўтасамі. Адстаюць яны ад калгасаў на ўсіх паказчыках. І на ўра-

напрыклад, здарылася з мясарубкамі. У мінулыя гады попыт на іх знізіўся. У выніку мясарубкі перасталі выпускацца і сёння гаспадарні не маюць гэтага, няхай і бабульчынай, але неабходнай прылады. І гэта, безумоўна, наша віна. Як мы вывучаем попыт? Па-першае, — ка штогадовых кірмашах, дзе гандляваў работнікі адбіраюць і заказваюць тыя тавары, на якія ёсць попыт. Вывучэннем гэтага пытання займаецца ў нас і філіял Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута па вывучэнні кан'юнктуры і попыту. Пры кожным торгу ёсць работнікі, якія яго таксама вывучаюць. Але пакуль што ў нас не хапае кваліфікаваных спецыялістаў. І гэта, бадай, наша «хвільсава пята».

Гутарка заходзіць пра тое, што не хапае наогул звязаных прадаўцоў. У выніку, за прып'якам, часам, стаяць людзі выпадковыя. Адсюль, нярэдка і нізкі культурны ўзровень абслугі пакупніка. Міл тым, у пастанове ёсць і такія радкі: «...узмяціць адказнасць гандлёвых работнікаў за даручаную справу, пазысіць культуры абслугі».

— Міхаіл Сямёнавіч, дазвольце сабе спыніцца на такім парадоксе. Акрамя заробачнай платы і прагрэсіўкі кожны прадавец атрымлівае дзесяць працэнтаў надбаўкі за культурную абслугу. Так сказаць, авансам. Чаму? Сталіць два прадаўцы. Адзін ветлівы, уважлівы, кемлівы. Другі —

джаі, і па прадукцыйнасці жывёлы, па аплаце працы, па забеспячэнні асноўнымі фондамі. Скажаць, каб землі там горшыя былі, дык не. Саўтасы, праўда, усе спецыялізаваныя, падначалены розным трэстам. Відаць, нешта недагледжана ў самой арганізацыі працы. Скажам, пачынаюць скарачаць штаты, дык не па людску — ліквідавалі пасадкі аграномаў па аддзяленнях. Гэта ж трэба дадумацца эканоміць на аграномах.

...І яшчэ адна сустрэча з Лінгам. На пасяджэнні выканкома райсавета. Ішоў на пасяджэнне — думаў на цэлы дзень. Па старым вопыце помню. Чалавека выклікаюць «на выканком» у дзесяць, чакае ён, ацірае сцены да шасці.

Тут усё зрабілася за дзве гадзіны. Мінімум слоў, максімум справы.

Абмяркоўвалі стан гандлю ў Грэскім сельсавете. Далажыў старшыня сельсавета, затым супрацоўніца райвыканкома, якая правярала пасля старшыні сельпо, санітарны ўрач, старшыня райспажыўсаюза.

Мяркуючы па ўсім, гандлююць там дрэнна. І тавары ў час не завоззяць, і магазіны не па графіку працуюць, і жульніцтва нават заўважана.

Апошнім дае думачыні старшыня райспажыўсаюза, мужчына сярэдняга гадоў. Пачынае адразу крытыкаваць сельскі Савет.

— Сельсавет мы самі пакрытыкуем, — кідае рэпліку Лінг, — лепш скажыце, як вы на ўсё гэта рэагуеце? Я сядзеў, назіраў за вамі, вы нават не запісалі, пра што тут сёння гаварылі...

— Рытухочы дастойную сустрэчу слаўнаму юбілею, — пачынае старшыня райспажыўсаюза, — наша арганізацыя ўзяла абавязацельства...

— Пра абавязацельствы іншы раз, — у голасе Лінга нечаканыя металічныя ноткі, — чаму ў некаторых магазінах не заўсёды ёсць неабходныя тавары? Хутка людзі на запалкі будуць у Старыя Дарогі ездзіць.

— Мо на базу не завезлі? — няўпэўнена адказвае старшыня.

— Мо, ці не мо? Я вось дзіямі спецыяльна ездзіў на базу — усё ёсць. Далей. Пабыўаў я ў некаторых школьных буфетах — аднымі цукеркамі гандлююць. Хіба можна ў школе цукеркамі гандляваць? Яно ж, малое, цукерку ў рот, а потым дома яго пугай не прымусяш есці. Гэта пры цяперашняй школьнай нагрузцы ды на адных цукерках?

— Усё будзе зроблена, як след, — абяцае старшыня райспажыўсаюза.

— Сумняваюся, бо вельмі лёгка абяцаеце. — рэзюмуе Лінг. — Але праз месяц, на наступным пасяджэнні выканкома ўсё правярэм. Падтрымліваеце мяне, таварышы? — звяртаецца ён да членаў выканкома.

— Поўнасцю.

проста грубіян. Але абодва яны атрымліваюць адвольную надбаўку за «культурную абслугу».

— Не зусім так. Той прадавец, які атрымае заўвагу ад дырэктара ці пакупніка, гэтай надбаўкі пазбаўляецца.

— Але ж гэта толькі ў тым выпадку, калі пакупніку ўдасца ўзяць кніжку скаргаў. Вось, аказваецца, чаму прадаўцы так даражаць гэтай кніжкай!

— На жаль, — гаворыць Міхаіл Сямёнавіч, — бывае і такое. Мы з гэтым рашуча змагаемся. А наогул неўзабаве слова прадавец будзе гукаць анахронізмам. 40 працэнтаў тавараў ужо сёння ішчы пакупнікі набываюць без прадаўца. Гэты паказчык на многа большы, чым у сярэднім па краіне. Што дзе новы метады? Калі ласка, продаж тавараў за апошні час павялічыўся на 17 працэнтаў. Вось такі яго эканамічны эфект. Не гаворачы ўжо, што гэты метады эканоміць нас пакупнікі.

— Але ж пры сістэме самаабслугі ўзнікаюць некаторыя маральныя праблемы. Я маю на ўвазе кантроль, пад які, як пад абстрэл, трапляе пакупнік у магазіне без прадаўца. Пакупнікі нібы загадзя падазраюць ў несумленнасці.

— А чаму вас не абражае кантралёр, які зайшоў у тралейбус ці трамвай? Вы прызыскі да яго, а ў магазіне чамусьці ён выклікае пратэст. Думаю, што як і ва ўсёй на-

вязаны яшчэ больш узмяціць кантроль за якасцю. У бліжэйшы час у кожным магазіне і на базах зацвердзім грамадскіх кантралёраў (акрамя штатных таваразнаўцаў), якія дапамогуць ажыццяўляць гэты кантроль. Што датычыць адказнасці за якасць, дык яна таксама прама кладзецца на прадаўца ці дырэктара магазіна. Скажу больш, — дырэктар магазіна, які заведзе збытае няякасны тавар, караецца гэтак жа, як за крымінальнае злачынства.

А калі гаворыць аб правах пакупніка, дык яны ў яго самыя вялікія, — не купляць дрэнны тавар, — жартуе М. Назараў.

— Што і робіцца, — устаўляю я. — У магазінах залеж мужчынскіх дэмі-сезонных паліто айчынных фабрык. Пакупнікі іх не бяра, ён просіць куртку. Такая модалі Мусція работнікі гандлю павінны былі ўлічыць тэндэнцыю моды. Вось мы і падышлі да пытання, якое таксама адлюстравана ў пастанове. Палепшыць вывучэнне і задавальненне попыту насельніцтва на тавары. Што робіцца ў гэтым напрамку?

— Вядома, што кан'юнктура мяняецца вельмі хутка. Улазіць гэтыя змяненні даволі цяжка. Тры гады таму гэтых самых мужчынскіх паліто не хапала, а сёння іх пакупнікі не бяра. Попыт — рэч тонкая. Часам у пагоні за новым мы забіраем на старыя, традыцыйныя тавары. Так,

вай справе, тут ёсць свае цяжкасці. З цягам часу яны знікнуць. Але неабходны самы строгі парадак. Пастаянны і для ўсіх. Кожны, хто ўваходзіць у магазін, што працуе па метады самаабслугі, незалежна ад таго, купіць ён ці не, павінен змяніць сваю сумку на кошык, які яму прапануюць.

Што нам сапраўды замінае пакуль што, дык гэта недахоп расфасаваных тавараў. Прадпрыемствы, што выпускаюць харчовыя тавары, як правіла, іх не фасуюць. Праўда, у пастанове гаворыцца, што да 1975 года больш павінны прадпрыемстваў, якія выпускаюць прадукты, будуць іх фасавальце. Але гэтага мала. Таму мы будзем цэкі фасуюць сваімі сіламі. Ужо ў гэтым кварале ў Мінску будзе залучана фабрыка фасуюкі, якая разлічана на 25 тысяч тон у год. Акрамя таго, у 20-ці торгах рэспублікі ўстаноўлены фасавачныя аўтаматы. Так што і гэту праблему будзем паступова вырашаць. А ўрэшце, асноўная прэблема, якую ставяць перад намі партыя і ўрад, — настойліва выходзіць у працаўнікоў гандлю пачуццё высокай адказнасці за даручаную справу.

ЦЯПЕР мы разумеем — Сотнікаў заўсёды застаўся б Сотнікавым, чалавекам у высокім сэнсе гэтага слова, асобай з рысамі таго духоўнага максімалізму, што ўласцівы толькі лепшым. А вось Рыбак...

Давайце на момант уявім сабе іншы выхад аперады, на якую знімаюцца, маленькі, слабы яшчэ партызанскі атрад (ідзе толькі першая зіма вялікай мінулай вайны!) пасылае ў мароз і завіруху двух сваіх байцоў. Уявім, што задуманае здзейснена, абодва пачасліва абмінаюць небяспеку, прыносяць згаладалым таварышам падсвінка ці авечку, атрад прываецца праз варожыя заслоны, багачее на людзей, зброю, харч, сустракае перамогу...

Мне давялося некалькі месяцаў назад прысутнічаць на працэсе фашысцкіх паслугачоў, страшная памяць аб якіх дагэтуль жыве не ў адной палескай вёсцы. Молячы суд аб-літасці, спасылаліся вылюдні гэтыя на гаротную долю, на безвыходныя абставіны, у якія паставіў іх лёс. Маўляў, не надарылася б ім апынуцца ў палоне, выбіраць альбо здраду, альбо галодную смерць, можа і не ў ганьбе, а ў павазе, у славе дажываць і б яны свой век...

Ясна бачу на лаве падсудных на працэсе такім Рыбака. І ясна чую, як гаворыць ён — абсалютную праўду! — што не нарадзіўся здраднікам, што выйшаў на сваё апошняе партызанскае заданне сумленным хвацкім ваякам; што, схіляючыся да згоды на прапанову служыць у паліцыі, быў спачатку сапраўды ўпэўнены, быццам толькі хітруе — пакінуць яго жывым, выпускаць з-пад варты, дадучы ў рукі зброю, тады ён... Не ведаў, што калі ў багні здрады заграз кіпцюрок — прападаць усёй птушцы...

Драматычны ваенны эпізод, расказаны Васілём Быкавым, — гэта гаворачы мастакоўскі роздум аб тым, што ж мацней — чалавек ці абставіны? Роздум пра высокую прыгажосць бескапраміснасці, пра подласць адступніцтва, услаўненне мужнасці і гнейнае асуджэнне — пасля амаль анатамічнага аналізу яго вытокаў — прыстасавальніцтва.

Вострае, ва ўсе часы актуальнае пытанне! А калі яно яшчэ ставіцца па-быкаўску крута, калі вывіваецца ў напружаны крывавае канфлікт, калі ўзнаўляюцца пры гэтым падзеі, што да нашых дзён балючым рэхам адгукаюцца ў мільёнах сэрцаў, то становіцца зразумела, чаму інсцэніроўка аповесці «Сотнікаў» прывабіла шмат якія тэатры краіны.

Да гонару Магілёўскага тэатра, ён паставіў «Сотнікава» першы. І гэта ўвогуле першае з'яўленне герояў Быкава на драматычнай сцэне. Ці трэба казаць, якую вялікую адназначнасць узняў на сябе тэатр. Письменніцкі аўтарытэт Быкава вельмі высокі, папулярнасць надзвычайная, таму, як слушна зазначыў у сваёй нататцы ў дзень прэм'еры ў абласной газеце галоўны рэжысёр тэатра У. Караткевіч, «міжволі многія прыхільнікі таленту вядомага беларускага пісьменніка будуць судзіць свае ўражанні ад аповесці з урананні ад падзей, што адбываюцца на сцэне...»

Інсцэніраваць прозу — задача заўсёды нялёгкая. Інсцэніраваць нетаропкую, густую, «глыбінную» прозу

Быкава — справа тым больш складаная. Тут перад інсцэніроўшчыкам не які-небудзь спрытна скроены дэтэктыў, дзе ўсё на паверхні і трэба круціць галаву адно над тым, каб «уважанаць» у няпоўныя тры гадзіны сцэнічнага дзеяння шматлікія сюжэтыны перыпетыі. Тут трэба зрокава і праз дыялог, рэплікі перадаць энергію самага высокага напружання, акумуляваную ў рэчах вельмі цяжкіх для выліўлення тэатральнымі сродкамі, — у аўтарскіх разважаннях, ва ўнутраных маналогах персанажаў, у асацыятыўных вяртаннях іх у сваё

што яны прычаць творчай манеры пісьменніка, — персанажы і прыёмы.

З суровым, строгім, цвёрда-рэалістычным почыркам Быкава цяжка, напрыклад, стасуюцца навамодныя (зрэшты, апошнім часам яны якраз рашуча выходзяць з моды) літаратурныя ўмоўнасці, наштагалт уваскрэслых нябожчыкаў, увасобленых у канкрэтную матэрыю абстракцый і да т. п. Між тым, спрод дзейных асоб інсцэніроўкі ёсць персанаж пад назвай «Іх унутраны голас». На сцэне — гэта паўразмытая постаць у плашч-палатцы і касцы, якая становіцца партнёрам, дарадчыкам, цэнем то Рыбака, то Сотнікава. А паколькі свет Рыбака і свет Сотнікава —

ніх загадаў і сакрэтных данясенняў часоў акупацыі).

Прывабнасць, але і складанасць вобраза Сотнікава для рэжысёра і выканаўцы, мусяць, ужо ў тым, што знешне, ды на першым часе і ўнутрана, у ім і слышныбыта асаблівая неадчуваецца (гаворка ідзе, вядома, не пра фізічны стан хворага, знямоглага

ГЭТЫ ЗДЫМАК быў зроблены калярэадні прэм'еры «Сотнікава» ў Магілёве. На ім — аўтар аповесці Васіль Быкаў (у цэнтры), рэжысёр Ю. Собалеў (справа) і выканаўцы галоўных роляў артысты Э. Міхайлава, В. Барысаў, Ф. Неваднічэнка. Па сваім глыбокім драматызме, вострых канфліктных сітуацыях раманы і аповесці Быкава нібы створаны для драматычнай сцэны, і вось упершыню героі пісьменніка пабачылі святло рампы. Як сустраўся з імі аўтар? З такім пытаннем звярнулася да Васіля Уладзіміравіча наш карэспандэнт С. Клімковіч.

— Галоўнае пытанне, якое мне хацелася ўзняць у аповесці — пытанне выбару. Што выбірае чалавек, падшоўшы да савайго трагічнага рубяжа: вернасць абавязку, сябрам, сумленню, прынцыпам ці ўласную шкуру. Гэтае ж пытанне хвалюе і тэатр.

Мне, як аўтару аповесці, канечне, цяжка гаварыць пра герояў, якія ў даўно прывычэйшы бачыць у сваім уяўленні. І таму мае ўражанні не заўсёды могуць адназначна ўражанням незацікаўленага гледача. Але ўвогуле я ўдзячны рэжысёру і акцёрам, якія працавалі над «Сотнікавым» сур'ёзна і шчыра.

Фота А. БОРЧЫКА.

УПЕРШЫНЮ НА ДРАМАТЫЧНАЙ СЦЭНЕ

«СОТНИКАЎ» ПАВОДЛЕ АПОВЕСЦІ Васіля БЫКАВА У МАГІЛЕЎСКИМ АБЛАСНЫМ ТЭАТРЫ

мінулае, у пейзажы, у інтанацыі фразы, словам, у незлічоным мностве нечага для чараўнічага святла рампы няўлоўнага, а між тым вельмі важнага.

Аўтара інсцэніроўкі «Сотнікава», якая ідзе ў Магілёве, Ю. Собалева (ён жа пастаноўшчык спектакля) удача сустракае тады, калі ён, пры самай высокай павазе да думкі і вобразнага ладу аповесці, тым не менш цвёрда памятае, што тэатр — гэта тэатр, і ў яго свае законы, свая мова. Тады з'яўляюцца напружаны дыялог, шматпланавасць у наводзінах герояў, завастрэнне або выпрачненне сюжэтных сітуацый, якое дыктуецца і апраўдваецца патрабаваннямі сцэны. Хто можа папракнуць інсцэніроўшчыка, напрыклад, за тое, што Сотнікаў гіне ў спектаклі не на шыбеніцы, як у аповесці, а ад кулі, прытым менавіта ад кулі Рыбака, якога паліцэйская хэўра такім спосабам «экзамэнуе»? Тэатр гэтым самым проста як бы даводзіць да лагічнага завяршэння тое, што чытачу аповесці прапануецца дадумаць самому.

Але часам інсцэніроўшчыкі ці то пабавіўся адзіцы ад «літары» аповесці — ад яе сюжэтных будовы, ад аўтарскага слова, — ці то проста не знайшоў тэатральных сродкаў, роўных па сіле выліўленчому матэрыялу кнігі. У выніку дзе-нідзе губляецца дынамічнасць дзеяння, з'яўляюцца сцэны, якіх магло б і не быць, з'яўляюцца нават «не быкаўскія» — не таму, што іх няма ў аповесці, а таму,

«антысветы», то «ўнутраны голас» ля Сотнікава пытае і гаворыць адно, ля Рыбака — зусім процілеглае. Гледачу ў выніку даводзіцца перакладаць ўспрыняццем з хвалі на хвалю: ага, маўляў, хоць постаць і перайшла на маіх вачах ад Рыбака да Сотнікава, але гэта не «агент» здрадніка, не злы двурэшнік, проста гэта ўжо «ўнутраны голас» не Рыбака, якога я ненавіджу, а Сотнікава, якому я спачую... Натуральна — такое награванне ўмоўнасці на умоўнасць не ідзе на карысць спектаклю, і выканаўца ролю «ўнутранага голасу» М. Радзіёнаў апынаецца ў становішчы не дужа зайздросным...

Не з быкаўскай аповесці на сцэне і варожы лагер. Можна зразумець жаданне інсцэніроўшчыка (зрэшты, тут, відаць, большы дакор Собалева-рэжысёру) паказаць паліцэйскім нікчэмнасцям і пачварамі, якія б выклікалі гідлівасць. Але той факт, што варты ім з'явіцца на сцэне, і ў зале гучыць смех — насцярожвае. Занадта сур'ёзная размова вядзецца ў спектаклі з гледачом, каб разбаўляць яе аперэтакімі нумарамі...

Гаворачы ж увогуле аб рэжысёрскай рабоце, нельга не адзначыць разумнае аўтарскае задуму, дакладнасць задач, паставленых перад выканаўцамі галоўных роляў. Імкненне даць атмасферу часу ў нейкай ступені пацярпаную (адсюль, напрыклад, праекцыя на экраны-планшты фашысц-

Сотнікава). Тым Сотнікавым, якім паказвае яго артыст Ф. Неваднічэнка (і гэта, мабыць, самае правільнае, найбольш блізкае да першакрыніцы працываеннага вобраза), з малаком маці, з паветрам, якім ён з маленства дыхае, засвоена нешта вельмі высокае, нешта такое, пра што яму і гаварыць ніякавата, настолькі гэта для яго само сабой зразумела. Ён нават трохі адналінейны ў гэтым «чорна-белым», без адценняў, успрымання ўсяго, з чым сутыкаецца. Бачыць — як ні галодны, за стол у старасты не сеў, не можа прыняць ежу з рук варожкага, як ён думае, найміта.

Між іншым, на працягу спонтаннага ў гэтым час лавіў слыху на думцы: хоць бы ён з'еў чаго, гэты Сотнікаў! І гэта пры ўмове, што, знаёмы з аповесцю, я ведаў усё наперад... Ці не яшчэ адзін гэты штыршок у доказе пераканаўчасці і аргументнасці таго, што адбываецца на сцэне?

Развіццё вобраза Сотнікава ідзе, так сказаць, не ўверх, не да станаўлення яго як асобы — асоба ён з пер-

ШТО ЗНАЧЫЦЬ

змест аповесці ці рамана сродкамі кінематографа? У ідэале гэта пэўна ж нагадвае пераклад (сапраўды, творчы) з мовы аднаго мастацтва на мову другога. Тут плён прыносіць не знешняе падабенства, а таленавітае самастойнае ўзнаўленне арыгінала на аснове глыбокага пранікнення ў яго задуму і вобразны лад. Аналагічнае адбываецца і пры экранізацыі літаратуры. І чым бліжэй сцэнарыст ці рэжысёр будзе трымацца знешняй падзейнасці рамана або аповесці, тым бліжэй ён да няўдачы. У пагоні за вонкавай ідэнтычнасцю наступае ўрэшце грань, за якой пачынаецца цалкам рамесніцкая экранізацыя, і ніякі талент тут не выратуе становішча.

Праўда, ёсць яшчэ і агляда на крытыку і на гледачоў: яны, бывае, за кожным кадрам ледзь не з пракурорскім наглядом сочаць: «А ці было гэта ў кнізе?». Прынамсі, такое адчуванне складалася ў мяне, калі я пазнаёміўся з водгукам Вольгі Нячай на кінадыялогію Віктара Турава «Партызаны» («Літаратура і мастацтва» ад 14 студзеня 1972 года).

Рэцэнзія пабудавана на супаставленні кнігі і фільма. Тут цяжка было уберачыся ад падманнай псіхалогіі параўнання. Фактар папярэдзіць знаёмства з раманам А. Адамовіча тут многа значыць. Тое, што працягана ра-

ПРАЦЯГ РАЗМОВЫ

ЁСЦЬ ТАЯМНІЦЫ МАСТАЦТВАЎ...

ней і палюбілася... О, гэтай сваёй першай любові да героя мы здраджываем не хочам!.. Да таго ж вобраз, які мы вынісім з літаратурнага твора, заўсёды больш ідэальны, чым у мастацтвах сцэнічных. На экране ён усё роўна будзе нейкі не такі, якім яго хацелася б бачыць. Карацей кажучы, у кнізе усё здаецца лепшым, чым у фільме. А паколькі кінадыялогія з'яўляецца вольнай і даволі творчай экранізацыяй рамана, то падстава для незадаволенасці тут можна было адшукаць шмат. І прынцып параўнання пераходзіць майму калегу па крытычнай прафесіі (а Вольгу Нячай мы ведаем як кінацэнзуральнага ўдзельніка і прынцыповага) убачыць тое шматграннае багацце зместу, якім менавіта ж і вылучаецца кінадыялогія. Але крытык прамаўчала, што ў тым жа «Сучасніку» ды і ў некаторых іншых кіназатрахах горада па якойсьці недарэчнасці фільм афішываўся і дэманстравалася як дзіцячы — на ранішніх сеансах.

Кінадыялогію В. Турава не аднясеці да надра каб эфектных і лёгкіх для ўспрымання. Разлічана яна на гледача уважлівага. Але некалі я меў прыемнасць наведаць прагляд так званых цяжкіх для гледача фільмаў, — дэманстраваліся тады «Расямон», «Сунічная палая», «Цені забытых продкаў» і яшчэ некалькі стужак, — якія суправаджаліся ўступнымі словамі Вольгі Нячай, і шыра парадаваўся культуры прапаганды кіно ў нашым горадзе. Я зусім не збіраюся гэтым патрыстычным абліжваннем паста-

віць і твор нашых кінематографістаў у адзін шэраг з «Расямонам» альбо «Ценямі забытых продкаў». Кінадыялогія «Партызаны» і на маю думку не пазбаўлена істотных творчых пралікаў.

Аднак выходзіць пасля прагляду гэтай шмат у чым няроўнай і вельмі мазаічнай стужкі, і нешта прымушае дыбе задумацца, а галоўнае — паверыць: менавіта так тады, у вайну, было, у такі колер былі афарбаваны падзеі, пра якія вольна ўжо мы і фільмы глядзім «з назвамі старымі» і пакрысе як быццам пачынаем забываць тое, што здарылася тады на планеце.

Тое, што не захацелі убачыць і ацаніць у фільме асобныя крытыкі, разгледзелі былі ўдзельнікі і героі партызанскай бітвы. З-за дакладнасці і назомы фільм успрыняты многімі з іх усё адно як бы дакументальны, а сюжэт яго — як ішоўці ўласна перажытае, праз завалону слёз на вачах. На думку былога начальніка штаба Пінскага партызанскага злучэння Н. Фёдарова, цяжка адшукаць другі фільм з такім веданнем партызанскага жыцця, як кінадыялогія «Партызаны». «Калі глядзіць фільм, — дзеліцца сваімі ўражаннямі былы партызанскі ваеначальнік, — міжволі ловіш слых на адчуванні, што ты не ў кіназале, а што зноў трапіў у тыя абставіны, у якіх жыў. Замаўся, траціў баявых сяброў...» Маёр міліцыі М. Паўленка, што некалі ва ўзросте Толь Корзуна быў разведчыкам у атрадзе славуэтага Коржа, піша асабліва прыхільна пра кінафільм В. Турава: «Не

ўтою, калі я глядзеў гэты фільм, да горла падступілі слёзы. Я не лічу сябе сентыментальным чалавекам, бо і працягае жыццё і служба мая сённяшня не дазвалялі залішчэй чулівасці. А вось тут, у прычымнай кіназале, глядзячы на экран я хаваўся ў магчыма, так як ніколі раней. Я нажму не дзеля прыгожага слоўца. ГЭТА ПРАўДА». (Вытрымкі ўзяты з брэсцкай газеты «Зара» за 15.1.72 г.)

Чым жа выклікаў такі давер у былых партызан гэты кінафільм? Відаць, тым, што і ў яго аўтараў, якія самі некалі падлеткамі дзелялі гора вайны разам з дарослымі, быў асаблівы давер да жыцця, яго глыбіннай стыхіі. Гэта часам схоплены кадрам як бы яшчэ ў сырым выглядзе, — з-за чаго фактура стужкі месцамі ўспрымаецца ўсё роўна як бы дакументальнай. (Да месца і адзначым, што рэжысёр часам залішне давяраецца стыхійнасці і тады ідуць кадры і сапраўды стыхійныя і «сырыя».)

Своеасаблівае вобразнае мовы цалкам перанесена з рамана. З гэтага выпадку некалі і раманыста рабіліся папрокі. Толькі пазней былі апанены вартасці такога «немасцацкага» стылю: ён быў больш дакладным, больш пераканаўчым словам аб партызанскай барацьбе ў параўнанні з некаторымі ранейшымі творами.

Для паказу панарамнасці і адначасова глыбокай псіхалогіі той сілада-

шага перад намі з'яўлення, — а ўглыб, ва ўсведамленне ім складанасці навакольнага, большай складанасці, чым уяўлялася раней, ва ўсведамленне, што сапраўдным людзям лшчэ многа, ой як многа, трэба зрабіць, каб не стала ў чалавечых сэрцах здрады, шкурунцтва, прыстасавальніцтва; словам, той чорнай подласці, што ператварае людзей у нелюдзяў. Шкада, што інсцэніроўка не заглябілася ў рознасць фарміравання характараў Сотнікава і Рыбака. Гэта скоўвае часам і акцёра, не дае магчымасці сказаць таго, што ён мог і павінен быў сказаць пра свайго героя...

І паводле знешняга малюнка ролі, і паводле таго, чым увогуле жыве, дышае на сцэне гэты персанаж, мы пазнаём і Рыбака з аповесці ў сакавітым выкананні В. Барысава. Здаравяка, удачнік, малайцаваты дух (праўда, дзеля дэманстрацыі гэтай малайцаватасці акцёру зусім не абавязкова карыстацца вымаўленнем Грышкі Мелехова з герасімаўскай экрэнзацыі) — «пасмотрым ішо» і да т. п. — Рыбак паходжаннем не з-пад Вёшанскай, а з-пад Гомеля, ён мог бы, паўтараю, прайсці сваё жыццё зусім інакш, мог бы, калі б удача аднойчы не здрадзіла, хватам, а то і героём-партызанам дачакацца лепшых часоў. Але прыйшло бялітаснае выпрабаванне — і «спёкся» Рыбак, нічога не застаецца ад яго ранейшага. Выявілася, што ён, хто пагарджае хворымі і слабымі, — кажа, што на вайне, але відно, што не толькі на вайне, — слабейшы ад самых слабых. Слабейшы на галоўнае, што вызначае чалавечае аблічча...

Да удач спектакля я б аднёс сцэны ў падвале. Дзе проста на нашых вачах як бы спаўзае з Рыбака ранейшая зухаватасць і агаллецца ён у сваёй мізэрнасці. Рэжысёр і акцёр выяўляюць тут увесь шлах таякі, як Рыбак, па левыцы падзення. З прыступкі на прыступку. Ад нявінных, нават правільных нібыта разважанню, што памерці справа ніхтравал, цяжэй выкруціцца ад смерці, каб змагца. Праз спалохана-жывёльнае — «Раніцай — што?» — пасля рэплікі паліцая нахонт таго, што цярэць пасаджаным у падвал засталася да раніцы. Аж да прыдушанага — «Я — згоднік...» — калі гэтая раніца прыходзіць... Ганебы шляхі!

У спектаклі нямала вартых увагі акцёрскіх работ. Гэта Дзёмчыха ў выкананні Э. Міхайлавай — вобраз, які нібы сышоў са старонак быкаўскай аповесці, арганічны, пераканаўчы ў няпростай, але па-чалавечы зразумелай логіцы сваёй. Гэта стараста Качан — С. Бульчык падае яго нетаропкім і мудрым у прыняцці таго нялёгкага, што выпала яму на долю. Гэта жонка старасты ў выкананні А. Кашынай...

Пры ўсім тым, што ўдалося і што не ўдалося стваральнікам спектакля, у магільскім «Сотнікаве» адчуваеш нешта істотнае, характэрнае для светаўспрымання пісьменніка. А паколькі сурова праўда быкаўскай творчасці — амаль заўсёды прадмет вострых спрэчак і палемікі, то і вакол гэтага спектакля ў горадзе ідуць спрэчкі. Але калі спрэчкі вылікае з'ява прыкметная, то ўжо гэта — немалая заслуга тэатра.

Ул. МЕХАУ,
спец. нар. «Літаратуры
і мастацтва».

ПАСМЯРОТНАЯ слава Максіма Багдановіча найвышэйшы свой разгон набірае на нашых вачах. Вядома, і да гэтага ён лічыўся класікам нашай літаратуры, імя якога стала поруч з імямі Купалы і Коласа, але разам з тым як бы зводдаль, не надта трывала прылучанае да тых дваіх. Багдановіч лічыўся пэтам трохі акадэмічным, трохі эстэцізм, трохі меланхалічным, трохі рацыяналістычным, а наогул — «рэччу ў сабе», цалкам не выяўленай для жывога ўжытку літаратуры.

І як усё перайначылася! Мы ўбачылі, што без Багдановіча нам шмат чаго не зраўмець ні ва ўчарашнім, ні ў сённяшнім дні нашай не толькі літаратуры, але і культуры таткама. Неабходнасць, прадвызначнасць яго ўсведамляецца ўсё больш і больш, выяўляецца, што творчасць ягоная, можа, як нічы іншая, мае працягненасць у наш час і яшчэ далей — у будучыню. І сёння нам ужо не бязна паставіць побач з яго імем азначэнне «геній».

Ёсць грунтоўныя даследаванні пра Багдановіча, натхнёныя артыкулы, напісаны апавяданні, аповесці, п'есы.

— Некалькі год таму назад я глядзеў у нашым тэатры юнага гледача спектакль «Зорка Венера». І калі ў самых драматычных сітуацыях да падзей падключалася чужоўная музыка Яўгена Глебава, недзе ў глыбіні маёй душы пачынала варушыцца думка: які гэта каларытны матэрыял для оперы!..

Так успамінае Алесь Бачыла пра першы імпульс да сваёй працы над лібрэта оперы пра жыццё Багдановіча. Цяпер такую оперу мы ведаем. І вось новая сустрэча з аўтарам — гэты

раз ён у якасці сцэнарыста дакументальнага фільма пра выдатнага паэта. Скажам адразу: фільм хвалюе. Найперш, вядома, самім лёсам таленавітага юнака, загадкай ягонай творчасці, той загадкай, што акружае пастаці Лермантова і Шэлі, Пецэфі і Сірано дэ Бержарака — людзей, каму было скупюю мераю адпущана зямнога жыцця і шчодрэ — бяссмерця. Уражвае клічам Радзімы, што пастаянна гучаў у душы паэта. Напамінкам пра трагічны лёс неўвасобленых на-

У ВЯНОК ПАЭТУ

шых нацыянальных геніяў — Багрымаў, загубленых на салдацкай катарзе, Шэкспіраў, якія, паводле слоў Дастаўскага, ездзяць у рамніках, Рафаэляў, што ходзяць у кавалях, акцёраў, што аруць зямлю...

Фільм рэалізуецца як расказ Адама Ягоравіча пра свайго сына, тут выкарыстаны фрагменты з вядомых «Матэрыялаў» А. Багдановіча да біяграфіі паэта. Супраць такога кампазіцыйнага вырашэння стужкі пярэчыць у прынцыпе цяжка. Расказ Адама Ягоравіча багаты на псіхалагічныя і бытавыя дэталі і адценні, некалькі паноў чытаецца сёння ягоная спроба разабрацца ў паміненнях і думках сына, важнасць і значнасць якіх сам бацька тады недаацэньваў. Вядома, гэта разумее той, хто чытаў «Матэрыялы». У фільме шмат чаго з тых нюансаў згубілася — непазбежна, канечне, але і не пашкадаваць пра гэта нельга.

Дакументальны матэрыял пра паэта, якім карыстаўся стваральнікі фільма

(рэжысёр П. Алфіярэнка, аператар В. Купрыянаў), надзвычай скупы. Партрэты Багдановіча адзінаквыя. Тым больш вынаходлівасці трэба было выявіць аператару, каб наблізіць да нас, ва ўзаемадзеянні з тэкстам, з усюснам «ваяўленчым радам» чалавечае аблічча паэта, умела праакцэнтаваць яго. Тут, на жаль, аператар, як кажуць, не заўсёды быў на вышыні. Партрэт Адама Ягоравіча некалькі разоў сааёй «фактурнасцю» Багдановіча-сына. Як быццам дробляць, але ўсё ж прыкра.

У маленькім, усяго на дзве часткі фільме пра ўсё не раскажаш. Залішнія патрабаванні прад'яўляць было б грэх. Пра галоўнае — пра месца паэта ў духоўным жыцці свайго народа, пра яго заслугі перад славянскім светам, ідэі яднання якога ён так шыра служыў, пра жаданне і дзейсныя турботы ўзняць літаратуру роднага народа да вышынь сусветных — у фільме сказана. Дзе проста названа словам, дзе даведзена логікай кінематаграфічнай мовы.

Фільм — каляровы. Гэта добра і гэта дрэнна. Дрэнна ў нашым канкрэтным выпадку. Колер не працуе на гэты фільм, можа, таму, што выкарыстаны няўмела, часам груба, алеграфічна. Асабліва гэта заўважаш у пейзажах — статычных, падобных на даўнарэжымныя калядныя паштоўкі. А шкада! Пры скупасці дакументальнага матэрыялу пейзаж — крымскі і беларускі — мог бы аслужыць аўтарам фільма даброю службу. На жаль, не атрымалася.

Першы фільм пра Багдановіча створаны. Спадзяёмся, першы не будзе апошнім.

Міхась СТРАЛЬЦОУ.

УАДНОЙ з перадач тэлебачання, прысвечанай мастацтву кіно, было задана пытанне: «Які фільм вы ўзялі б з сабою ў міжзорнае падарожжа, каб расказаць жыхарам іншых светаў пра жыццё зямлян?» Пытанне хоць і жартаўлівае, але не простае, адказаць на яго вельмі цяжка. Аднак адказаў, безумоўна, будучы сотні, будучы названы дзесяткі фільмаў з «залатога фонду» сусветнага кіно. Ручаюся — ніхто не назаве ніводнага кароткаметражнага фільма, з тых, якія ідуць на падоўжаных сеансах перад эпічнымі палотнамі, драмамі і меладрамамі. Ну, каму прыйдзе ў галаву браць з сабою такую, напрыклад, кароткаметражку, як «Беларуская казка»? Пра што яна расказвае, дакладней, што яна расказвае? Казку! Кароткую, на дзесяць хвілін, казку пра дзеда, і бабу, пра іхнага ўнучка, пра коніка не таго, што ў лузе сакача, а таго, што калёсы вязе, пра ваўка, які хацеў унучка з'есці, ды сам лёг лапамі да гары...

І ўсё? Не, не ўсё.

Пакуль казка баецца, на экране справа робіцца; казку гэтую стварае на нашых вачах старая беларуская ўмеліца Вера Ільвічна Гаўрылюк, яна

ДАВАЙЦЕ ВОЗЬМЕМ І КАЗКУ!..

Кадр з фільма «Беларуская казка».

пляце яе з саломкі, з жытняга сцябла. Жыта — рэч звычайная. Спачатку ў полі красуе, потым яго жорны мелюць, потым яго хлебам робіцца, духмяным, румяным, крамяным, скарынка ў яго — тая салодкая. А сцябло, якое колас у полі трымала, гойдала, як калыску, у якой дзіцяці-зярняці спяць, сцябло тое стаіць залатым сціртам у банку ад дарогі, і дожджык яго потым сячэ, і вецер. Часам і носіць яго вецер туды-сюды, і кароўка на яго ў хлеве кладзецца, і нават качка топчы. Вядома, саломка, што ў ёй незвычайнага?

Нічога незвычайнага. Гэтак жа, як у камені, гліне, у суровым палатне... Але вось камень бярэ Радэн, да палатна падыходзіць Рэмбрант — і нараджаецца мастацтва. І калі рукі народнай умеліцы бяруцца за саломку, таксама нараджаецца мастацтва. Народнае мастацтва. Яго чамусьці часта называюць самадзейным, хоць у яго ёсць і векавыя традыцыі прафесіяналізму, ёсць тое, што называецца школай. Вароты гэтай школы і ўводзяць нас у фільм «царскія вароты», зробленыя з саломкі ў васемнаццятым стагоддзі. З той самай саломкі, якую качкі топчыць: Кыш, качкі! Кыш! Зараз адбудзецца цуд!..

«Плёў павучок павучынку, плёў, і сплялася казка...»

А, гэта, відаць, сама ўмеліца расказвае, расказвае словамі, а рукі яшчэ больш красамоўныя, паглядзіце, якія тыпабы з іх выходзяць!.. Ну, вось, хоць бы дзед — ці не сустракалі вы яго дзе на Брэстчыне? Сустракалі. І бабу сустракалі. А ўнучак — гэта ж вы самі. Помніце сябе бесаногога, гарэзу гэткага? А воўк — хіба не той, што з дзяцінства вашага? І злосны, і дурань, і чымсьці мілы, нястрашны, як сама казка. Бо сапраўдная казка заўсёды добрая. Людская.

дзіце! Гэтыя спакутанні і ў той жа час асветленыя якойсьці дзіўнай чалавечнасцю твары мацярок, што туляцца на папалішчах, па абгарэлых склепах і клунях і кормяць партызанскую «армію» сваім такім бедным на харч сталом і мараць, каб пасля вайны толькі хоць усё ўжо было па-справядліваму, — такое не забываецца...

Асабліва западае на сэрца высокая і чыстая гуманістычная ідэянасць кінафільма. У герояў яго надзвычай вялікая мера маральнай патрабавальнасці да сабе. І нават ва ўмовах гэтага д'ябальскага знічэння, што абрынуў на планету фашызм, яны застаюцца людзьмі духоўна ўзвышанымі, з той добрай ранейшай рысай сардэчнага альтруізму, што ўласціва і відаць, лёсам наканавана нашаму чалавеку.

Гэтая глыбінная філасофія, што моцным падтэкстам праходзіць праз увесь фільм, атрымлівае сваё кульмінацыйнае завяршэнне ва ўзаемаадносінах Каранюга і Пінчука. Пінчуку не даюць ні на хвілю забыцца нечалавечыя зверствы фашыстаў у Бабруйскім канцлагеры, адкуль ён цудам выратаваўся, і родная вёска, спаленая карнікамі разам з людзьмі. Выбраўся толькі адзін вось гэты нямок, што ўсё сіліцца расказаць пра будучыню. Нервы ў партызана не вытрымліваюць сэрца яго не ведае літасці, ён імкнецца адказаць фашыстам тым жа, гатовы сарвацца на жорсткасць.

[Заканчэнне на 6—7 стар.]

най з'явы, што ўяўляла сабой беларуснае партызанскае Супраціўленне, для паказу лёсу людзей на акупіраванай ворагам тэрыторыі аўтары фільма не маглі не выбраць кампазіцыю «мазаічнай», якая б дазвала выявіць тагачасную рэчаіснасць у многіх яе разрэзах. Ім даводзілася літаральна спалучаць неспалучальнае. Мабыць, таму В. Нячай, напрыклад, адалося, што ў вобразе маці артыста Міна Ургант нібыта «іграе адзінагольнік страх за сына». Моцна пагадзіцца з крытыкам, што Ганна Міхайлаўна — не лепшая роля актрысы імяна таму, што ёй не ўдалося да сягнуць сапраўднага «першаадкрывацтва ў матэрыяле». Аднак папракчыце яе ў «пераігрыванні» матчыных пачуццяў і б не адважыўся. Занепакоеная, трывожная ў дні вайны матчыная любоў да сынаў, з якой хіба можна што параўнаць — гэта бадай ці не адзін з асноўных ідэйных матываў рамана. Рэжысёр не мог яго ігнараваць. Навізна вобраза Ганны Міхайлаўны як раз у тым, што раманіст, можа, упершыню на такім спецыфічным матэрыяле з усёй псіхалагічнай праніклінасцю змог паказаць, як вялікае, у чымсьці ўсё яшчэ незразумелае для нас гэтым і сваім таямнічым матчына сэрца, што аж млее ў сваёй любові да дзіцяці (і страху за іх вясення ў пекле небыццёвага ваеннага ўрагану) знаходзіла ў сабе сілы для мужнасці, для барацьбы. Барацьбы небяспечнай, каварнай, невадомай, найцяжэйшай ад таго, што за южны неасцярожны ле крок заложнікамі былі дзеці. Суседскі хлопчэ Віктар Пятрэня, што паспеў наглядзецца ў жудасныя вочы смерці ў канцлагеры як ніхто іншы разумее, якой мерай душэўнай мужнасці даецца гэты безабаронны матчыны гераізм.

Незабыўныя, на маю думку, і кадры жыцця насельніцтва пад акупацыяй. Папалішчы, пагарэльцы, счарнелыя ад гора твары людзей... У нас жа кожную другую вёску спасціг жудасны лёс Арадура і Лі-

Цацкі! Так, саламяныя цацкі. Але і нешта большае, чым проста цацкі. Плёў торым — мастацтва. Казачка, у якой жыве вечная праўда жыцця. Вялікая праўда чалавечай працы, мудрасць чалавечых рук.

На жаль, гэтае мастацтва — мастацтва саломкі — амаль знікла. Ці знікае. І сцэнарыст Вячаслаў Адамчык, і рэжысёр Адольф Канеўскі, і аператар Фелікс Кучар зрабілі добрую справу, калі стварылі ў творчым аб'яднанні «Летаніс» студыю «Беларусьфільм» гэтую кароткаметражку. (Ах, як шкада, што рэжысёр дзаволіў аператару пакінуць у кадры жывога, такога мілага коціка, які жмурыць вочы і круціць хвостом, — таякая даніна ўцяпленню!).

Усяго дзесяць мінут ідзе карціна, а помнічка будзе доўга. Простая, як сама казка, драматургія фільма. Тэкст таго ж Вячаслава Адамчыка; мяккая, з ціхім роздумам работа рэжысёра; уважлівае, як разумнае чалавечае вока, камера аператара. І, нарэшце, надзвычай абаяльны персанаж фільма, сама народная ўмеліца з Брэстчыны. Не ведаю чаму (узнікненне асацыяцый з'ява складаная), але пасля прагляду фільма мне ўспомніліся радкі Аляксэя Пысіна:

Мне ў жыта ховацца ўвайсці,
Мне вечнасцю здаецца жыта...

А жытняе сцябло — тая ж саломка. Таму, думецца, гэтую кароткаметражку можна было б паказаць жыхарам іншых светаў. На падоўжаным сеансе, вядома. Хай бы яны даведаліся і пра тое, што і як плятуць на зямлі з саломкі, з вечнага, як сам сусвет, жытняга сцябла. А калі без жартаў, дык хацелася б, каб фільм гэты ўбачыў шырокі гледач тут, у нашых зямных кіназатрах. Хай сабе на тых жа падоўжаных сеансах.

Валянцін ТАРАС.

Біруля з Бялыніч

12 сакавіка 1972 года спяняцца сто год з дня нараджэння выдатнага майстра пейзажнага жывапісу, народнага мастака РСФСР і БССР Вітольда Каятанавіча Бялыніцкага-Бірулі.

Да юбілею ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР, у якім сабрана больш 400 работ мастака, будзе разгорнута вялікая выстаўка. На ёй будуць экспанаваны творы Бялыніцкага-Бірулі з калекцыяў Траццяўскай галерэі і Рускага музея.

У МАІ 1947 года Вітольд Каятанавіч Бялыніцкі-Біруля прыехаў у Мінск. Пасля доўгай, вельмі доўгай разлукі зноў сустрэўся ён з такімі мілымі яго сэрцу беларускімі іравамі, з апетымі ім шэравата-базавымі туманамі, смарагдавымі лагчынамі, пагоркамі, парослымі верасамі.

Амаль хлопчыкам пачаў ён з роднага фальварка Крыніні, што пад Бялынічамі, у Кіеву ву-

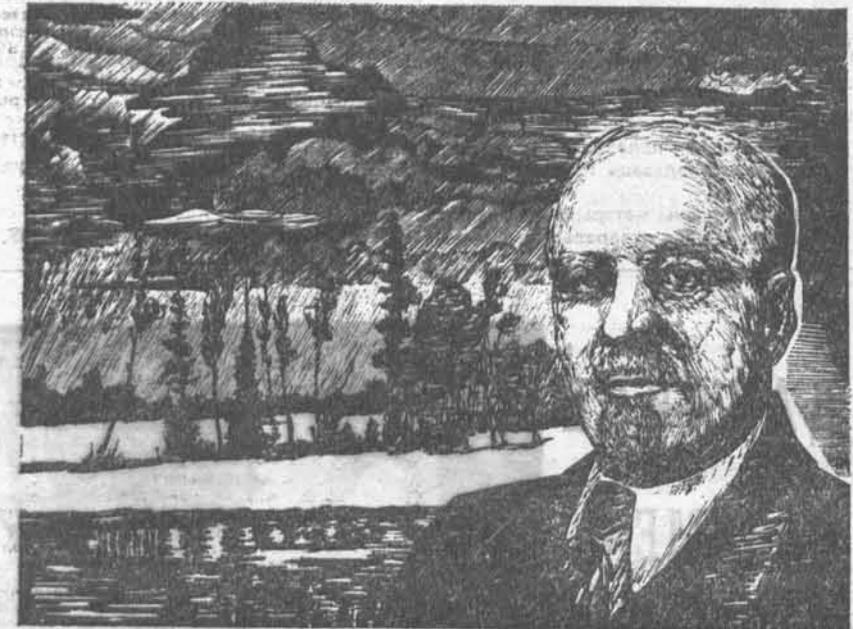
насць і ў той жа час вялікую шчодрасць і уважлівасць, якімі вызначаліся славетныя выкладчыкі.

Я памятаю, што калі мы ўвайшлі ў залу, дзе виселі палотны С. Жуноўскага, Вітольд Каятанавіч глыбока ўздыхнуў, на вочы ў яго набеглі слёзы, і ён з вялікім хваляваннем пачаў гаварыць пра тое, якім бліскучым жывапісцам быў Станіслаў Юліявіч, які значны след пакінула яго творчасць у рускім выяўленчым мастацтве. Вітольд Каятанавіч вельмі гарача падтрымаў усе захады Дзяржаўнай карціннай галерэі БССР па

тамі пейзажыстаў, вельмі прынцыпова ацэньваў іх, раў малодшым калегам не захаляцца празмерна моднымі напрамкамі, даваў шмат карысных парадаў.

...Вітольд Каятанавіч жыў на дачы пад Мінскам. Аднойчы ён запрасіў да сябе І. Ахрэмыча, В. Цайрко, П. Гаўрыленку, мяне і яшчэ некалькі сваіх знаёмых.

Быў цудоўны майскі дзень, калі мы прыехалі на «Белую дачу». Перад тым як запрасіць гасцей за стол, гаспадар паназаў стос эцюдаў, напісаных у наваколлі. Было іх больш за трыццаць... Памятаю, нас здзівіла працаздольнасць Вітольда Каятанавіча (у той час яму ішоў ужо семдзесят шосты год), артыстызм, свяскасць назіранняў, непасрэднасць, вастрыня ўспрыняцця вясновых матываў. Эцюды былі напісаны лёгка, на адным дыханні — здавалася,

У 1947 годзе на дачы Вітольда Каятанавіча Бялыніцкага-Бірулі я зрабіў партрэтную замалеўку славетнага майстра. Потым распісанаў яе ў графічную кампазіцыю і выразаў на лінолеуме. Гэтую гравіюру я сёння і прапаную вашай увазе.

чыцца маляванню ў вядомай школе Н. Мурашыні.

Пасля Кіева Вітольд Каятанавіч пераезджае ў Маскву, дзе пачынае ўвядваць класы Школы жывапісу, вянны і дойдліва, вядомасць прыйшла да маладога мастака ў 1897 годзе, калі славетны знаўца жывапісу і мецэнат П. Траццяўка набыў з выстаўкі вучняў школы некалькі палотнаў Бялыніцкага-Бірулі з цыкла «Ваколіцы Пяцігорска».

У канцы мінулага стагоддзя Бялыніцкі-Біруля сфарміраваўся як майстар з асабістай тэматыкай і манерай, заняў значнае месца сярод знакамітых майстроў канца XIX, пачатку XX стагоддзяў.

«Я так прывыкнуў асвятлацца душою перад вашымі жывымі вяснямі праўды, прастаты і свабоды» — пісаў Бялыніцкаму-Бірулю І. Рэлін.

У 1908 годзе, трыццацішасцігадова, майстар абіраецца паўнамоцным членам Расійскай акадэміі мастацтваў.

...А вось у залах Дзяржаўнай карціннай галерэі БССР выдатны, з вялікім жыццёвым вопытам майстар стаіць ля палотнаў сваіх настаўнікаў: Каравіна, Неўрава, Пранішніава і дзеліцца успамінамі пра часы вучбы, расказвае пра дух творчасці, якім былі прасякнуты ўсе навушніцы, пра патрабаваль-

зборанні твораў С. Жуноўскага. Ён доўга і з захапленнем расказваў пра сваё сяброўства з таленавітым земляком, прасумесным падарожнікам, паляванні, у якіх замест зброі лвы бралі эцюднік і пабольш фарбаў.

Бялыніцкі-Біруля вельмі цікавіўся, хто яшчэ з мастакоў-выхадцаў з Беларусі прадстаўлены ў нашай карціннай галерэі. Распытваў, як вывучаецца і прапагандаецца творчасць С. Заранкі, І. Хруцкага, А. Гараўскага, М. Селівановіча, М. Атрыганьскага, В. Ваньковіча, Г. Вейсенгофа і іншых майстроў, жыццё і творчасць якіх не вельмі знаёмы шырокай публіцы. Па ўсім было відаць, што пытанні гісторыі і традыцый беларускага мастацтва глыбока хваляюць Вітольда Каятанавіча. Ён нават напісаў артыкул для «Літаратуры і мастацтва», у якім узнімаў пытанні спадчыны ў беларускім прафесійным мастацтве.

Вельмі цікавіўся ён творчасцю маладых беларускіх мастакоў. Большасць з іх ён ведаў па выстаўцы 1944 года, прысвечанай 25-годдзю Саветскай Беларусі, у якой Вітольд Каятанавіч удзельнічаў карцінамі «Вераснёўскі вечар», «Блакітны санавін», «Трава зазеленела», «Па слядах фашысцкіх варвараў», «Дні майскіх навальніц», «Сляды зімы», «Прыцемкі юнага мая», «Вясной павеяла».

На другі дзень пасля прыезду ў Мінск Вітольд Каятанавіч наведваў майстэрні многіх беларускіх жывапісцаў. Асабліва цікавіўся ён рабо-

што пэндзаль трымала рука апантанага юнака, а не сталага, сівога майстра.

Усе эцюды, якія майстар нам паказаў, былі напісаны з адзін сеанс, на кардоне, загрунтаваным казеінам, ва ўлюбленай тэхніцы Бялыніцкага-Бірулі, тэхніцы матавага жывапісу, нешматслоўнага, з ацэнтамі толькі на самым галоўным, што выклікае вядучую тэму эцюда.

Праз некаторы час, ужо ў майстэрні, гэтыя эцюды былі перапрацаваны ў палотны: «Зялёны май», «Беларусь. Пачатак лета», «Зноў расквітнела вясна». Апошні пейзаж па праве можна аднесці да найбольш значных твораў мастака.

Я спытаў Вітольда Каятанавіча, у чым сакрэт яго майстэрства. Ён усміхнуўся:

— Я стараюся выразіць матывы, які пішу, у трох планах: іншымі словамі — спісаче неба з зямлёй і гарманічна знайсці трэці кампанент. Тады эцюд закончаны, бо далейшая работа над ім аслабіць вастрыню ўспрыняцця, зменіцца асвятленне, зменіцца і настрой.

Ад эцюда да карціны шлях цяжкі і няпросты. На гэтым шляху нават вопытнага мастака могуць напаткаць нелюдачы...

Так, ніводзін мастак не гарантаваны ад нелюдачы. Былі яны, адзёна, і ў Вітольда Каятанавіча Бялыніцкага-Бірулі. Але з тых яго работ, якія ён паказаў на вернісажах за сваё таное доўгае і плённае жыццё ў мастацтве, ніводнаму нельга лічыць нелюдачай. У гэтым яшчэ і ляжыць раз'ясніваючы, калі знаёмішся з карцінамі, якія будуць экспанаваны на выстаўцы ў Беларускім дзяржаўным мастацкім музеі. Гэта будзе выстаўка шэдэўраў пейзажнага жывапісу.

П. ТЕРАСІМОВІЧ.

М АСКВА... Горад, да якога пячэнца ўсё самае гуманістычнае ў сусветнай культуры. Тут пульсую мастацкае жыццё краіны. Вось і ў гэты дні ў маскоўскіх музеях і выставачных залах разгорнуты экспазіцыі жывапісу, мастацтва і малюнкаў Мікалая Саломіна і скульптуры малых форм, графічных работ Марціроса Сар'яна розных гадоў і ранніх твораў Пабло Пікаса з калекцыяў савецкіх музеяў, вялікая выстаўка «Народна-вызваленчая барацьба ў выяўленчым мастацтве Югаславіі» і творы графікаў Масквы...

А над Цэнтральнай выставачнай залай 3 сакавіка залупалі сцягі братніх Беларусі і Малдавіі. Тут — вялікая

нашай папаянучы стывае багацце нашага выяўленчага мастацтва.

Намеснік міністра культуры БССР А. Ванічнік, выступаючы на прэс-канферэнцыі, гаварыў пра гэты паказ твораў майстроў выяўленчага мастацтва Беларусі як пра этапны. Асэнсаванне таго, што бачым цпер у Манежы, паможа беларускім мастакам больш паспяхова здзяйсняць далейшыя значныя творчыя планы, звязаныя з новымі выстаўкамі, прысвечанымі юбілею СССР. Прамоўца асобна спыніўся на вялікім значэнні экспазіцыі для абмену творчым вопытам і ўмацавання творчых сувязей паміж мастакамі Малдавіі і Беларусі.

Старшыня праўлення Саюза мастакоў Малдавіі У. Обух адзначыў, што мастацтва Малдавіі здолела дасягнуць росквіту дзякуючы Саветскаму ўладзе. Многія мастакі Малдавіі атрымалі адукацыю ў Маскве, Ленінградзе, Мінску,

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

СІНЯВОКАЯ БЕЛАРУСЬ—

выстаўка твораў жывапісу, скульптуры, графікі, дэкаратыўна-прыкладнага і народнага мастацтва двух актыўных атрыдаў савецкай мастацкай культуры. Гэтая выстаўка, прысвечаная 50-годдзю ўтварэння СССР, — працяг шырокага паказу дасягненняў савецкага шматнацыянальнага мастацтва ў сталіцы краіны. Ён папярэднічалі творчыя справаздачы майстроў пэндзля і рэзкаў Азербайджана, Арменіі і Грузіі, Сібіры, Далёкага Усходу і Урала. А ў пачатку красавіка эстафету ад Беларусі і Малдовы прыме Украіна.

Напярэдадні адкрыцця выстаўкі адбылася прэс-канферэнцыя для савецкіх і замежных журналістаў. Выступае першы сакратар праўлення Саюза мастакоў СССР М. Панамароў.

Каля тысячы твораў размешчана ў Манежы. Яны розныя і па тэматыцы, і па выяўленчай манеры. А разам успрымаюцца як усхваляваная, паэтычная мелодыя ў гонар савецкага чалавека, у гонар Вялікага Кастрычніка і ленінскай партыі камуністаў, у гонар дружбы народаў, якія паўстагоддзя назад з'ядналіся ў магутны і непарушны Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

На думку ўсіх, хто паспеў ужо наведаць выстаўку і складзі ўяўленне аб экспазіцыі, гэтая дэманстрацыя твораў мастакоў сінявокай Беларусі і савецкай Малдовы ўвершыню настолькі поўная і настолькі ўсебаковая.

У беларускім раздзеле больш паўсотні жывапісцаў паказваюць каля ста твораў, больш трыццаці графікаў — таксама каля ста твораў, дваццаць скульптураў — каля сарака работ. Больш дзюхсот твораў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ўпрыгожваюць экспазіцыю.

У малдаўскім раздзеле — больш чатырохсот работ прыкладна ста аўтараў.

Таір Салахаў на вернісажы.

Кіеве, Львове, Разгорнутыя ў Манежы экспазіцыі дае ўяўленне аб тым, як малдаўскія мастакі развіваюць традыцыі роднага, рускага і сусветнага мастацтва.

П РА ТОЕ, што выяўленчае мастацтва Беларусі і Малдавіі ўпершыню паўстала перад усеагульным следчам у такой колькасці і ў такой якасці, гаварыў на адкрыцці выстаўкі першы сакратар праўлення Саюза мастакоў СССР М. Панамароў. Ён адзначыў такую адчувальную якасць экспазіцыі, як пачуццё суверэнасці да нашай велічнай эпохі, выяўленае кожным мастаком пасвойму.

ЁСЦЬ ТАЯМНІЦЫ МАСТАЦТВАЎ...

[Заканчэнне. Пачатак на 4-й стар.]

«Але ж мы не яны! Як ты гэтага не можаш зразумець?» — усмі сваімі паводзінамі і ўчынкамі даводзіць Каранні. Дзеля гэтых святых пераконанняў ён згодны бясхонца цярпець ад лёсу і ад нацхства, бо штогосьці значна большае разумее ў тым, што адбывалася тады на зямлі. Ён запамінаецца ў фільме, гэта неспрыкметны, хударлявы, вельмі сціплы па ігравой манеры артыста Спрожа Каранні, гэтым дзівосным багаццем і пчодрасцю свайго ўнутранага духоўнага бясспрэчна, у складаным па задуме фільме не ўсе незалежным чынам удалася. Яму ўрашчае нешта той агульнай кампазіцыйнай завяршэнасці, той нелюбовай — на грэцкіх і італьянскіх «ледз-ледз» — празнасці, што пераплавіла б стывае разнабой, зменшыла б адчуванне мазаічнасці. Калі б аўтарам удалося дасягнуць стывае і кампазіцыйнай завяршэнасці твора, з матэрыялам адбыліся б пераўтвар-

рэзны сапраўды магчымы: набылі б вагу ці ва ўсякім выпадку не гэтак ідэалізаваў б у вочы слабыя кадры, якіх у кінастужцы побач з сапраўднымі знаходкамі не так ужо і мала (банальныя зусім сцэны ў касцёлах, дрэнна удаліся штабныя кадры і інш.).

Калі ж думаеш пра гэтую вышэйшую цэласнасць, якой не хапае кінафільму, товіш сябе на думцы, што дасягнуць яе аўтарам замінала тое, што зны часам залішне трымаўся кампазіцыйнага касцяка рамана.

Як так? В. Іл'яч, наадварот, строга рэвізуе фільм за адступленні ад рамана. Вось ужо сапраўды ніколі не датадзіш гэтым крытыкам!

Усё ж прыгадайце рамана: ён сатканы з жыццёвай, разнапланавай, у чымсьці нават бытавой стыхіі, кампазіцыі яго не магчыма ўтрымаць на фабульнай скаляры, гэта рамана думкі. І твор быў чым фабульна знітаваны эмацыянальна

Міколу ГАМОЛКУ — 50 гадоў

Заўтра пісьменніку Міколу Гамолку спяўняецца 50 гадоў. У прывітальным адрасе, які праўдзена Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру, гаворыцца:

«Дарыгі Мікола Іванавіч!

Гарачае вітанне Вам ад Вашых таварышаў па літаратурнай працы ў дзень Вашага 50-годдзя.

Вы распачалі літаратурную дзейнасць юнаком у даваенны час, але больш шырока і плённа развінулі Ваш талент пасля вайны. Выдадзеныя ў першыя пасляваенныя гады зборнікі вершаў «Зарот шчасця» і «Б'юць крыніцы» прасякнуты гарачым патрыятызмам, любоўю да роднай зямлі свайго народа, радасцю за атрыманую перамогу над фашысцкімі захопнікамі, верай у шчасліваю будучыню.

З 1950 года Вы пасляхова працуеце ў жанры прозы. Папулярнасць у кожнага чытача завявала і Вашы апавесці «Лета ў Калінаўцы» і «Добры дзень, школа!». Немалы поспех выпаву на долю навукова-фантастычнага рамана «Шосты дзень», які з цікавасцю чытаецца як дзецімі, так і дарослымі. Не забываючы на паліцах аблітэк і зборнікі апавяданняў «Шлях адкрыты».

Свай 50-годдзе Вы сустрэлі новымі творчымі здабыткамі — аддадзенай у друк апавесці «Дзвучына ішла па вайне» і заканчэннем работы над новым раманам.

Пяцьдзесят гадоў — гэта сталасць, гэта росвіт творчых сіл. Ад услава сэрца жадаем Вам, дарыгі Мікола Іванавіч, нашаму добраму, працавітаму слбру, здароўя, доўгіх гадоў жыцця, новых багатых пленаў на літаратурнай ніве.

Газета «Літаратура і мастацтва», далучаючыся да гэтага прывітання, таксама жадае юбіляру ўсяго найлепшага ў жыцці і творчай працы.

МАЛАДЫЯ ГАЛАСЫ

Днямі ў канферэнц-зале рэдакцыі газеты «Мінская праўда» сабраліся літаратары-пачаткоўцы — члены трактаравазводнага, мінскага раённага і абласнога літаб'яднанняў. У госці да іх прыйшлі паэты Пятро Прыходзька, Мікола Хведаровіч, а таксама госць з Масквы — наш зямляк Іван Бурсаў.

Адкрыў вечар сваімі новымі вершамі работнік Смалевіцкага райкома партыі Міхась Куліковіч. Настаўнік з Ратамі Міхась Касцюковіч парадаваў сваімі глыбока лірычнымі вершамі, жадааннем і ўменнем заўважыць тое глыбіннае, што можа убачыць толькі паэт. Карантар з Мінска Дзіна Краўчанка прачытала сваю новую гумарэску. Іх таварышы па пры Леу Мароз, Рыгор Малочна, Уладзімір Быноўскі, Тамара Пярноўская, Іван Абабурка, а таксама старэйшыя паэты выказалі крытычныя заўвагі.

Паміж маладымі аўтарамі і сталымі майстрамі пра абдылася цікавая гаворка аб паэзіі і прозе, аб месцы пісьменніка ў грамадскім жыцці.

Мікола ВЯРШЫНІН, старшыня бюро трактаравазводнага літаб'яднання.

Вітаючы ўдзельнікоў выстаўкі і ўсіх, хто прыйшоў з сакавіка ў Цэнтральную выставачную залу Масквы на вернісаж, намеснік міністра культуры СССР У. Папоў адзначыў дэбратворнасць працэсаў узаемаўзбагачэння адзінага па ідэінай накіраванасці, разнастайнасці па творчых почырках шматнацыянальнага мастацтва нашай краіны, дзе забяспечаны роўныя ўмовы развіцця для ўсіх нацыянальных культур.

Пра асноўныя тэндэнцыі развіцця мастацтва сваіх рэспублік, пра неабходнасць мацаваць братнія творчыя сувязі Беларусі і Малдавіі, якім спрыяе і гэтая выстаўка, гаварылі па адкрыцці старшыня праўлення Саюза

Грамыкі, Вашчанкі. У Віктара Грамыкі для мяне новыя творы — «Над Прыпяццю» і «Жанчынам Вялікай Айчыннай прывітаецца». Пейзаж «Ліны беларускія» я бачыў раней. Відавочны добры рух мастака наперад. У палатне «Над Прыпяццю» ён выразна, лаканічна выраінае тэму. Строга падбірае срэды выяўлення задуму. Карціна «Жанчынам Вялікай Айчыннай прывітаецца» закрунула мяне сваёй думкай. Жанчыны, чыё прызначэнне на зямлі — хакаць, быць маці, даваць пачатак новаму жыццю, вымушаны былі ўзяць у рукі зброю... Удалася мастаку кампазіцыя. Добрае каларыстычнае рашэнне. Можна

што новы Мінск, пададзены фонам, — быццам сімвал агульнага клопатаў усіх, каго намалляваў мастак на сваім палатне. і нас, следчай.

Графік І. Багдэсна (Малдавія):

— З цікавасцю знаёмлюся з новымі работамі беларускіх графікаў і з задавальненнем зноў сустракаю вядомыя раней. У беларускай графіцы сваё аблічча. Цудоўныя работы Наталлі Палаўскай, Барыса Заборавы, Георгія Палаўскага. Асабліва ўражваюць лісты Арлена Кашкурэвіча. Прыцягвае, зразумела, вельмі высокі прафесійны ўзровень. Прыцягвае ўменне яго мысліць менавіта па-мастакоўску: ён добра ведае, што выявіць і як выявіць у творы. Вобразы яго высакародна змяняюць, змястоўныя... «Пакорліва» Барыса Заборавы — глыбока адчувты мастаком Дастаеўскі. І — Аляксандра Паслядовіч. Яе лісты — такія простыя па кампазіцыі, зусім нешматслоўныя, але так многа ў іх сказана!

Мастакі-прыкладнікі У. Новікаў і П. Нутовіч (Малдавія):

— Зразумела, мы перш за ўсё знаёмімся з творчасцю нашых калег — майстроў беларускага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Цудоўныя ў вас вырабы з галомкі. Чаканка — зусім не падобная на тое, што мы прывыклі бачыць. І, як заўсёды, калі даводзілася бачыць раней, уражла беларускае шкло. Выдатныя майстры — Мурахваер, Дзвінская, Мяжкова, Райдзевіч і многія іншыя. Сапраўды яркія творчыя індывідуальнасці. І вось што, малі ладка, не забудзьцеся напісаць ад нашага імя: проста цудоўна было б убачыць у нас у Кішынёве выстаўку беларускага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Увогуле было б някеска наладзіць пастаяльны абмен выстаўкамі...

Фізік Ю. Шагаў (Мінск):

— Вельмі люблю работы Аляксандры Паслядовіч і акварэлі Наталлі Палаўскай. Што ж датычыць Георгія Палаўскага, апошнія яго работы, хоць і выкананы майстрамі, спадабаліся мне меней. І сапраўднае свята — сустрэча з новымі творамі Савіцкага, у якіх падкупляе — пры ўсёй знешняй суровасці — мяккасць, чалавечнасць. Вельмі люблю творы Данцыза пра Мінск.

Мастак-прыкладнік Ул. Мурахваер (Мінск):

— Міжволі параўноўваю беларускую і малдаўскую экспазіцыі дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. У малдаван — імгненне да павышанай дэкаратыўнасці. І не толькі ў іх. Гэта ўвогуле веліч часу. А ў нас — больш стрыманасці. А вось кераміка малдаўская на народным тэмы — ёсць чаму назайздораціцца. Сапраўды асалядваюць нацыянальнымі традыцыямі. І сапраўды атрымліваюцца ў выніку вельмі сучасныя рэчы.

Графік А. Лось (Мінск):

— Уражла малдаўская кераміка. І яшчэ — вельмі кранулі работы Міхаіла Грэку. Літаралона — адзіці немагчыма, настолькі прыцягальныя...

ІДУЦЬ ПЕРШЫЯ ДНІ работы выстаўкі. Яна будзе працаваць да красавіка. Усталяваюцца першыя ўражання.

Так, сапраўды, выстаўка змястоўная, цікавая. Яна паказвае характэрныя тэндэнцыі развіцця мастацтва абедзвюх братніх рэспублік і ў пэўнай меры тэндэнцыі развіцця ўсяго савецкага выяўленчага мастацтва. Безумоўна, відаць і пэўныя пралікі ў мастацкім працэсе. Усё гэта падлягае далейшаму грунтоўнаму абгаварэнню.

А пакуль што, шчаслівай табе дарогі да ўсесаюзнага гледача, выстаўка!..

Ул. БОЙКА, спец. нар. «Літаратуры і мастацтва». Фота аўтара.

СОНЕЧНАЯ МАЛДОВА

мастакоў БССР В. Грамыка і намеснік міністра культуры Малдаўскай ССР В. Бірукоў.

І вось на выстаўку прыйшлі гледачы. Ваш карэспандэнт узяў у іх на вернісаж некалькі інтэрвіу. Яны — пра першыя ўражання ад выстаўкі.

Жывапісец Т. Салахаў (Азербайджан):

— Сёння пасляхова развіваюцца ўсе атрады савецкага шматнацыянальнага мастацтва. Беларуская выяўленчае мастацтва, за развіццём якое ўважліва сочаць ва ўсіх братніх рэспубліках, дасягнула за апошнія гады вялікіх вышыняў. Гэта датычыць як зместу творчасці, так і знаходжання новых форм, што нас усё радзе. Мы пільна сочым як за агульным развіццём выяўленчага мастацтва Беларусі, так і за развіццём асобных мастакоў, чыя творчасць і нас падсцібае. На гэтай выстаўцы на мяне асабліва зрабілі добрае ўражанне творы жывапісцаў Савіцкага, Данцыза, Грамыкі, Стальмашонка. Мне думецца, пасляхова працуюць такія майстры старэйшага пакалення, як Цвірко, Воранаў. Радзе моладзь. Моладзь у вас цікавая. Вось, напрыклад, «Будаўнікі» Качановскага, «Мой дом» Сумарава, «Пяючае шкло» Заборавы... Гэта, так сказаць, асноўнае, што можна сказаць з першага ўражання.

Жывапісец У. Обух (Малдавія):

— Узрадавалі творы Савіцкага,

быць, у дэталях не ўсё, так сказаць, улоўлена чотка... Па-сапраўднаму ўзрадаваў і Гаўрыла Вашчанка. Яго нацюрморт — змястоўны. Карціна «Май Палессе» цікавая па будове і па колеры. Хіба што зніжае ўражанне некаторая пасіўнасць самой сітуацыі...

Літаратурны крытык Н. Пашкевіч (Масква):

— Навочна пераконваецца: сапраўды зроблены значны крок наперад. Як заўсёды, з цікавасцю знаёмімся з новымі творамі Міхася Савіцкага. З прыемнасцю сустракаемся са знаёмымі раней ягонымі карцінамі. Якасныя змены замацаваліся ў развіцці Віктара Грамыкі. Новая яго карціна — цесумленны поспех. Есць над чым паразважаць. І сам сюжэт, і каларыт, карацей кажучы — увесь вобразны лад — выклікаюць імат асацыяцый...

Школьніцы Валя Азароўская і Броня Мазус (Масква):

— Вельмі спадабалася карціна Раісы Кудрэвіч «Майскі дожджык». Цудоўна перададзены настрой людзей і прыроды. Яна ўся, гэтая карціна, свеціцца радасцю... І яшчэ нас уразілі работы Васіля Сумарава. Асабліва карціна «Мой дом». Мы адчулі жыццё, быт, клопаты мінчан, іх радасць. У кожнага чалавека свая радасць, свой клопат. Але ўсе яны аб'яднаны агульным. Не ведаем, як сказаць, але мы зразумелі карціну так,

У залах беларускага раздзела экспазіцыі ў дзень адкрыцця.

падзеі прасветлены лірычным поглядам аднаго з галоўных герояў — Толі Корзуна, і ад гэтага раманаўна прастора ажыла, ад таго падзеі такія «асабісты», дзеянне ахутаца «паветрам» настрою.

У кінафільме, дзе аўтары яшчэ больш пашырылі кола падзей, куды ўваля новыя матывы, рабіць стаўку на «кампазіцыйную» ролю вобраза Толі было менш за ўсё мэтазгодна. Гэты кампазіцыйны прыцып ужо не вытрымліваўся ў другой частцы і рамана, асабліва ў тых месцах, дзе пісьменнік даваў волю аб'ектываванаму паказу падзей. Тая лірычнасць, настроенасць, на якіх імат у чым трымаецца эмацыянальнае адзінства рамана А. Адамовіча «Партызаны», — яны ж у слове, у рытме, у мелодыі, у самой лінейнай працягласці тэксту. У кіно срэды спецыфічна свае, тут сцэнічная, кадравая працягласць.

Вось чаму ў фільме вобраз Толі неак зменшыўся, адсунуўся, яму не тое што не ўдаецца ўтрымліваць цэласнасць твора, а нават цяжка

бывае ўтрымацца самому як цэльнаму вобразу. У кінадылогіі ўражанне пра яго застаецца раскінаным, хоць артыст А. Захараў вядзе ролю яго месцамі і вельмі ўмеа. У «Вайне пад стрэхамі» гэтую кампазіцыйную ролю, думаемца, лепш бы вынес вобраз Ганны Міхайлаўны, але тады вакол яе варта было кампанаваць падзеі больш канцэнтравана, чым гэта было ў рамана. У другой частцы — «Сыны Ідучь у бой» — аўтары вызвалілі з-пад гіпнозу раманаўна структуры, адчулі слабе больш самастойнымі. Тут дзеянне фільма таксама пабудавана на кадрах з розных планаў і жыццёвых пласцоў, аднак яно кампануецца пераважна вакол фігур Караннога і Пінчука, ад іх спрэчан і ўзаемаадносін імат у чым залежыць агульнае гучанне.

І шкадуеш, што аўтары амаль ігнаравалі прыём варыяцый, гэты незаметны срэдан сюжэтага счэплення ідэяназначных эпізодаў у кампазіцыі. Вось адзі прыклад. Купка жыхароў Сялібы ўстрыжвана ўзіраецца ўдалеч: гарыць запаленал карнікамі пёска. Назік Жыгоціні як заўсёды філасофуе: «У гэтай вайне перамога

той, хто здольны будзе на большыя ажвары... Сіладала думка! І для таго, каб яна зрабілася набыткам фільма, патрабавалася паўтарыць, вар'іраваць яе ў другіх месцах, спрачаюцца з ёю. У дадзеным жа выпадку яна застаецца толькі выпадковай рэпліяй. І зусім іншы лёс другой рэпліі. Деракладчык Шумахер напранае партызан за тое, што яны забілі дваіх бадзлянемцаў у самой вёсцы. Думка гэтая вар'іруецца ў далейшых эпізодах. Каранні адпускаяе немца, злоўленага ў вёсцы, каб не налікаць на яе жыхароў бяду, і гэта ледзь не скончылася трагічна пасля тлумачэння ў штабе. У выніку гэтай сур'ёзнай глыбока думка зрабілася яшчэ адным цікавым матывам фільма, узбагачыўшы яго гуманістычным змест.

Фільм у значнай меры праігрывае і ад не заўсёды роўнай ігры актэраў. У ім, безумоўна, ёсць некалькі цікавых выканаўцаў, на ігру некаторых з іх мы ўжо звярталі ўвагу. Думаецца, што артыст К. Грыгор'еў з натхненнем і ўвогуле арыгінальна сыграў вобраз узводнага Пінчука. Асобна варта адзначыць ігру В. Маслава ў раскрыцці складанай псіхалогіі Казіка Жыгоцкага. Тым больш, што пачварны індывідуалізм шэрасці,

пасрэднасці, што зайздросціць усім і ўсяму, і ўяўляе страшэннае няшчасце для тых, каму даводзіцца жыць з гэтымі казікамі, зусім яшчэ мала выкрыты ў нашым сённяшнім мастацтве. Свежы, прасветлены якімсьці асаблівым лірызмам і яснасцю вобраз маладой дзвучынікі Ліны (арт. С. Сухавей).

ЯК БАЧЫМ, у наваўнасці ёсць і кампазіцыйны, і актэрыяны пралікі ў фільме, яны ў ледзь заўважных прафесійных тонкасцях, у пачуцці мастацкай меры. І ўсё ж я перакананы, што экранная дылогія «Партызаны» мае вельмі многа самастойных знаходак, а галоўнае рэалістычна і дакладна паказвае складаны пласт рэчаіснасці. І крытыка разам з кінематаграфістамі можа больш глыбока разабрацца ў гэтым, чым робяць аўтары першых рэцэнзій. Прынамсі, такая мая думка.

Алесь ЯСКЕВІЧ.

У ВІЦЕБСКУ цяпер на вялікі новы мост, на імкліваю Дзвіну яснымі вокнамі пазірае прасторны прыгожы будынак Другога беларускага драматычнага тэатра — тэатра імя Якуба Коласа. А тады?..

Чорнымі пашчамі руінаў горад глытаў белую завіруху. Марознаю, снежнаю зімой 1946 года з Віцебска ў Маскву прыехаў Павел Сцяпанавіч Малчанаў. Ён, мастацкі кіраўнік тэатра, прыехаў у сталіцу Радзімы не за п'есамі, а за п'есамі для свайго тэатра. Павел Сцяпанавіч добра разумеў, гарачым сэрцам адчуваў, як патрэбна тэатру п'еса на тэму калгаснага жыцця, якое было зруйнавана лютымі ворагамі ў вайну. Прачытаў ён і маю п'есу «Чырвоная Горка», на тэму аднаўлення калгаснага будаўніцтва.

— Падзем у Віцебск, — прапанаваў Павел Сцяпанавіч. — Будзем тваю п'есу ў тэатры дапрацоўваць, да ладу даводзіць. Дапаможам. Многім беларускім драматургам наш тэатр дапамагаў...

Я пра гэта ведаў і вельмі абрадаваўся такой прапанове. Паехалі. У Смаленску ў тую далёкую зіму чамусьці трэба было чакаць чатыры гадзіны на вакзале, каб перасесці на другі цягнік, які даўзе да Віцебска. На двары — мороз, віхура; у драўляным вакзале — халадзіна. Куды падзецца? І раптам убачыў я Мікалая Іванавіча Рыленкава, вельмі шчырага чалавека, вялікага друга беларускіх літаратараў, вядомага рускага паэта. З Паўлам Сцяпанавічам пазнаёміў я Рыленкава і ён шчыра гаварыў:

— Вельмі рады бачыць вас, Павел Сцяпанавіч. Добрая слава пра вас і да Смаленска дайшла. Яшчэ да вайны чуў пра вас. Не ў тэатры, а ў марознай стэні давялося сустрацца нам, Павел Сцяпанавіч...

І ён уважліва разглядаў знакамітага артыста. На ім была жоўтая доўгая скурачка, цёплая аў-

чыная шапка, на нагах часанкі-валёнкі.

— Не холадна?
— Цёпла... Вельмі цёпла! — адказаў паэту Павел Сцяпанавіч, а ў ягоных ясных вачах іскрыліся цёплыя, радасныя жывіткі-смяшынкі. Прыемная, лагодная ўсмішка яшчэ больш асветляла прывалівы, ясны воблік артыста.

У цяпле, у гасцінным доме паэта яшчэ больш высёлай, сардэчнай была таварыская гутарка за бяседным сталом. Павел Сцяпанавіч прасіў паэта напісаць п'есу для Віцебскага тэатра. Мікалай Рылен-

ЧАРАДЗЕЙНЫ

каў гаварыў, што падумае, што п'есу, магчыма, напіша, а зборнік новых вершаў у яго ёсць... За тым жа гасцінным сталом паэт напісаў, падарыў кніжку Паўлу Малчанаву. Малчанаў дастаў з чамаданчыка пласцінку, сказаў:

— Вы, Мікалай Іванавіч, падарылі мне галасы, песні свайго шчодрага сэрца, а я вам падару галас прынца дацкага Гамлета. Усе маналогі Гамлета з майго голасу ў Маскве запісаны на пласцінкі...

Пачала круціцца, ажываць, гаварыць пласцінка голасам Паўла Малчанава. Было добра відаць, як чуйна, як душой і сэрцам паэт ловіць тую жывую інтанацыю голасу Гамлета — Малчанава:

...Во хто цярэў бы злія адзін часу,
Прымус тыранаў і злівагу гордых,
Самотны стог разбітага кажанаі,
Марудны суд, чыноўнікаў нахабнасць...

Голас мужнасцю звінеў, павальнічнай бурай грэмеў. Мікалай Іванавіч уважліва слухаў, пасля пад-

Юрка ГАЎРУК

СІЛА ПАЧУЦЦЯЎ

ЧАС БЯЖЫЦЬ хутка. Паўлу Сцяпанавічу Малчанаву ўжо семдзесят год. Аж не верыцца! Мне давялося бачыць яго на сцэне яшчэ тады, калі ён вучыўся ў Маскве ў Беларускай тэатральной студыі. У 1925 годзе рэжысёрам Мастацкага тэатра і кіраўніком студыі Валянцінам Смішлявым была пастаўлена камедыя Шэкспіра «Сон у летнюю ноч». Ян перакладчык гэтай п'есы, я часта быў на рэпетыцыях. Малады Малчанаў выконваў ролю рамесніка Дудкі ў «трагічнай» інтэрлюдзі «Пірам і Фізі», якую паназвалі афісскія майстры пры двары герцага Тэзел. Дудка выступаў у ролі дзюльчыны Фізі.

Парадзінны характар гэтага спектакля ў спектаклі вельмі добра даносілі ўсе ўдзельнікі. Помню тоненькую фігуру і танкаваты галасок закаханай Фізі, якая спрытна ўцікала ад Льва і гучна лямантвала над мёртвым Пірамам: «Сканаў мой голубі!» Гледачы смяліся. Камедыйны эфэнт дасягаўся празмерным стараннем самаўвучэння дагадзіць герцагу. Гэта была высёлая, блазенская імправізацыя. «Даражэнькія анцёры, не нажырайцеся ні цыбулі, ні часнаку, каб дых ваш быў лёгкі. І тады паны напэўна скажуць: «Ах, якая цудоўная камедыя!» Павел Малчанаў з ансамбля не выдзяляўся.

Наўрад ці хто мог прадбачыць тады, што гэты невялічкі, бялявы хлопеч становіцца валам сцэны, адным з найвыдатнейшых савецкіх артыстаў, акарасай беларускага тэатра.

Ёсць два тыпы анцёраў. Адны распрацоўваюць сваю ролю да апошняй драбніцы. Кожны рух, кожнае слова, кожная інтанацыя ў іх вывераны, вывучаны, даведзены да дасканаласці. Створаны такім чынам вобраз яны пераносяць са спектакля ў спектакль, амаль нічога ў ім не мяняючы. Другія ж распрацоўваюць аснову вобраза, вывучаюць яго глыбінны змест, яго аптымальныя судносіны са свайой акцёрскай індывідуаль-

насцю, са сваімі магчымасцямі і, выйшаўшы на сцэну, свабодна жывуць у вобразе. У паўторных спектаклях яны часта прыносяць новае, нечаканае, дадатковыя знаходкі, якія часам лепш, часам горш, арганічна зліваюцца з вобразам. Для такіх анцёраў вельмі важна быць у форме, у адпаведным настроі, яны як бы імправізуюць сваю ролю, узбагачаючы яе нюансамі, што і надае вобразу асаблівую манірэннасць і праўдзівасць. Да такіх анцёраў адносіцца і Павел Малчанаў.

Гэта артыст няроўны. Мастак перажывання, у сваёй творчай біяграфіі ён ведаў і магутныя ўздымы і часовыя спады. І калі іграў з натхненнем, яго ігра захавала і ўзрушвала гледача.

З вялікай колькасці самых разнастайных роляў, гераічных, характарных і камедыяных, выкананых Малчанавым за доўгія гады працы ў тэатрах імя Якуба Коласа і Янкі Купалы, я выдзелю тры, якія, на мой погляд, з'яўляюцца вяршыняй яго творчасці.

ПАЧНУ з вобраза Леніна. Малчанаў першы ў Беларусі выканаў ролю Уладзіміра Ільіча («Чалавек з ружжом» М. Пагодзіна. Тэатр імя Я. Коласа. 1938 год). Потым на працягу 20 гадоў ён выступаў у гэтай ролі ў розных спектаклях (апошні спектакль — «Навальнічны год» па п'есе А. Каплера. Тэатр імя Я. Купалы. 1957 год). Так здзейснілася заповітная мара артыста. І трэба адзначыць, той, хто бачыў Малчанава ў ролі Леніна, ніколі не забудзе створаны ім вобраз правадыра рэвалюцыі.

Артыст увесь час адчуваў сваю адказнасць перад грамадствам, і нялёгка яму было вызваліцца ад унутранай скаванасці. Ён выкарыстаў безліч матэрыялаў, басконца слухаў пласцінкі з прамовамі Уладзіміра Ільіча, дабіўся значнага вонкавага падабенства (грым, жэст, мова), але куды цяжэй было падпарадкаваць сваю акцёрскую індывідуальнасць душэўнаму складу

Ільіча. Тут многае не ўдавалася, і артыст пакутаваў, шукаючы спосабаў, каб як найлепш увасобіць дарагі іму вобраз. Асновай вобраза, ад якога як праменне разыходзіліся жывыя дэталі, па-мойму, у выкананні Малчанава былі: ідэяная перакананасць, рэвалюцыйны тэмперамент і чалавечнасць. Паназваючы Уладзіміра Ільіча ў розных аспектах яго дзейнасці, Малчанаў неяк заўсёды ўмеў падкрэсліць тое, што прыцягвала да Леніна народ.

У пачатку Вялікай Айчыннай вайны зімою Павел Малчанаў выступаў у ролі Леніна на радзіме Ільіча ў горадзе Ульянаўску ў мясцовым тэатры. У той цяжкі час у Ульянаўску жыў брат Уладзіміра Ільіча Дзмітрый Ільіч Ульянаў. Павел Сцяпанавіч прасіў яго паглядзець спектакль «Чалавек з ружжом». Сваю думку аб ігры Малчанава Дзмітрый Ільіч выказаў так: «Ну, што ж, асноўныя, істотныя рысы Уладзіміра Ільіча, па-мойму, перададзены правільна» (цытую па кнізе Ул. Ніфёда «Народны артыст СССР

П. С. Малчанаў»). Гэта аўтарытэтная ацэнка акрыліла Малчанава на ўсё жыццё. Ён атрымаў як бы маральнае права і далей выступаць у гэтай ролі. Мне, як і многім, асабліва спадабаўся спектакль «Навальнічны год», у якім вобраз Леніна даецца шматгранна і разам з тым вельмі натуральна і проста.

ЦЯПЕР некалькі слоў пра Гамлета.

Улетку 1948 года я меў шчасце паглядзець у Мінску, у час гастролей тэатра імя Я. Коласа, спектакль «Гамлет» з Малчанавым у галоўнай ролі. Ігра Малчанава мяне надзвычайна кранула. Мне давялося бачыць розных артыстаў у ролі Гамлета. Бачыў Міхаіла Чэхава, вешчунна з бліскучымі незлічымі вачамі, які на авансцэне зачароўваў публіку. Бачыў у імя Гамлета — Смантуноўскага, высакароднага, самаўвучэнага інтэлектуала. Бачыў Гамлета — Самойлава, белазубага здаравяка, які нідаўся тыграм на жалезных кратах «Дані-турмы» і, як кажа Шэкспір, «драў пачуцці на навадзі», вымаўляючы маналогі то крыкам, то шэптам. Усе яны ігралі цікава, па-свойму, і, за выключэннем Самойлава, мне падабаліся. І ўсё ж Гамлет у малчанаўскім выкананні спадабаўся мне больш. Абалынанасць Гамлета — Малчанава была ў яго шчырасці і чалавечнасці. Ён быў

Сцэна са спектакля «Збыты ўсімі» па п'есе Назыма Хікмэта. Тэатр імя Я. Купалы. 1958 год. У ролі Доктара П. Малчанаў, у ролі Маці А. Рынковіч.

няўся, абняў Малчанава за плечы, сказаў:

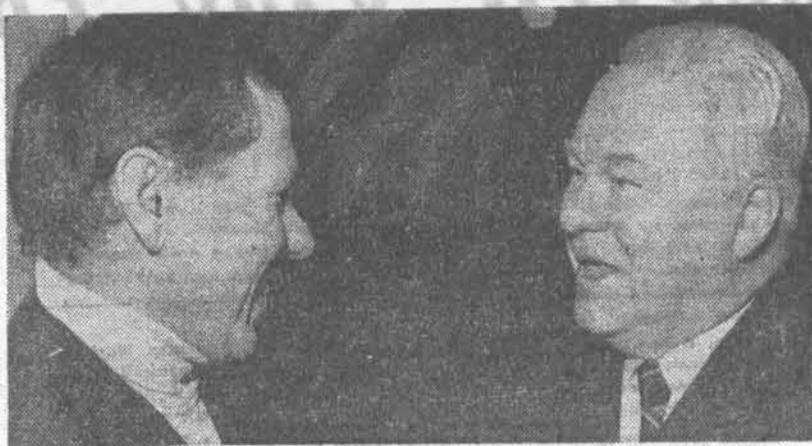
— Шчыра дзякую. Нізкі паклон вам, вялікі артыст!..

Так, вялікі артыст! Але ён яшчэ і вялікі гуманіст, чалавечалюбец, праўдашукальнік, прынцыповы камуніст.

Прыгадваюцца сцюдзёныя, мяцельныя дні суровай зімы 1946 года. Тады прадоўныя Віцебска, самі артысты ўпартымі намаганьнямі, уласнымі рукамі аднавілі будынак вялікага клуба металістаў для тэатра. Параненымі, разбітымі вуліцамі, па вузкай сцяжыні ў глыбокім снезе, па звонкім лёдзе

— Дарагі Федзя, як толькі пабачу вас, дык чамусьці перш-наперш прыгадваю нашы франтавыя прыгоды. Колькі мы тады перажылі! Мабыць, таму ў вас такі праўдзівы атрымаўся старшыня Васюк у «Зорах...» Глядзеў, глядзеў спэнтаньлі і радаваўся за вас, калега. Акіму, і Прысыпкіну радаваўся... Ну, а як там шчупанкі дзвінскія? Прыеду, абавязкова прыеду, засумаваў па рыбалцы...

(Падслухана ў гутарцы Паўла Сцяпанавіча з народным артыстам БССР Ф. Шмакавым, што, як калісьці Малчанаў, нясе на сабе рэпертуар кола-саўскай трупы, 1971 г.)

КЛЮЧЫК

Антон БЯЛЕВІЧ

ны, злосна гаварыў:

— Малчанаў чытае сам! Бачыце, як у нас робіцца? Чытае сам!

— А чаму ж яму нельга самому?

— Нельга! — адказваў мне той змрочны. — Ён прачытае так, што нават сярэдняя п'еса здасца добраю. Ён гэта можа! Ён — мастак!..

Тут «пакрыўджаны» не памыліся. Правільна: Малчанаў — мастак! У яго ёсць той дзівосны, чарадзейны ключык, якім ён лёгка адмыкае дзверы ў свет характа і даброты, адмыкае нашы душы і сэрцы, напаяючы іх прамяністым святлом, шматгалоссем жыцця.

Семдзсят гадоў пражыў на белым свеце Павел Малчанаў. Яшчэ ў 1926 годзе ў п'есе А. Глобы «Астап» ён паспяхова выступіў у ролі селяніна Сцяпанкі. У дзень дваццатай гадавіны Кастрычніка на сцэне Віцебскага тэатра была пастаўлена п'еса Якуба Коласа «У пушчах Палесся». У гэтым спектаклі Малчанаў выконваў ролю селянскага хлопца Дарвідошкі. І тут артыст дамогся значных поспехаў. Сам аўтар п'есы пазней у газэце «Літаратура і мастацтва» надрукаваў таякі радкі: «Артыст П. Малчанаў, які выконвае ролю Дарвідошкі, пайшоў далей задуманага мною вобраза. Ён далаўняе яго характарыстыку, шукае сваіх рысачкаў для паглыблення гэтага вобраза...»

Дзвіны раным-рана ў халодны тэатр ідзе яго мастацкі кіраўнік Малчанаў. Нясе ён у свой калектыў натхненне і акрыленне, цёплую душу і жывы агонь сэрца.

То цукеркі, то тэрмас гарача чаю прыносяў ён у вузенькую бакавачку пры тэатры, каб пачаставаць мяне і майго дарадчыка, рэжысёра Мікалая Міцкевіча. А найлепшым дарадчыкам быў ён сам. Павел Сцяпанавіч дамагаўся вялікай праўды жыцця, глыбокіх характараў, вострых канфліктаў у п'есе. Яму хацелася хутчэй паказаць на сцэне жыццё пасляваеннай калгаснай вёскі.

Зноў паехаў ён у Маскву, а праз дзён колькі прывёз п'есу Паўла Ніліна «На белым свеце». Сабраўся мастацкі савет тэатра на першае чытанне п'есы. Усе ў калектыве папярэдзілі: «Малчанаў прывёз п'есу!» І толькі адзін акцёр, вельмі змрочны, фанабэрысты таварыш, хадзіў пахмуры, незадаволе-

нейкі вельмі шэкспіраўскі. Можна таму, што рэжысёр Валерыя Бебутаў не загадаў спектакль у рамяні вузкай задумкі, а яшчэ, мабыць, таму, што літаратурным кансультантам быў вядомы шэкспіразнаўца Міхаіл Марозаў. Прынцыпы сцэнічнай ігры, якія Шэкспір вуснамі Гамлета выказвае ў п'есе, не парушаліся Малчанавым.

Гамлет — Малчанаў ставіць сваёй задачай перайначыць, палешчыць «парадак свету». Ён — змагар, і не толькі ў сваёй асабістай справе, закліканы адомсціць каралю Клаўдзію за забойства бацькі, а і як абаронца народа, аб якім не без страху гаварыў народ: «Яму на рэднісць чэрны сімпатызуе». Гамлет загінуў у барацьбе са злом, у пошуках праўды, завяшчаўшы сваюму другу Гарацыю змагацца і далей за ідэалы Адраджэння. Гарацыю ў жалобе гаворыць:

Пагас вялікі сэрцам. Спі, мой прынц, адгачывай срод мелодый райскіх.

«Вялікі сэрцам» (noble heart) — гэта вельмі дакладнае азначэнне сутнасці Гамлета. Такім і стараўся быць Малчанаў.

Між іншым, Фёдар Шмакаў у ролі Гарацыю — адзіны з вядомых мне выканаўцаў, які не здрабніў гэтага вобраза. Нейкі аднойчы я выказаў яму гэта і ён мне раскрасіў сакрат свайго поспеху. Рэжысёр вызначыў звышзадачу акцёра так: «На працягу ўсяго спектакля глядач павінен адчуваць, што Гарацыю вельмі любіць Гамлет». Так яно і было.

Мне ўрэзалася ў памяць першае сцэна з Гамлетам. Ён стаіць у чорным паводдаль ад трона вельмі маркотны. «Любы сыне, ты усё яшчэ як хмара ў небе нашым». «Няпраўда, сонца свеціць». — спакойна, без наліску адказвае прынц. І не было ў яго словах ні гневу, ні іроніі, а толькі горыч і крыўда. І ў падтэксце: сонцу ўсё роўна, каму свяціць — будзь ты праведнік ці «з падлог паднога». І калі ўсе выйшлі — маналог:

О, растаўчы б крутое цела гэта, Разбідзь ушчып, рассыпаць як расу! Чаму нам забаронена спрадвечным Дарога самагубства? Божа, божа! Якім пустым, і нудным, і нічымным Здаецца мне парадок свету. Дрэнь Врыдота! Гэта — дзікі сад, які Расце ў карань, плодзіць пустазелле, І толькі...

Абурэнне Гамлета з прычыны раптоўнага шлюбу маці з дзядзькам Клаўдзіем, які разам з жонкай прыханіў і

Хутчэй з табліцы памяці сатру Усе свае нічымныя нататкі... Я запішу, што можна усміхацца і, усміхаючыся, быць падлюгай! («Гамлет», 1946 г.)

Усім добра вядома, што Павел Сцяпанавіч акцёр шырокага творчага дыяпазону. Ён удаа, з поспехам выконвае і камядыйныя, і трагедыяныя ролі. Урэзалася ў памяць карціна са спектакля «Мяшчане».

Замшэлы, цемрашалісты мешчанін Блесеменаў нудна разважае, павучае сваіх у доме, што цукар трэба купляць круглякамі, што гэта трывалей, што крошкі пойдуць у «дзела». Нудота цяжкая, замшэлая! А ў гэту нудоту, як свены вясновы вецер, Пярчыхін — Малчанаў, вясёлы шчаблун. Жаўручок, трапятні мужычок! Ён у старэнкім, зашмальцованым кашушку, на нагах залатаныя валенкі, у руках старэннява шапка-вушанка. Ён, сівенны, рухавы, далікатны на сядзіцца на красла. Вочы свеціцца ясна, а ў гэтай яснасці відаць яго добрае, шчырае, чыстая душа. Ён вельмі падобны на тургенеўскага Калініча. Так, як і Калініч, ён душою і сэрцам можа лавіць цюлахі травы, пошум лесу, водар ірвасан, галасы птушак. Пярчыхін — Малчанаў вельмі малаўніча, паэтычна разважае пра зіму, пра берасцянку, пра снегіра. А даведаўшыся, што яго дачка Поля выходзіць замуж за машыніста Ніла, душою напаяўся такой радасцю і веселасцю, што прытупіў валенкі, пусціўся ў скокі, падпываючы: «Поля Ніла падчаліла, яна міла паступіла... Іх ты! Люлі-маліна!». Блесеменаў выганяе яго з дому. Пярчыхін — Малчанаў з панучым данорам гаворыць: «Эх, стары! Ну, і шнада мне цябе! Бывай».

Пра Гамлета напісана многа. Гэты вобраз на беларускай сцэне застаецца незабытым для кожнага, каму папшасціла бачыць яго ў

нічнай задачы. Дыяпазон эмоцый Малчанава быў вельмі шырокі: ад цяхага смутку і ласкі да бурнага выбуху тугі і нянавісці.

Гамлет — Малчанаў — натура актыўная, запальчывая. Прычына яго некаторай марудлівасці і стрыманасці — у моцным інтэлекце, сумленнасці, у імкненні як мага-глыбей пазнаць законы рэчаіснасці. Ён спрабуе вырвацца за межы традыцый, і ў гэтым — поўная процілегласць Лаэрту альбо Фарцінбрасу, якія строга прытрымліваюцца феадальных правіл.

Што са мною? Ці я ўжо атупеў і памяць страціў, Сам зверам стаў, ці то паўзучы сум Ад крайняга жадання быць дакладным? — Не ведаю, але ў развагах гэтых На долю мудрасці — тры долі страху.

Гамлет зрывае маскі з іншых, але не шкадуе і сябе. Заслуга Малчанава ў тым, што ён паказаў Гамлета ўсебакова, падкрэсліўшы яго сілу, а не слабасць.

І НАРЭШЦЕ вобраз Доктара ў драме «Забыты ўсімі» Назыма Хікмэта (тэатр імя Я. Коласа, рэжысёр Барыс Эрын, мастак А. Грыгар'янц). Гэты пастановачна складаны, своеасаблівы спектакль меў гучны поспех і доўга трымаўся ў рэпертуары. У 1958 годзе ў Таліне на фестывалі «Трэцяя Прыбалтыйская вясна» ён быў адзначаны дыпламам, а рэжысёр, мастак і П. Малчанаў — выканаўца галоўнай ролі, прызнаны лаўрэатамі.

Трэба сказаць, што роля Доктара не адразу ўдалася Малчанаву. Ідэя спектакля нейкі гублялася ў сюжэтных калізіях, вобразы сімвалы ў некаторых акцёраў мелі залішне бытавую афарбоўку, не кожны ўяўляў навошта ставіцца гэта драма. Пасля першага чарнавога паказу спатрэбілася паўмесца дадатковых рэпетыцый, каб дабіцца стыльнага адзінства ўсіх кампанентаў спектакля і належным чынам данесці да глядача яго ідэю: шчасце чалавека — не ў славе, не ў багаці, а ў служэнні народу.

У ролі Доктара Малчанаву трэба было з'яўдзіцца ў сабе два процілеглых характары. «Ва мне жывуць два чалавекі, — гаворыць Доктар сваёй дачцы, — між

выкананні Малчанава. Самыя розныя людзі ў адзіным пачуцці ўзнімаліся з месца і доўга ўдзячна апладызіравалі артысту, выгукваючы:

— Мал-ча-наў! Мал-ча-наў!..

А ён — у чорным аксамітавым плашчы прынца дацкага, з медаль ёнам на залатым ланцужку, — адказваў падзякай на падзяку. І новыя хвалі апладысмантаў грывелі ў тэатры...

Гэту радасць натхнёнай творчай перамогі вельмі ў многіх ролях адчуў, спазнаў, перажыў артыст. Прыгадайце хоць бы яго ў ролях Канстанціна Заслонава, Освальда, Лаўрова, Фёдара Прагасова. Нельга пераацаніць вялікую, напружаную і пачэсную творчую работу акцёра, якую ён уклаў у даўносны вянок слаўнай Ленініяны. У спектаклях «Чалавек з ружжом», «Крамлёўскія куранты», «Вечная крывіца», «Навальнічны год» Малчанаў выконваў ролі Леніна. Рэвалюцыйны запал, сілу розуму, вялікую сардэчнасць і чалавечнасць Леніна артыст умела і тактоўна перадаваў, перадае ў сэрцы нашых сучаснікаў.

ТАК ЖЫВЕ і натхнёна працуе чарадзейнае мастацтва. Хай жа чарадзейны ключык, якім артыст адчыняе сэрцы, зіхаціць ясным сонейкам!

імі заўсёды ідзе барацьба. Тэ адзін перамагае, тэ другі. Адзін з іх — праслаўленая асоба, вялікі хірург, вядомы ўсім свету, якому збіраюцца прысудзіць міжнародную прэмію. Другі — твой бацька, твой друг; добры, маленны чалавек, які усё ішчэ храбрыцца, супраціўляецца. Добры, маленны чалавек адразу клаўся на душу Малчанаву, а вось слаўны хірург, самаўлюбены даспат, — які, каб не запляміць сваёй рэпутацыі, ідзе на злачыства — употай робіць аборт роднай дачцы, ад якога яна памірае, — ніяк не атрымліваўся натуральным. Малчанаў адчуваў фальшывы найгрыш у сваім выкананні і толькі пасля ўпартых пошукаў знайшоў ключ да гэтай ролі. І тады грунтоўна была падведзена база пад тэму: «злачыства і нара», расчысціў шлях да яго духоўнага прасвятлення. Турма. Пляч гадоў зняволення. Доктар выходзіць забыты ўсім!..

Малчанаў памог і артысты А. Рынковіч, якая ў драме Хікмэта выконвала ролю Маці, зніць прыземленасць і ўзвысіць вобраз да мастацкага абагульнення, адчуць, што яна Маці з вялікай літары, прадстаўнік працоўнага народа, які ахвотна прыме ў сваю сям'ю добрага чалавека, выкіпуга буржуазным грамадствам. У фінале спектакля яна вядзе ў кварталы беднякоў разгубленага, узрушанага Доктара, і з яго рук сыплюцца, падхопленыя ветрам, часопсы і выразкі з газет, нікому не патрэбныя сляды яго былое славы.

Роля Доктара ў выкананні Малчанава — адна з найбольш дасканалых, псіхалагічна распрацаваных. Тут асабліва выявілася яго ўменне ўзбудзіць дэталі, рабіць яе лагічна неабходнай і надаваць ёй сэнс зразумелы глядачу.

АРТЫСТ з каласальным тэарэтычным і практычным вопытам, Малчанаў заўсёды дзеліцца ім з моладдзю, выступаючы не толькі як акцёр, але і як рэжысёр-пастаноўшчык.

Вялікай падзяка Вам, дарагі Павел Сцяпанавіч, за створаўня Вамі незабыўныя вобразы, за любоў да мастацтва, за гарачае сэрца. Жадаем Вам здароўя і шчасця!

РУЧАЁМ ХАЧУ БРУІЦЦА...

Бура з ног мне валіла,
Я ўставаў — кіпела кроў!
Палыгла чужая сіла
Прад маёю і сямроў.

Тан гаворыць у адным са сваіх вершаў татарскі паэт Закі Нуры. Тан мог сказаць чалавек, на долю якога выпалі суровыя выпрабаванні.
Сапраўды, Закі Нуры належыць да таго пакалення, перад якім «палыгла чужая сіла». Юнак, які, скончыўшы дэсатэхнікум, толькі год-другі пабыў гаспадаром элітнага царства на Амуры і ў родным Павалжы, быў прызваны ў шэрагі Савецкай Арміі.

Вайну Закі Нуры сустрэў на заходнім рубяжы нашай Радзімы. Малады воін, артылерыст-наводчык, адбіваў першыя шалёныя атакі танкаў Гударыяна. Ён спазнаў горны адступленні і страт. Але гэта не пахіснула ў ім веры ў перамогу. Воін і паэт, ён змагаўся зброй кулі і слова.

На часова захопленай зямлі вораг не знаходзіў спакою ні днём, ні ўначы. Біць яго на фронце і з тылу — такі быў загад Радзімы, Закі Нуры трапіў у партызанскае злучэнне легендарнага Канстанціна Заслонова. На дапамогу мірам падрыўніка, а затым аўтамату разведчыка ў найбольш цяжкія моманты прыходзіла паэзія:

Не палохаюць нас, у паходах бывалых,
Ні сьнегі, ні дажджы, ні туманы,
Запалай жа пасцёр на прывале,
Заспявай ля кастра, партызан!

Пасля вызвалення Беларусі Закі Нуры пэўны час працаваў намеснікам старшыні гарысканкома Оршы. Былы партызан, які змагаўся за выгнанне чужынцаў, не снадаваў сіл і энергіі для аднаўлення разбуранага беларускага горада. Ён і шмат пісаў пра ратны і працоўны подзвіг нашых людзей.

Вярнуўшыся на радзіму, у Казань, Закі Нуры працаваў журналістам, цяпер ён — старшыня Саюза пісьменнікаў Татарыі. Паэт многа ездзіў па сваёй рэспубліцы, не мінаў таго, каб не пажыць сярод будаўнікоў Волгаградскай ГЭС ці нафтавікоў Ніжнекамскага нафтакамбіната. Ён пісаў нарысы, вершы, пэмы, штогод выдаючы новую кнігу. Ён, былы партызан-заслонавец, і ў мірны час у штодзённым паходзе. Пра гэта сам паэт гаворыць:

Знаю я — маёй дарогай
Апалыла зямля,
Знаю — торных сцяжак многа,
А пятернай — май.

У Беларусі выходзіць зборнік вершаў Закі Нуры. Над перакладамі яго вершаў працавалі многія беларускія паэты.
Некаторыя з гэтых перакладаў правануем чытачам «ЛіМа».

Іван КАЛЕСНІК.

Закі НУРЫ

Нібы след ручаёў,
На ілбе маім стынуць
маршчыны.

Голас мой пацішэў
На вятрах і завеі скразной.
Я пранёс праз гады
Ганаровую чыннасць мужчыны
Па нялёгкіх дарогах
Гарачай эпохі маёй.

Мне прышлося не раз
На ўкатаных шляхах
спатыкацца,

Верыць хціваму зману,
Парою ў трох соснах блукаць.
Мне прышлося не раз
За Расію з чужынцам змагацца
І найлепшых сяброў
У лясках беларускіх хаваць.

Не шукаў,
Дзе лягчы.
І маніць я лічыў — недарэчы.
Ненатольны ў любві,
Супакою я ў працы не знаў.
Пад любую бяду
Падстаўляў свае кволяы плечы,
Крыўдаваў і злаваўся,
І ўсё ж такі моцна трымаў.
Не паслала жыццё мне
Ніводнае шчодрой удачы,

І капрызная слава
У гасцях у мяне не была.
Толькі песня мая —
Гэта, веру я, нешта ды
значыць —
Хоць не гучнай слыла,
Але поплец з Радзімай ішла.

На свой лёс крыўдаваць
Я не маю нікай прычыны.
Працаваць і любіць —
Я жыву дзеля мэты такой.
Мне да скону нясці
Ганаровую чыннасць мужчыны
Па нялёгкіх дарогах
Гарачай эпохі маёй.

Пераклад Івана Калесніка.

РУЧАЁМ ХАЧУ БРУІЦЦА ЧЫСТЫМ

Край мой любы!
Я хацеў бы зліцца
З цішынёй прастораў лугавых.
Я хачу расою серабрыцца
На зялёным шоўку траў тваіх,

Пльць туманам
Над рачным разлівам,
На твае палі не забываць.
Прыляцець улетку цёплым
ліўнем,

А зімою мякка снег паслаць.
Да бяроз хачу я дакранацца
Ветрам,
Каб мяне запомніў ты.
Рэчышчам мне хочацца
застацца

І ўзімацца берагам крутым.
Я жадаю птушкай галасістай
Пець твае мелодыі заўжды.

Надзея Фаня Навіны

□ У Беларэсім палацы культуры адбыліся чарговыя заняткі літаратурнага факультэта народнага ўніверсітэта культуры. Заняткі былі прысвечаны памяці беларускіх паэтаў і прызнаў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У госці да энэргетыкаў прыехалі беларускія паэты Алегарь Вярышнік і Уладзімір Паўлаў. Яны расказалі пра жыццё і творчасць загінуўшых, прачыталі іх творы.

Ф. Калесніковіч.

□ Адбылося чарговае пасяджэнне літаб'яднання пры рэдакцыі абласной газеты «Гродзенская праўда». Перад прысутнымі выступіў Васіль Быкаў, які падзяліўся ўражаннямі аб рабоце

Ручаём хачу бруіцца чыстым,
Каб з яго хацелася вады.

Нібы з другам,
Я вяду бяседа
З кожным дубам,
З кожнаю вярбой...
Можа нават ад цябе паеду, —
Край мой любы!
Сэрцам я з табой.

Пераклад Юрася СВІРКІ.

НОЧ

Я ў гэту ноч,
Бы ў сон,
Баюся верыць,
О памяць!
Ты ніяк не абмінеш!..
Навошта зноў
Ты расчыняеш дзверы
Туды, дзе вораг
Цэліцца ў мяне?
Ён цэліць хутка —
Гэта ён умее, —
Не першы раз
Ён сёння у баю.
Ён шкурай адчувае:
Не паспее,
Дык непазбежна
Я яго заб'ю!

Я ў гэту ноч,
Бы ў сон,
Баюся верыць...
З крывёй
Змяшалася ў палях раса.
Я поўз і поўз,
Пакуль высокі бераг
Не ўзнік
Як франтавая паласа.
Забраўся ў рэчку
Месяц пакупацца,
У лозах
Заліваўся салавей...
Адчуў я:
Да сваіх
Мне не дабрацца,
Ды і куды пайшлі яны —
Свае?
Туга мне рот сушыла
Незвычайна,
Са злосці,
Ці ў трызненні
На хаду
Я закрычаў
Працяжна і адчайна,
І рэха адказала мне:
— Іду-у-у!

Я помню
Скрып уключыны трывожны,
Жаночы голас:
— Пацярпі, салдат... —

Мяне люляла хваля
Асцярожна,
Нібыта маці
Шмат гадоў назад...

Прайшлі гады,
Але дагэтуль
Часта,
Калі
Бяда ў жыцці не абміне,
Знеёмы голас
Абяцаннем шчасця
На беразе далёкім
Чутны мне...

Пераклад Міколы АУРАМЧЫКА.

пленаму праўленню Саюзаў пісьменнікаў СССР і БССР, прысвечаных пытанням літаратурна-мастацкай крытыкі. Пасля члена аб'яднання абмеркавалі вершы паэта-пачаткоўца, студэнта педагогічнага інстытута Сяргея Іл'ючэні.

М. Мельнік.

□ Абласны дом мастацкай самадзейнасці і абласны дом народнай творчасці ў Магілёве правялі семінар па развучванні бальных танцаў. У рабоце семінара прыняло ўдзел больш як 50 чалавек — іраўнікі і ўдзельнікі студыі бальных танцаў пры заводскіх і фабрычных палацах і дамах культуры.

У дні работы семінара яго ўдзельнікі наведалі рад культасветустаню Магілёва, пазнаёміліся з практыкай арганізацыі і правядзення танцавальных маладзёжных вечараў.

У. Бушляноў.

СПОУНІЛАСЯ 70 гадоў з дня нараджэння Сымона Хурсіка, беларускага пісьменніка, аднаго з тых, хто пачынаў мастацкую творчасць у шэрагах літаратурна-грамадскай арганізацыі «Маладняк» (1923—1928 гг.). Сымон Хурсік — адзін з найбольш актыўных маладнякоўскіх аўтараў другой паловы 20-х гадоў, тыповы прадстаўнік гэтага літаратурнага аб'яднання маладзі.

Нарадзіўся ён 13 лістапада 1902 года ў вёсцы Снусцік Пухавіцкага раёна на Міншчыне ў сям'і селяніна. У пачатку захаваўся малюнк «цёмнага, непрыветнага жыцця», ад чаго і дзяцінства ўяўляецца пісьменніку «халодным, суровым і нават вусцішным». Пачатак вучобы ў школе супаў з пачаткам першай імперыялістычнай вайны. Пазней вучыўся ў гімназіі ў Чарвені, там жа закончыў тры курсы педагогічнага тэхнікума, а з 1923 года пераехаў вучыцца ў Мінскі педагогічны тэхнікум.

У тэхнікуме С. Хурсік трапіў у цікавае асяроддзе маладых паэтаў і пісьменнікаў. Вучыўся ён на адным курсе з А. Александровічам, А. Якімовічам, Я. Падабедам, на іншых курсах займаліся П. Глебка, М. Лужанін, П. Трус, З. Бандарына, Н. Вішнеўская і многія іншыя пісьменнікі-пачаткоўцы. Усё гэта натхніла і яго ўзяцця за пяро.

Першае апавяданне «Адам Залес» (1923), над якім малады аўтар доўга і старанна працаваў, было ўхвалена Міхасём Чаротам, прыхільна сустрэта Змітраком Бядулем, які рыхтаваў апавяданне да друку.

ГОСЦІ МІНСКА

На сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыліся два вечары старадаўніх рамансаў, якія спявала Дзіна Дзіна. Фартэпійнае суправаджэнне піяніста Міхаіла Грыгор'ева, партыю гітар выконвалі браты Сяргей і Алесь Сяндра Панковы. На здымку — выступ пае Дзіна Дзіна.

Упершыню наведаў Беларусь венгерскі скрыпач Ласла Котз. Ён выканаў творы Карэлі, Ваха, Бартана, Франка. Партыю фартэпійна выконваў Ласла Алмашы. На фота — венгерскі скрыпач Ласла Котз.

Фота Ул. КРУКА.

СКАРБНІЦА ДРУЖБЫ НАРОДНАЙ

...«Савецкі Саюз будзе стаяць жывым прыкладам перад народамі ўсіх краін...» Гэтыя словы Уладзіміра Ільіча Леніна — нібы эпіграф да таго, што экспануецца ў гэтым музеі. Больш за 15 стэндаў з фатаграфіямі, дакументамі, архіўнымі матэрыяламі сабралі настаўнікі і вучні 5-й школы горада Добруша. Тут малюнк гербаў, сцягоў, карт і арнаменты ўсіх братніх рэспублік.

Збіралі экспанаты два гады. І сёння школьны музей — адзін з лепшых не толькі ў раёне, але і ў вобласці. Тут сабраны матэрыялы аб ўдзельніках рэвалюцыйнага руху, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, вызваліцелях Добруша ад нямецкіх захопнікаў, перадавых людзях прамысловасці і сельскай гаспадаркі раёна. Можна спадзявацца, што ў недалёкім будучым школьны музей стане той базай, на якой будзе створаны краязнаўчы музей раёна.

У год юбілею ўтварэння СССР музей папаўняецца новымі экспанатамі — падарункамі пісьменнікаў, мастакоў, музеяў братніх рэспублік.

М. ГАТЮКІН.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне паэту Алегу Антонавічу Лойку з прычыны напатакушага яго гора — смерці бацькі.

Тэхнікум С. Хурсік закончыў на «выдатна», і яго накіравалі на працу ў Полацк. Працаваў некаторы час настаўнікам у школе, а потым — у рэдакцыі газеты «Чырвоная Полаччына». Працаваць давялося разам з А. Александровічам, А. Звонакам і іншымі пэтрамі-маладнякоўцамі, у газеце ў той час друкаваліся вершы П. Броўкі, Т. Хадкевіча і іншых.

З 1927 г. С. Хурсік вучыўся на літаратурна-лінгвістычным аддзя-

бў прыняты на вядомым і натурым паслджэнні, якое праходзіла пад дэвізам так званых «рэжак» са старэйшымі пісьмёнікамі. С. Хурсік быў сакратаром Полацкай філіі «Маладняка», разам з П. Галавачом, Р. Мурашкім у складаны для аб'яднання час шмат зрабіў, каб захаваць «Маладняк» ад самаліквідацыі, уваходзіў у склад рэдакцыі аднайменнага часопіса, разам з А. Звонакам удзельнічаў у выпуску літаратурна-

мі-маладнякоўцамі пачынаў распрацоўваць новыя тэмы ў беларускай савецкай прозе, імкнуўся пры гэтым да больш яркай характарыстыкі сваіх герояў, глыбейшага адлюстравання іх унутранага свету, да паказу рэалістычна абумоўленых дзеянняў і ўчынкаў персанажаў. У першым сваім апавяданні «Адам Залес» пісьмёнік стварае вобраз разгубленага, маральна задранага інтэлігента, які з-за нетрываласці сваіх поглядаў на жыццё, душэўнай дэпрэсіі, раздвоенасці не можа адшукаць свайго месца ў жыцці, не можа знайсці ўжытку сваім сілам.

У апавяданнях С. Хурсіка раскрываюцца пэўныя рысы складанасцей і супярэчлівасцей класовай барацьбы на вёсцы («Янка з Падлесся»), даюцца малюнк баратчы з беланольскімі акупантамі («Барвяныя блякі», «З першым мал»), прасочваюцца шляхі і характар праціўлення пэпанаўскага капіталу ў вёску («Пільнікі»).

Пісьмёнік аднаасцючвае пачатак будаўніцтва новага жыцця на вёсцы, на шляху якога перашкодаў з'яўляюцца прыватна-ўласніцкія погляды ў псіхалогіі асобных людзей («Зарабіў»), раскрывае нараджэнне новага пачуцця ў свядомасці моладзі, іх імкненне да свету, навукі («Вывалася») і г. д.

Будучы ў Полацку, С. Хурсік напісаў аповесць «Францішак Снарпына», якая з'яўляецца адной з першых спроб у беларускай савецкай літаратуры мастацкага асваення тэмы гістарычнага мінулага роднага краю. Малады празаік здолеў даволі пераканаўча і ў цэлым праўдзіва адлюстраванне падзеі далёкага мінулага, правільна пера-

даць змаганне сіл рэакцыі, цэнтральства з новымі гуманістычнымі і асветніцкімі ідэямі часу.

Найбольш буйным творам пісьмёніка з'яўляецца аповесць «Чорны мост». У лісце да аўтара гэтых радкоў пісьмёнік раскрывае папярэдняю задуму твора. У пісьмёніка выспяваў план стварэння буйнага палатна аб жыцці простых людзей у цяжкіх умовах галечы, бласпраўя і іх пераход да новага калектыўнага жыцця. Новае жыццё ўзлялася маладому аўтару за нейкай запаветнай паласой — «чорным мостам» — якую трэба перайсці. Напісаная першая частка аповесці расказвае пра жыццё парабчанкі лянца на тым баку моста, дзе пануюць здэек, несправядлівасць, здрада, хітрасць. Аповесць заканчваецца тым, што галоўная гераіня, якая ледзь не стала ахвярай зварышых адносін да чалавека, трапляе на другі бок моста, туды, дзе новае жыццё, дзе людзі арганізаваліся ў камуну і паказваюць прыклад новых сацыялістычных узаемаадносін.

С. Хурсік — пісьмёнік-бытапісальнік. Малюнк вясковага побыту, жыцця простых людзей удаваліся яму больш за ўсё. Адметнай асаблівасцю творчай манеры празаіка было беззаганнае валоданне жывой народнай мовай, умненне стварыць каларытны дыялог.

Творчасць С. Хурсіка цікавая як увасабленне сувязей пісьмёніка з часам, як адна са старонак гісторыі нашай літаратуры.

Думаецца, што асобныя яго творы варта было б перавыдаць.

Ул. НАВУМОВІЧ,
аспірант БДУ імя У. І. Леніна.

З КАГОРТЫ МАЛАДНЯКОЎЦАЎ

70 ГОД З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ С. ХУРСІКА

ленні педагогічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна. У сценах універсітэта ён напісаў большасць сваіх мастацкіх твораў. Скончыў універсітэт у 1930 годзе. Працаваў настаўнікам. У дні Вялікай Айчыннай вайны служыў у Савецкай Арміі, вызваліў родную Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, быў двойчы кантужаны. Пазней зноў вярнуўся да педагогічнай работы. Цяпер жыве ў Карагадзце.

Уся мастацкая творчасць С. Хурсіка праходзіла ў рамках «Маладняка», у члены якога, дарэчы, ён

га альманаха «Надзвінне».

У выданні ЦВ «Маладняка» ў 1925 годзе выйшаў зборнік апавяданняў маладога празаіка «Першы паўстанак», у 1930 годзе была выдадзена другая ніга прозы С. Хурсіка «Шляхамі навалыні». Многія апавяданні друкаваліся ў той час у газетах «Звязда», «Савецкая Беларусь». Пісаў вершы, частка з іх друкавалася ў альманахах «Надзвінне», «Росквіт», у газеце «Чырвоная Полаччына» (асобны над псеўданімам С. Багун).

С. Хурсік побач з іншымі аўтара-

ВЯДОМА, не усё ў студэнцкіх канцэртах аднолькава раўназначна. Яно і натуральна, таму што маладыя музыканты прыметна розніцца ад аднаго не толькі сваімі схільнасцямі і магчымасцямі, але часта — і ўзроўнем падрыхтоўкі. Аднак менавіта ў гэтым ёсць і пэўная прывабынасць: такія сустрэчы з моладдзю, выяўляючы рысы індывідуальнага творчага аблічча будучых артыстаў, заўсёды тоцяць у сабе неадольную прыцягальную сілу мастацкага адкрыцця. Той жа, хто не ўпершыню чуе ігру маладых выканаўцаў, вызначаючы сабе нейкія новыя, ра-

МУЗЫКА. МУЗЫКАНТЫ

ВУЧНІ І НАСТАЎНІКІ

ней схаваныя грані іх даравання, атрымлівае магчымасць назіраць за складаным працэсам фарміравання прафесійнага майстэрства.

Асаблівасць рэцэнзуемага канцэрта — удзел у ім не толькі студэнтаў-пільністаў, але і іх педагога, старшага выкладчыка Беларускай кансерваторыі Леаніда Юшкевіча. Выступленні пачалі першанорскімі — Наталлі Нікіценка і Людміла Гелер.

У тэмпераментнай, эмацыянальна-напасраднай ігру Нікіценка праступаючы рысы выканаўцы рамантычнага складу. Хочацца адзначыць і яе даволі высокую віртуознасць. Найбольш удалос Нікіценка сі-бемоль-мінорнае шэрца Шапэна, выкананае з эмацыянальным уздымам, з у лірычных эпізодах — ірэдзіна з сапраўднай цэпльнай і артыстызмам. Разам з тым схільнасць да ісправізацыйнасці і свабоды часам перашкаджае цэласнасці ўспрымання.

Людміла Гелер дабілася вялікай тэмбравай разнастайнасці, рытмічнай існасці і выразнасці ў гучанні рэ-мажорнай прэлюдыі Баха (другі том «Добра тэмпераванага клавіра»). Гэтак жа пераканаўча быў перададзены сканцэнтраваны, самапаглыблены эмацыянальны строй Фугі — гэты сапраўды дзівоснага прыкладу мудрай бахаўскай эканоміі будаўнічага матэрыялу: усяго толькі адно маленькае інтанацыйнае зярнітка, аплоднае творчай фантазіяй вялікага кампазітара, даю багатыя усходы, ператварыўшыся ў закончаны глыбокі твор. Далей выкон-

валася «Думка» Чайноўскага — разгорнутая народная сцэна, якая развіваецца па прыпынку супрацьпастаўлення кантрастных вобразаў, песенных і танцавальных. Гелер у цэлым спраўляецца з «Думкай», хаця не усё удаецца ёй аднолькава добра — не толькі ў чыста пілістычным сэнсе, але і з пункту гледжання выяўлення ўсіх элементаў разгалінаванай фантаўры. У заключэнне Гелер ярка выканала «Бурлеску» А. Янчанкі.

Такую ж разнастайную праграму прадставіў на суд слухачоў студэнт другога курса Ілья Райхлін. Разам з тым праграма дае падставу пажадаць маладому пільністу аддаваць больш увагі такім бакам выканання, як суразмернасць у гучанні розных фактурных ліній і «пластоў», ігра тэмбраў, данкладна і прадумана фразіроўка. У злучэнні з вельмі добрымі віртуознымі данымі такая ўстаноўка зробіць для яго зусім рэальнымі высокія выканаўчыя перспектывы.

Выступленні дыпломніцы Наталлі Рузавай і студэнта чацвёртага курса Уладзіміра Кандрусевіча — былі больш сціплым з пункту гледжання аб'ёму прадстаўленай праграмы. Выкананне Рузавай «Фантазіі» Моцарта да мінор давалася менавіта аб добрай школе, набытай пільністай за гады яе навучання ў класе Л. Юшкевіча.

У выкананні Уладзіміра Кандрусевіча прагучала «Баса-астыната» Р. Шчадрына. У «Баса-астынаце» сканцэнтраваны і мудрагеліста пералічаны парывістыя, нязграбныя інтанацыі і ліхаманкава пульсуючыя рытмы, якія нібы перадаюць нястрымную, спаляючую энэргію вызваленых стыхійных сіл нашага бурнага касмічнага стагоддзя. Выступленне Кандрусевіча, несумненна таленавітага пільніста, было вельмі цёпла прынята слухачамі.

У другім аддзяленні выступіў выкладчык Л. Юшкевіч, які выказаў канцэрт Чайноўскага сі-бемоль-мінор. Юшкевіча-пільніста, у мінулым — вучня прафесара Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі М. Бергера і прафесара Ленінградскай кансерваторыі П. Серабракова, у якога ён скончыў аспірантуру, вызначаюць такія якасці, як існасць выканаўчых намераў і дакладнасць іх рэалізацыі, прастата і натуральнасць гучання, выдатна развіты пільнізм. У час выступленняў Юшкевіч пастаянна дэманструе добрую выканаўчую форму, захаванне якой далёка не так проста для педагога, які вядзе класы фартапіяна ў кансерваторыі і спрэдняй спецыяльнай школе.

Выступленне Юшкевіча зноў паказала, што пільніст свабодна валодае ўсімі разнастайнымі выяўленчымі рэсурсамі раяля. Паспеху канцэрта садзейнічаў удзел у ім лаўрэата міжнароднага конкурсу В. Шаціна, які па-майстэрску акампаніраваў Юшкевічу.

Б. ГАРТ.

АГУЧАННЫЯ КНІГІ

Усяго некалькі гадоў назад пры Мінскім вучэбна-вытворчым прадпрыемстве быў створаны цэх гуказапісу. За гэты час тут было запісана і сканіравана больш 4300 экзэмпляраў твораў навукова-папулярнай, мастацкай і палітычнай літаратуры — каля паўтара мільёна метраў магнітафонных запісаў кніг у выданні артыстаў тэатраў, сталіцы, дыктараў радыё і тэлебачання.

Што ж прапануе аматарам літаратуры цэх гуказапісу сёння?

Стала традыцыяй, што рэдакцыя, складаючы планы, выходзіць з нажаданіямі і інтарэсамі шматлікіх

слухачоў, большасць якіх страціла зрок і не мае магчымасці сачыць за кніжнымі навінкамі. Улічваючы кантынгент нашых слухачоў, аналізуючы ацінкі твораў, якія выдадзены ў апошнія гады, прыходзіць да вываду, што асабліва цікавасць выклікаюць тыя творы, героі, якіх вылучае грамадзянская актыўнасць, мужнасць і воля ў пераадоленні цяжкасцей, іх адданасць вялікім ідэалам камунізма. Менавіта такія кнігі трапілі ў план агучвання гэтага года.

Сярод іх — аповесці «Заводская старана» В. Бяляева, «Над намі палярнае ззянне» І. Снегава, «Пры-

спешвай вясну» М. Ярышова, раманы «Разгарыцца нольям» А. Капцёлава, «Чацвёрты разварот» П. Лебядзенкі, «Блакада» А. Чакоўскага і інш.

У гонар 50-годдзя ўтварэння СССР мы агучам шэраг твораў пэты і празаікаў братніх народаў савецкіх рэспублік. Поруч з імі — Ф. Гладкова, К. Федзіна, В. Кажэўнікава, Г. Гулія, Э. Межэлайціса ёсць у плане і імя беларускіх пісьмёнікаў — М. Ланькова і В. Быкава.

Як і ў мінулыя гады цэх будзе агучваць лепшыя творы пісьмёнікаў Польшчы, Балгарыі, Румыніі, ГДР.

А. ДЗЕМІДЗЕНКА,
рэдактар гуказапісу Мінскага ВВП.

З *ЛіМа*

САРАКАГОДЗЕ, ПЛЁННАЯ ПАРА...

Цяжка ўявіць жыццё літаратара без газеты. Асабліва такой, як «Літаратура і мастацтва». Можна гэта таму, што ніколі не была яна хістраснай да спраў жыццёвых і літаратурных, да ўсяго, што робіцца ў рэспубліцы і па-за яе межамі. Для мяне, ва ўсіх выпадках, яна вельмі шмат значыла ў справе азнаямлення з Беларуссю, яе літаратурай і культураю. З літаратурай перш за ўсё. Майму знаёмству з газетай воль ужо больш за дзесяць год.

На працягу гэтых год я сачыў за яе ростам (пра папярэднія трыццаць год лепш за мяне раскажыць іншыя). «ЛіМ» для мяне — найперш апераўны літаратурны орган, праз які працаўнікі мастацкага слова мелі заўсёды магчымасць звярнуцца да чытача, не чакаючы сваёй чаргі ў ча-

сopise. У газеце савецкая беларуская крытыка мела найлепшыя магчымасці для свайго росту, ствараючы сваё асабліва летаніс станаўлення і росквіту роднай літаратуры.

«ЛіМ» ніяк не назавеш мясцовай, правінцыяльнай газетай. Шырокі абсяг яе літаратурнай, культурнай і грамадскай зацікаўленасці. Як абсыці тую ўвагу, якую аддавала яна культурнаму жыццю сацыялістычных краін, і ў першую чаргу — краін славянскага свету. Варта згадаць шматлікія пераклады з моў чэшскай, польскай, сербахарвацкай і нават такой не надта распаўсюджанай, як лужыцка-сербская. Асабліва цесныя кантакты ў газеты з літаратурай балгарскай. Газета выступіла пільнікам у пачаснай справе абмену культурнымі каштоўнасцямі паміж двума братнімі народамі. Нама літаральна ніводнай значнай падзеі ў нашым культурным жыцці, якая б не знайшла адлюстравання на старонках «ЛіМа». Такім чынам, мы ў вас у даўгу. Трэба сказаць, што наш «Літаратурен фронт» апошнім часам стараецца шыра сплочваць гэты доўг.

Саракагоддзе, гаварыў паэт, пара мудрасці. Саракагоддзе — гэта пара такой сталасці, якую зразумеюць і старыя, а маладыя ёй абавязкова аддадуць паклон.

Паклон вам, дзякуй і поспехаў у працы, дарагія беларускія сябры! Пішу гэта з Хельсінскага ўніверсітэта. Тут чытаць лекцыі па славянзнаўству дапамагае ваш «ЛіМ».

Георгій ВЫЛЧАУ.

ЛіМ

11

10.III.1972

БЫВАЕ Ж ТАК: чытаеш новы зборнік вершаў паэта і доўга не знаходзіш нейкага ўнутранага, душэўнага кантакту са зместам і пачуццём выказванняў яго лірычнага героя, аж пакуль не натрапіш на верш, які раптам прыадчыніць перад табой акно шчырасці і даверу, захопіць цябе глыбока і надоўга, выкліча хваля трывожнага і блізкага суперажывання і асветліць новым, зусім інакшым святлом раней прачытанага табой вершы, які нібыта не кранулі цябе пры першым чытанні.

Нам у трыццаць —
Доць сорака пяць.
Нібы попелам сироні
панкрыты.
Пачынаюць «маторы»
здаваць,
Хочь нам кажуць:
«Жыццём не біты».

Гэта не магло не спыніць увагі, бо радкі гэтыя — не прыдумка, не паэтычная адвольнасць. Я не мог не адчуць у іх трывогі і болю сучасніка, майго і нашага рэвесніка. Гэта ягона і наша споведзь, споведзь пакалення, у сны якога прыходзіць вайна, хоць яно, гэтае пакаленне, не апрадала салдацкіх шынеляў і не хадзіла ў атакі.

«Трымайцеся суседзяў...»
Праз шмат гадоў бацька паўстаў з брацкай магілы ў вобразе сына, які верны бацькоўскаму завету: «І трымаемца з тых пор...»

Памяць пакалення не забыла нічога. Не забыла яна і тых пасляваенных хлапчукоў-безбацькоўцаў, якія націлі не мужчынскія, а жаночыя прозвішчы — Ганнін, Тэклін, Марылін, Аўдоцін, бо карміцелькамі і заступніцамі тых хлапчукоў былі Ганны, Тэклі, Марылі і Аўдоці — іхнія мацяры-ўдовы. Час няўмольны, і мацяры

традыцыйны: «Ды цябе, мая матулька-вёска... я ў грудзях зборю». І ўсё ж верш прыбаўляе. Бо вершы, што «ёсць такая вёска на Мсціслаўшчыне, там, дзе Воўчас свой праклала след», дзе «дзяцінства з хлопцамі вярстамі коней гнала ў Вір на вадапой», дзе стаць стогавыя вербы «За Палікаравай гарой», бо вершы, што менавіта гэтая Старынка, а ніякая іншая гадала лірычнага героя і яму «дарогу паказала ў свет».

Пакаленне, якое зведала ў дзяцінстве жахі вайны, а затым пасляваенны безбацькоўства і нішчыніцу, якое змушана было раана зведаць смак уласна заробленага хлеба, навучылася цаніць многае, а найперш — адвечны чалавечы каштоўнасці: працу, сумленнасць, дружбу, вернасць, спагаду, любоў. Споведзь лірычнага героя вершаў Ул. Фаміна — і пра гэта. Кранальнымі маналагамі гэтай споведзі ўяўляюцца мне вершы «Мова мая» («Мова мая! — Без цябе б анямеў, хвіліны не змог бы пражыць я»). «Лес» («Ты заўжды цышыню і свой вадар гатовы даць таму, хто ў журбе»), «Бацькоўская хата» («Нямала раднаў сустрэла, згуляла вяселляў нямала. А зараз на ганку струхлелым трава-мурава забыла. Расце па суседству дом новы... Ды злосьці бацькоўская хата не мае ані на суседа: і ён хай жыве тут багата і шчасце людское зведае»).

паўна, у любой першай кніжцы. Ці мо таму, што працэс выдання першай кніжкі ў нас расцягваецца на гады і аўтары да выхаду яе ў свет перарастаюць саміх себе (пра гэта гаварылася ў часе абмеркавання ў Саюзе пісьменнікаў вынікаў мінулага паэтычнага года), ці па якой іншай прычыне, але паасобныя вершы — поруч са згаданымі мною вышэй — выглядаюць малазмястоўнымі, а то і зусім квольнымі спробамі прапра (маю на ўвазе, напрыклад, вершы «Увар», «Белы дожджык» і інш.). Некаторыя вершы, адчуваецца, напісаны не ад жадання чымсьці падзяліцца з чытачом, выказаць нешта істотнае, а толькі дзеля таго, каб так ці інакш выкарыстаць нейкую «паэтычную» знаходку, на лясую і кладзецца, па сутнасці, уся пачуццёвая і сэнсавая «нагрузка» твора. Верш, уласна, і «трымаецца» на такіх двухтрых «ударных» радках: «Як зірну на луг — пасаж зіме рыхтуе лета» (верш «На лузе»), «Журавель, курлыкнучы шы картава, першы промень выцягнуў з вады» («Раніца ў вёсцы»), «То лета мне дорыць лясную паляну, нібы перапоўнены казанчы кош» («Па суніцы») і г. д. А яшчэ горш тое, што гэтыя нібыта знаходкі аўтара — зусім не знаходкі, а даволі зацянаныя паэтычныя штампы. Ул. Фамін, на жаль, мае да іх задатка шчырога прыхільнасці: нават у неблагіх ягоных вершах можна сустрэць абыходкавыя радкі і выразы, нахшталт — «пасівелы хлебароб», «у агністых пырсках, нібы ў залатой кароне», «сосны водзяць дружны карагод», «нават бога ўхопіць за сіваю бараду», «россыпам алмазным аганькі», «вярба — зялёны семафор», «як касманаўт са стартвай плячоўкі, сын старт узляў» і г. д. і д. т. п. Ад усяго гэтага, канечне ж, трэба рашуча пазбаўляцца паэту.

СПОВЕДЗЬ РАВЕСНІКА

Такое здарылася са мной, калі я чытаў першы паэтычны зборнік Уладзіміра Фаміна «Падслухаў сэрца». Шчыра сказаць, асаблівага ўражання кніга не пакідала: вершы як вершы, не горшыя, але мала чым і лепшыя за тыя, што адрасуюцца чытачам літаратурнымі пачаткоўцамі ў тоненькіх, са звычайным ужом слухачом Пегаса на паярвай вокладак кніжачках. Праўда, дзесьці ў падсвідомасці было адчуванне таго, што зборнік усё ж больш змястоўны і больш вынашаны ў параўнанні з некаторымі іншымі першымі кніжачкамі, хоць, зразумела, адчуванне такое — невялікае сцяшэнне ні для мяне, чытача, ні для аўтара, бо, не сакрэт жа, многія паэтычныя дэбюты (кніжачкі з тымі ж Пегасам) вельмі ўжо безаблічныя, не дужа важкія на думку і пачуццё, пазначаныя плічкаткай відочнага літаратурнага вучнёўства.

У жыцці ж нам хапіла спаўна.
На бацькоў сваіх
Доля падобны.
Нас не медам пайла вайна
І карміла не будлаю
І здобнай.
Па шляхах басаногі нас
Гналі слоты, вятры і завеі.
У блакадных балотах
не раз
Мы, бязвусыя,
Рана сівелі,—

працягвае паэт, і я, чытач, паэтаў аднагодай, прымаю ягоныя словы як свае, выспелыя ў сэрцы.

Заклуччыў радкі верша кладуцца гэтак жа важка і з той жа непрыдуманасцю нашай асабістасці:

Нас тансама хацелі забіць
Фашыстоўскія кулі тупыя...
Я б і рады былое забіць.
Толькі сэрца з вайны
яшчэ ные...

сённяшніх трыццаціпяцігадовых заўчасна — жыццё іх не пестіла — незваротна адыходзіць. І таму дападаюць да душы і гэтыя вольныя прытэры, але хвалючыя ў сваёй шчырай чалавечай прастаце радкі з верша «Рукі маці»:

А калі пакрыўдзіць хто,
бывала, —
Рукі тыя
Слёзы мне змажучы.
— Гэтага яшчэ мне
не хапала,—
Скажа маці,—
Ты мужчынам будзь...
І сягоння,
Калі смутак горні
Ці буда мне сэрца скалане,
Я сплшу на наш вясновы
узгорак —
Да матулі роднай,
Як раней.

Бадай, у кожнай першай кніжцы паэта знойдзецца верш (а то і не адзін), прысвечаны роднай вёсцы — калыханцы дзіцячых мар і летуценняў. На жаль, у многіх з гэтых вершаў часта не знаходзіць не то што свежасці паучэння, а што сама дзіўна, нават знешніх адзнак канкрэтнасці і асабістасці — апяваецца вёска ўвогуле, з традыцыйнымі асабнасцямі, прысадамі, гаімі. Ёсць такі верш і ў кніжцы Ул. Фаміна — называецца ён «Старынка». Не сказаць, каб ён быў надта арыгінальны па думцы — мату

І, адчушы і прыняшы гэта, зусім не рытарычнымі дэкларацыямі ўспрымаеш вершы «Дзень», у якім ёсць такія, на першы погляд, пышна-халодныя радкі: «Толькі я не прывык быць глухім сузіральнікам-сведкам, раўнадушна і лёгка браць усё на папер», а таксама верш, які вячае кніжку і пачынаецца словамі: «Аб'еднаў мяне ў жыцці не трэба, я палавінцы не люблю...»

Але вернемся зноў да кніжкі ўвогуле. Не абышлося ў ёй і без выдаткаў, як, на-

мікола Гіль.

Уладзімір Фамін. «Падслухаў сэрца». Першая кніга паэта. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1972.

Верш гэты, як я ўжо казаў, змуслі мяне па-новаму зірнуць на ўвесь зборнік, ён з'явіўся нібыта тым чарадзейным літаратурным, які асветліў тое, чаго я не заўважыў, міма чаго прайшоў абыякава. На грэбені разварушанай памяці — памяці пакалення, я раптам адчуў усю шчыльнасць і гароту, з якімі ў вершы «Сустрэча» лірычны герой сустрэўся з бацькам, што не прышоў з вайны. Бацька, ідучы на фронт, наказваў маці берагчы сына, а яшчэ казаў:

Обняліся с прохладною
рожь,
С туманом — опушка вдали.

Гэта ўжо — чыста кавалёўскае, яго паэтычная метафара.

Вайна прынесла ў паэзію Д. Кавалёва новыя гукі і фарбы. Паэт-лірык, ён сказаў сваё слова і аб народным змаганні. Але і тут, у вершах ваеннага часу, ён заставаўся лірыкам, песняром зямной красы.

Вось толькі адзін з вершаў тых дзён. «Живой твой голос» — так называў яго Д. Кавалёў. Аўтар звяртаецца да роднай вёскі:

Деревня отчал,
С соломенными крышами,
Дымилась ль ты,
Как прежде, за бугром?
Как я любил
Голубовато-ржавую
Осоку,
Окаймляющую пруд;
Луга,
Зазеленевшие отавою..

Потым, пасля вайны, ён скажа коратка і проста пра

той спакой, які зноў прыйшоў на нашу зямлю:

Опять, в песне копались
возле хаты,
Растут в тиши бессмертные
солдаты.

«Годы» — кніга лепшых вершаў Д. Кавалёва, якія пісаліся ім на працягу творчага жыцця. Праўда, гэта не столькі справядзача аб зробленым, як жаданне пагаварыць з чытачом пра ўчарашні дзень і сённяшні, пра жыццё краіны, пра суладдзе чалавечага сэрца і часу.

Можна падоўгу яшчэ спыніцца ў яго «Стране детства», бо «там вкучно спітас, сладка устаецца, там в страшную войну — играют только», любавіцца непаўторнасцю нямногіх паэтычных радкоў аб каханні («Люблю тебя»). Чытаць і не забываць, што ўсё гэта — родная Беларусь, якая дала аўтару крылы да палёту, вывела яго ў глыбокі і чароўны свет паэзіі.

А. МАРЦІНОВІЧ.

Ржаного северного утра
вотчина,
Рассвет нежнее ржанія
ноня.
Иду, блестя ступнями,
вдоль обочины,
Как полный колоде, голову
клоня.

И не прохожий здесь,
И не напавенный я.
Так и уйду,
Любви не утоля.
Моя неблизкая зарница
красная,
И светится в хлебах моя
земля.

«Любовь» — так называў гэты верш Дзмітрый Кавалёў. Ёсць у ім шмат ад роднага раздолля, радкі напоўнены добрым, шчодрым пачуццём тугі, замілаваннем да таго, што ніколі не згасе ў сэрцы. Чытаеш, перачытаеш паэтаў аднатомнік «Годы», які ў канцы мінулага года выйшаў у выдавецтве «Художественная литература», і зноўку, у каторы ўжо раз, вяртаешся да гэтых простых, немудрагелістых радкоў. Паэт Сяргей Падзелкаў, які напісаў прадмову да кнігі, у гэтых радках убачыў «цэльны, пластический образ российского утра». Згодны, толькі хіба нельга тут адчуць і вадароднай аўтару Гомельшчыны? За гэтымі радкамі ўгадваецца і тая частка паэтавай біяграфіі, пра якую ён больш дакладна сказаў у другім сваім вершы:

Зеленая Ветка,
Выпадало нам видется
редко.
Первый раз увидал,
Как родился,
А второй привелось —
Как женился.

Цяпер паэт жыве ў Маскве, толькі ў вершах па-ранейшаму з зямлёй бацькоў, з зямлёй, якая яго нарадзіла і выправіла ў свет.

У 1938 годзе ў газеце «Го-

ПАЭЗІЯ НЕ ПАДУЛАДНА ЧАСУ

лістых радкоў. Паэт Сяргей Падзелкаў, які напісаў прадмову да кнігі, у гэтых радках убачыў «цэльны, пластический образ российского утра». Згодны, толькі хіба нельга тут адчуць і вадароднай аўтару Гомельшчыны? За гэтымі радкамі ўгадваецца і тая частка паэтавай біяграфіі, пра якую ён больш дакладна сказаў у другім сваім вершы:

Зеленая Ветка,
Выпадало нам видется
редко.
Первый раз увидал,
Как родился,
А второй привелось —
Как женился.

Цяпер паэт жыве ў Маскве, толькі ў вершах па-ранейшаму з зямлёй бацькоў, з зямлёй, якая яго нарадзіла і выправіла ў свет.

У 1938 годзе ў газеце «Го-

мельская праўда» надрукаваў паэт свой першы верш. Вядома, у тых першых спробах пра было шмат яшчэ вучнёўства, але ўжо і тады пачала раскрывацца яго аўтарская індывідуальнасць. Д. Кедрын, які ў той час працаваў літаратурным кансультантам часопіса «Молодой колхозник», цёпла адазваўся аб адным з вершаў маладога аўтара.

Толькі сем вершаў, якія пісаліся ў даваенны час, уключыў Д. Кавалёў у свой аднатомнік. Яшчэ раз сказалася аўтарская патрабавальнасць да сябе і яго надзвычайная сціпласць.

Вось яны, радкі, напісаны больш трыццаці гадоў назад:

И небо уронит звезду
На той стороне в камыши.

Велики дзіўным падаў аўтар вобраз члена Савета абароны Літоўска-Беларускай ССР Аўгінні Багданаўны Бош. Калі ёй прапанавалі ехаць у Маскву да У. І. Леніна, яна спалохалася, нібы дзятчынка, якая першы раз едзе ў Маскву ды яшчэ да самога Леніна. Гэта вельмі непраўдападобна. Бош, член партыі з 1901 года, якая перапісалася з У. І. Леніным, калі ён быў за мяжой, якая была выклікана Уладзімірам Ільічам у Швейцарыю для удзелу ў міжнароднай жаночай сацыялістычнай канферэнцыі ў 1915 годзе, Бош,

якая не раз выступала супраць Леніна па нацыянальным пытанні за мяжой, па пытанні аб Брэсцім міры ў Расіі, Бош, якая камандавала атрадам Чырвонай гвардыі ў В. Прымакова і не раз глядзела ў вочы смерці, і... раптам кажа: «Калі я убачу Леніна, я і двух слоў не звяжучу. Хто ж гэтай паверыць?»

«Дзесьці запаведзі чырвоных партызанаў Беларусі» павіліся не ў 1919 годзе, як падае аўтар, а ў 1920 і былі апублікаваны ў падпольнай партызанскай газеце «Белорусская правда» і ў многіх адовах. Члена РВС 16-й арміі Сяргё Арджанінідзе аўтар рама на прымусяў займацца не сваімі справамі: распрацоўваць СТРАТЭГІЧ.

Дзмітрый Кавалёў. «Годы». Выбранае. На рускай мове. Выдавецтва «Художественная литература», М., 1971.

У апошніх нумары часопіса «Полымя» за 1971 год змешчана 4-я кніга рамана-хронікі Ільі Гурскага «Вецер веку» пад назвай «Агнявыя гады». Гэта 1919—1920 гады: першыя іроні Беларусі ССР, стварэнне Літоўска-Беларускай ССР, барацьба з беларускімі інтэрвентамі, падпольная праца і партызанская барацьба на акупіраванай тэрыторыі, вызваленне

лагера. Мусіць, таму гэты раман і названы рамана-хронікай. Усё гэта добра. Але тут некаторыя важныя падзеі, некаторыя гістарычныя асобы — удзельнікі гэтых падзей — пададзены, на маю думку, у скажоным выглядзе. Праўда, некаторыя скажучы: гэта ж мастацкі твор! Так, але навошта дапускаць блытаніну ў гістарычных падзеях, фантах, месцах і часе дзеяння, уводзіць у зман чытача?

Пачынаецца рамана-хроніка словамі: «Пятага студзеня 1919 года ў Мінску адбылося паслядзінне Часовага рэвалю-

цыйнага рабоча-сялянскага ўрада Беларускай Саветаў Сацыялістычнай Рэспублікі». А яно адбылося 7 студзеня 1919 года. «Другога» — чацвёртага лютага 1919 года ў Мінску... — чытаем далей, — адбыўся Першы з'езд Саветаў...» А гэта вельмі важная падзея ў жыцці Беларусі адбылася 2—3 лютага. «На з'ездзе быў выбраны Цэнтральны Выканавы Камітэт БССР у складзе 45 чалавек...» піша аўтар. А ён быў выбраны ў складзе 50 чалавек. Між іншым, у 1919 годзе і пазней ніхто не называў лідэра літоўскіх бальшавікоў Міцлявічусам-Кансукасам. Ён зваўся про-

ста міцкевіч-Кансукас і пад гэтым прозвішчам пахаваны ў 1935 годзе на Навадзевічых могілках у Маскве. Першую частку прозвішча без ведаму яго ўладальніка змянілі значна пазней.

Заўвагі на паялах

У апошніх нумары часопіса «Полымя» за 1971 год змешчана 4-я кніга рамана-хронікі Ільі Гурскага «Вецер веку» пад назвай «Агнявыя гады». Гэта 1919—1920 гады: першыя іроні Беларусі ССР, стварэнне Літоўска-Беларускай ССР, барацьба з беларускімі інтэрвентамі, падпольная праца і партызанская барацьба на акупіраванай тэрыторыі, вызваленне

НЯМА МЯЖЫ ФАНТАЗІІ

БССР і аднаўленне Саветскай улады, адступленне Чырвонай Арміі з Віслы, барацьба з бандамі Булак-Балаховіча, Гаворка ідзе пра цікавыя і важныя гістарычныя падзеі, планазаны выдатны дзяржаўныя, партыйныя і ваенныя дзеянні У. І. Леніна, В. С. Міцкевіч-Кансукас, А. Ф. Мяснікоў, А. Р. Чарвякоў, С. І. Берсан, М. М. Тухачэўскі, І. С. Унішліхт, партызанскія, падпольныя, а таксама прадстаўнікі варожанага

лагера. Мусіць, таму гэты раман і названы рамана-хронікай. Усё гэта добра. Але тут некаторыя важныя падзеі, некаторыя гістарычныя асобы — удзельнікі гэтых падзей — пададзены, на маю думку, у скажоным выглядзе. Праўда, некаторыя скажучы: гэта ж мастацкі твор! Так, але навошта дапускаць блытаніну ў гістарычных падзеях, фантах, месцах і часе дзеяння, уводзіць у зман чытача?

Пачынаецца рамана-хроніка словамі: «Пятага студзеня 1919 года ў Мінску адбылося паслядзінне Часовага рэвалю-

цыйнага рабоча-сялянскага ўрада Беларускай Саветаў Сацыялістычнай Рэспублікі». А яно адбылося 7 студзеня 1919 года. «Другога» — чацвёртага лютага 1919 года ў Мінску... — чытаем далей, — адбыўся Першы з'езд Саветаў...» А гэта вельмі важная падзея ў жыцці Беларусі адбылася 2—3 лютага. «На з'ездзе быў выбраны Цэнтральны Выканавы Камітэт БССР у складзе 45 чалавек...» піша аўтар. А ён быў выбраны ў складзе 50 чалавек. Між іншым, у 1919 годзе і пазней ніхто не называў лідэра літоўскіх бальшавікоў Міцлявічусам-Кансукасам. Ён зваўся про-

ста міцкевіч-Кансукас і пад гэтым прозвішчам пахаваны ў 1935 годзе на Навадзевічых могілках у Маскве. Першую частку прозвішча без ведаму яго ўладальніка змянілі значна пазней.

Вельмі дзіўным падаў аўтар вобраз члена Савета абароны Літоўска-Беларускай ССР Аўгінні Багданаўны Бош. Калі ёй прапанавалі ехаць у Маскву да У. І. Леніна, яна спалохалася, нібы дзятчынка, якая першы раз едзе ў Маскву ды яшчэ да самога Леніна. Гэта вельмі непраўдападобна. Бош, член партыі з 1901 года, якая перапісалася з У. І. Леніным, калі ён быў за мяжой, якая была выклікана Уладзімірам Ільічам у Швейцарыю для удзелу ў міжнароднай жаночай сацыялістычнай канферэнцыі ў 1915 годзе, Бош,

— ІВАН ІГНАТАВІЧ заняты, — жаночы голас такі ж няёмлыны, як і прыгожы.

— А вы скажыце яму, што звоніць...
— Ды не магу я, таварыш. Разумееце?

— ...што звоніць Баранчук, яго былы школьны настаўнік.

У тэлефоннай трубе затрашчала. Баранчук прыгладзіў рэдкія сівыя валасы.

— Трацяк слухае, — загучэў густы басок.

— Добры дзень, Іван Ігнатавіч! Баранчук звоніць. Так, Фёдар Кірылавіч. Не забылі?.. Іван Ігнатавіч, у нашай школе ў гэтую суботу — традыцыйны вечар сустрэчы школьнікаў з былымі выпускнікамі. Ад імя ўсяго калектыву, і ад сабе асабіста запрашаю вас, Іван Ігнатавіч. Спецыяльна ж рыхтуем, хе-хе... Дорогі няма, няма... Я да шашы паеду на санях, Іван Ігнатавіч. Так... Ясна, Іван Ігнатавіч. Да сустрэчы, Іван Ігнатавіч! Чакаем!

У суботу Баранчук запрог школьнага каня, кінуў у сні свежыя кагана сена, разраўняў яго, пасядзеў, ці не мулка, заслаў яго коўдрай і паехаў сустрэцца свайго былога вучня Івана Трацяка, а цяпер выдмага ледзь не ўсім у вобласці Івана Ігнатавіча.

Дарога ішла па полі паўз раку, а потым праз дуброву, засыпаную снегам. Старадаўнія дубы пераплялі голы пад дарогай, і таму яна пагадвала тунель, у якім было вельмі ціха — чулася, як пасявае конь, як з прыглышаным піскам пад рыхлым снегам, што сьпяў без супынку апошні тыдзень, слізаюць палазы па гарбатым карэнні.

Баранчук ехаў і думаў пра сябе з той блізкаснай шчырасцю, на якую толькі здольны чалавек у глухім лесе без адзінай сведкі побач. Ён думаў пра сваю педагагічную дзейнасць, якая ў яго вачах цяпер нічога не была варта, ставіў пад сумненне свой шматгадовы вопыт настаўніка, сваё ўменне добра разбірацца ў людзях. Колькім вучням ён аўтарытэтная аб'ект вяртання будучыню, а цяпер тых, адзначаных яго ўвагай, і нідзе не чуваць, параскідала жыццё, пагубляла... А Іван Трацяк — цяпер Іван Ігнатавіч, да якога нават дазвазіцца не так лёгка. Відаць, ён, Баранчук, ніколі не ўмеў разбірацца ў людзях, а бачыў іх такімі, якімі хацелі бачыць, ці такімі, якімі яны паказвалі сябе.

Баранчук напружана ўспамінае, і ніяк не можа ўспомніць, не можа ўявіць, якім жа быў Іван Трацяк школьнікам. Калі вучыўся, як вучыўся, ён цяпер ведае дакладна: паглядзеў у школьным архіве. А вось якім быў гэты Іван Трацяк, чым асаблівым вызначаўся?.. Можа быў звычайным вучнем, якіх нямаю прайшло праз яго рукі, не пакінуўшы пра сябе нічога ў памяці. Не, цяперашні Іван Ігнатавіч не мог быць звычайным. Не мог... А ці не ён гэты некалі выбіў мячом акно ў настаўніцкай. Мяс, разбіўшы шкло, ударыў па галаве выкладчыцы нямецкай мовы, і таў потым крычала, што гэта знарок, што яе хацелі аглушыць, бо вучні не хочуць вучыць нямецкую мову. І сапраўды, адразу пасля вайны многія дзеці не хацелі вучыць нямецкую мову. Тады ўвесь клас ці шосты, ці сёмы, цяпер ніяк і не ўспомніць, стаяў цэлы ўрок Потым выйшаў, здаецца, Іван Трацяк, і сказаў, што гэта ён выпадкова ўдарыў мячом у акно. Пасля гаварылі, што і зусім не ён ударыў, ды Баранчुक было ўсё роўна: вінаваты быў наказаны своечасова... А пасля дзевятата класа Іван Трацяк два гады не хадзіў у школу. Рабіў у калгасе. Цяпер на вясніны раскаваюць, што ён рабіў тады ледзь не брыгадзірам, а хто сьвярджае, што толькі ўчотчыкам... Баранчук жа нічога не ведаў, нават не ведаў, чаму Трацяк кінуў нёколу — іх пераросткаў, нямаю кідала вучыцца. Пабудаваўшы хату — гэта цяпер раскаваюць, што ён кідаў школу, каб пабудаваць маці хату — ён пачаў хадзіць у дзесяты клас. Скопчыў яго на тройкі. Паехаў наступна ў педагагічны інстытут у Мазыр. А куды яшчэ ён мог паехаць з такім атэстам?.. А нешта ж было ў характары Івана Трацяка такое, што дазваляла яму стаць тым, кім ён быў цяпер. І як здарылася, што ён, Баранчук, не звярнуў ніякай увагі на яго тады? Змагаўся за паспяховасць, за дысцыпліну, і не надта думаў, кім могуць стаць яго вучні ў будучым... Так вось і здарылася з Іванам Трацяком. І ні ён, Баранчук, ні іншы настаўнікі ніколі не пацкаваліся, як склаўся жыццё ў гэтага Трацяка. І толькі даведаліся пра яго з газетнай справаздачы. Спачатку дык і не паверылі, а потым здзіўляліся, ды ахалі. Здзіўляўся і ахаў і ён, Баранчук, сівелы педагог... І вось ён цяпер едзе сустрэцца свайго

былога вучня і хвалюецца, ці прыедзе той...

Ля шашы Баранчук разварнуў сні, кінуў сена каню і пачаў з нецярпеннем углядацца туды, дзе шаша, узляцеўшы на ўзгорак, знікала з вачэй. Не паспеў Баранчук раскуруць і папяросу, як падкаціла чорная «Волга». Спынілася. З яе выйшаў шырокі і высокі мужчына, і легкадушна побач з ім неж адразу памізарыла, здавалася, што яна і не магла ўмясціць такога чалавека. Іван Ігнатавіч загадаў шафэру падехаць заўтра, папрасіў прабачэння ў Баранчука, што прымусяў крыху пачакаць, падняў каракулевы каўнер паліто, скіраваў да саней.

Дамоў конь бег шпарка, не трэба было і падганяць. Пацкавалі сні гойдала меней, толькі зрэдку заносіла там, дзе пад рыхлым снегам былі выбоіны, стукала іх аб дрэва, кідала ў другі бок. І тады Іван Ігнатавіч, які стаяў на каленях, хапаўся за плечы Баранчука, каб не зваліцца.

— Які лес! — захапляўся гасць, нібы ўпершыню бачыў дуброву. — Я, ведаеце, многа дзе пабыў, але такога лесу не бачыў. Шкада, што рэдка прыходзіцца бываць дома... А як рыбка ў возеры? Калісь там надрэмна браліся акуні.

Непрыкметна мінуліся лес, поле. Дарога скацілася з высокага берагу, лягла на раку, крута ўзляцела на другі бераг. Праехалі паўз хату бакенчыка, што адна стаяла на беразе. За хатай быў доўгі ставок, які тут усе называлі возерам. На тым беразе гэтага возера і раскінулася вёска, паглядваючы на свет з-пад заснежанах стрэх.

— Можа ў школу заедзем, Іван Ігнатавіч? — спытаў Баранчук.

— Потым, потым, Фёдар Кірылавіч, — адмовіўся Трацяк. — Забягу да сваёй цёткі, ды можа яшчэ пасяю хадзі трохі пасядзець на возеры з вудай...

Баранчук распрог каня, зайшоў дамоў пераапрацу. Вячэраць не стаў. Хуценька прагледзеў газеты, прынес жонцы вады з калодзежа, унёс дроў і, калі пачало змяркацца, пайшоў у школу.

Школьны калідор быў заліты электрычным святлом, а таму здаваўся яшчэ больш вузкім і цесным. Пакарбачаная столь уся ў трэшчынах, сцены месцамі павышралі і нізку пабраліся рудымі плямамі. Масляная фарба на сценах пухлялася і абсыпалася. Падлога таксама была няроўная, у выбоінах: відаць, пападгнівалі стаякі, ды і сцены садзіліся. І як ні рамантавалі школу, яна праз месяц становілася такой жа, як і да рамонту: старыя струхнелы будынак. І ў урачысты моманты, асабліва, калі прыязджалі гасці, Баранчук саромеўся свае школы. І сёння, адказваючы кіўком галавы на прывітанні вучняў і былых выпускнікоў, паскрыпаючы масніцамі, ён хуценька прайшоў у настаўніцкую, застаўленую цесна сталамі, заваленымі хімічнымі і фізічнымі прыборамі, для якіх не было месца ў класных пакоях. Сеў за свой дырэктарскі стол. За доўгія гады работы ён навучыўся здагадвацца па гуках, што рабілася ў школе. Чуюцца глухія ўдары дзвярэй у калідоры — заходзяць свае: свае зачыняюць дзверы асцярожна. Дырэктар да гэтага прывучыў усіх. Не прывучыў аднаго толькі завуча. Завуч хадзіў з кульбай, кульгаў, можа таму ён і саромеўся яму зрабіць заўвагу. Вось моцна грукнулі дзверы, што аж задзінкалі шклянныя прабіркі на стала. А раптам гэта а'явіўся сам Іван Ігнатавіч?

Не, па калідору кульгаў Платон Ціханавіч, завуч. У адной руцэ кульба, у другой — шапка, якой ён размахваў, нібы мух адганяў. Галава ў Платона Ціханавіча сівая, хаця твар і малады.

— Сустрэлі? — яшчэ здалёк спытаў завуч.

— Сустрэў, — незадаволена адказаў Баранчук.

— А дзе ж ён?

— Яшчэ не прыходзіў. — І ўжо ў настаўніцкай растлумачыў, — захацеўся, бачыце, яму з вудай на возеры пасядзець...

— Э-э, трэба ж было прадугледзець такую сітуацыю. Падрыхтавацца і пайсці з ім...

— Я падумаў, ды позна. У мяне ж тых вудай ніколі не было.

— Так... А ведаеце, што калі нам удадзецца дамоўзіцца з Іванам Ігнатавічам, каб школу будавалі ў гэтым годзе па зацверджаным праекце, то мы вырашым праблему на якіх пяць год. Праз п'яць-шэсць год нам зноў будзе цесна... Я падлічыў. Дык калі ўжо праціць, дык праціць, каб заадно і праект змянілі. Каб пабудавалі на такім праекце, як у райцэнтры. Тады можна было б і пачакаць яшчэ гэтыя два гады, хай будуюць, як і запланавалі. Затое потым для нашай вёскі праблема са школай будзе вырашана вельмі на доўга. Лічы, што назаўсёды.

— А гэта думка, — агадзіўся Баранчук. — Тады б у нас была сапраўдная

школа. Толькі так, дарагі мой Платон Ціханавіч. Самім гаворку пра школу не распачынаць, каб нічога не запоздыць. А то можа і пакрыўдзіцца. Ён — чалавек разумны, сам усё ўбачыць, і не можа быць, каб не спытаў, не пацкаваўся...

— Ды тут толькі сляпы нічога не ўбачыць. Не школа, а хлэй. Чаго яго так доўга няма? — хваляваўся дырэктар. Не сядзіць жа на возеры: цёмна...

— А можа пачнем? — прапанаваў Платон Ціханавіч. — Што яму наша гаворка трэба? Яму недзе свае сходы абрыдлі. Яму цікавей будзе наша нефіфіцыйная частка. А тым, што мы яго не чакалі, мы толькі падкрэслім, што ён застаўся для нас у першую чаргу нашым выпускніком.

— У цябе геніяльная галава, Платон Ціханавіч, — пагадзіўся Баранчук.

Цесна сядзелі размажнелыя гасці за школьнымі партамі ў самым вялікім пакоі, у якім быў і піонерскі пакой, і школьны музей, а ўзімку дык і спартыўная зала. Баранчук сваю прывітальную прамову пачынаў з традыцыйнага жарту, які заўсёды гукаў сумна, што каб убачыць, як вырастлі іх былыя выхаванцы, і каб яны гэта самі адчулі, трэба іх усадзіць за школьныя парты.

І цяпер ён так сказаў...

Леанід ГАЎРЫЛКІН

АПАВЯДАННЕ

ЗІМОВЫМ ДНЁМ

Трацяк прыйшоў, калі выступленні школьнікаў і гасцей скончыліся. У яго была вяслая добразвучлівая ўсмешка, расчырванелы на морозе твар.

— Вінаваты, сто разоў вінаваты, — яшчэ з парога загаварыў ён. — Акуні ніяк не адпускарлі.

І ўсе раптам убачылі не Івана Ігнатавіча, а таго даўняга Івана Трацяка, які пасля вялікага перапынку ўб'ягаў у клас і шчаслівы крычаў, што яны аб'ягралі ў валеібол дзевяцікласнікаў.

Івану Ігнатавічу адразу ж далі слова. Спачатку ён стаяў за сталом разгублены, нават нейкі бездапаможны, нібы вучань, які не ведаў ўрока. Але вось ён, цяжка паморшчыўся абвёў усіх прыжмуранымі вачыма, — і ўжо не было задылага валеібаліста-разані, а быў чалавек, які не мае права гаварыць абшэ, які прымы адказваць за кожнае слова... Гаварыў ён мала. Сказаў пра чуласць, пра любоў да працы, параў будучым выпускнікам не баяцца цяжкасцей, а потым яшчэ раз папрасіў прабачэння, што не падрыхтаваўся да выступлення, а таму можа крыху блытана гаварыць.

Баранчук падзякаваў Івану Ігнатавічу за змястоўную і карысную прамову, аб'явіў, што на гэтым вечар сустрэчы заканчваецца, што танцы для школьнікаў пераносіцца на заўтра. Вучні разышліся, нямаю здзіўлены такім нечаканым фіналом. Гасці, як больш вопытныя ў жыцці людзі, пра нешта здагадаліся, красамоўна перамірваваючыся. Былі і скептыкі, якія лічылі, што адмена танцаў яшчэ нічога не азначае, але і скептыкі мусілі замаўчаць, калі завуч адмакнуў дзверы ў суседнім класе, і адтуль тыхнула цьбульай, кіслай капустай і смажаным мясам.

І хаця дырэктар школы і завуч пасадзілі Івана Ігнатавіча за сталом паміж сабой, але ўвага яго завалодала так і не ўдалося. Пасля першай жа чаркі яны былі паспрабавалі загаварыць з ім пра сур'ёзныя праблемы, дык ім перашкодзіла заалагічка Зоя Кірзеўна, маладая настаўніца, якая толькі першы год працавала ў школе. Яна сядзела насупраць і праз стол распывала ў Івана Ігнатавіча, як ён лавіў тых акунёў. Ён, аказваецца, трэба было ведаць усё падрабязнасці пра рыбную доўлю. Раней у яе ніхто не заўважаў такой цікаўнасці. Ну зусім легкадумная асоба! І не дзіва, што яна кожную суботу ездзіць у райцэнтр на танцы. Хаця дзеля аб'ектыўнасці варта сказаць, што Зоя Кірзеўна даволі прыгожанькая, нездарма, гэта ўсе

заўважылі, па ёй уздыхае завуч, стары халасцяк. Ды вось і цяпер нават сам Іван Ігнатавіч такі ўважлівы да яе, што аж вакол нікога не заўважае, а толькі ёй і раскавае, як яму ўдалося падчапіць даволі ладнага акунька, раскавае з такой дзіцячай захопленасцю, нібы гэтая падзея была самая цікавая ў яго жыцці!

— Стаў я цягнуць, таго акуня, а ён у пельку не лезе. Адпусціў яго, думаю, няхай пацешыцца жыццём, пакуль пельку большую зраблю. І выцягнуў жа... — раскаваў Іван Ігнатавіч і не забываўся глытнуць канькачку з келішка, кінуць у рот кавалачак сыру, ці круты жаўточак. — Вось якая мая сёння удача.

А за сталом бурліла бяладная гаворка. Да завуча і дырэктара падыходзілі гасці, усе хацелі чокнуцца з былымі настаўнікамі, а іншыя аж лезлі цалавацца.

— Танцы, сябры! — аб'явіў Баранчук, спадзяючыся, што Іван Ігнатавіч танцаваць не пойдзе: такі салідны чалавек! — і тады яны з ім разгаварыліся.

Зайграла радыёла. Сталы адсунулі да сцен. Першая пара закружылася на скрыпучых масніцах.

— Ну няхай малады патанцоўць, а мы з вамі пакурым, — працягнуў ды-

першы раз на такім вечары. Але цяпер абяцаю вам, дзе б я не быў, але заўсёды прыеду! Хоць у пустыні, хоць у глухой тайзе, толькі дайце знаць. Эх, Фёдар Кірылавіч, вы толькі паглядзіце б, што мы нарабілі ў той тайзе! Фёдар Кірылавіч, а вы памятаеце, як выгналі мяне з урокаў? Я тады карбіту ў чарніла накідаў... А цяпер—я загадчык геалагічнага аддзела...

— Таварышы! — запляскала ў далоні Зоя Кірзеўна.— Увага! Увага! Іван Ігнатавіч прапаноўвае пагуляць у снежкі.

І ўсе, як па камандзе, са смехам кінуліся ў дзверы, пратупалі па калідоры.

Клас апусцеў...

І вечар, якога так доўга чакаў Баранчук, да якога так старанна рыхтаваўся, які так многа абяцаў, раптам страціў усялякі сэнс. І яму стала сорамна за свае спадзяванні, дзеся якіх ён пайшоў на парушэнне сваіх педагогічных прынцыпаў: адмяніў танцы школьнікаў і... наладзіў фактычную п'янку, каб стварыць адпаведную атмасферу, як растлумачыў усім настаўнікам разумны Платон Ціханавіч. Вельмі брыдка было на душы ў Баранчука... Не, ён ніколі добра не думаў пра гэтага Трацяка. Быў ён некалі ветрагонам, ветрагонам і застаўся. Ніякай увагі да людзей, нават не пацікавіўся, ці плануецца будаўніцтва новай школы. Няўжо не бачыць, якая гэта разваліна?...

На другі дзень раніцай Баранчук апрануў сваё з рыцэрым цыгейнавым каўндром паліто, доўгае і цёплае, якіх ужо даўно не насілі, заірог каня, паехаў да той хаты, дзе жыла цётка Івана Ігнатавіча.

Заходзіць у хату не хацеў, вырашыў пачакаць на вуліцы, але Баранчука заўважылі. Выскочыла без хусткі ў доўгай і шырокай спадніцы і з вузкім і доўгім мяшчэкам у руках старая:

— Што ж гэта вы, Кірылавіч, не заходзіце? Хадземце, хадземце ў хату...

Іван Ігнатавіч з тварам, пакрытым за ноч густым шчэцюм, а таму, здавалася, пастарэў, папраўляў гальштук перад люстэркам. Люстэрка ўсё ў жоўтых падцёках, вісела на сцяне ў старой багетай рамцы.

На стале стаяла талерка з жоўтай напуштай, міса з астывай бульбай, джэўкава салата, тут жа была патэльня з недадзенай рыбай і бутэлька без наклейкі.

Старая ледзь не сілком усадзіла Баранчука за стол, наліла яму амаль поўную шклянку, а потым паставіла ішчэ глядзіш з сыравашай.

— Можна зап'еш... А то мой не ўзяў нічога. Які быў паганя ідуць такі і цяпер. Ні вышці, ні закусьці. Хаця б пабыў болей, дык якіх аладак напаяла, ці што. Калісь жа любіў аладкі. А то ўчора на тым возеры прасядзеў да цёмнага, а потым усю ноч ў школе, а цяпер ужо і едзе. — бурчэла старая сабе пад нос і ўсё рыхтавала нейкі пакункі, складала іх у той мяшчэчак, з якім выходзіла клікаць у хату Баранчука. — Ды хаця б прыехаў з якім партфелем, ці што, а то як той сакол, і пакласці што няма куды...

— Мне нічога не трэба, дзякуй, — адмаўляўся Іван Ігнатавіч. — У нас усё ёсць.

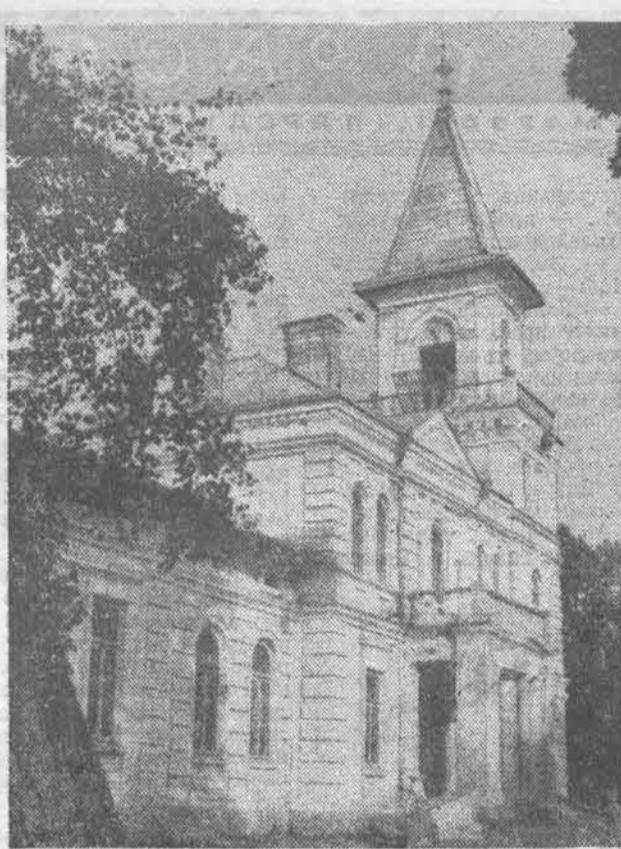
— Гавары, гавары... Адкуль яно будзе ўсё, калі жыўце з аднае капейкі. А гэта ж не з магазіна, — не здавалася старая.

— Не, не вазьму... Ты мне толькі загарні ў газету таго самага вялікага акуня і ўсё. — І Іван Ігнатавіч пачаў тлумачыць Баранчуку, чаму ён хоча ўзяць самага вялікага акуня. — Там жа, Кірылавіч, не павераць мне на слова. Дык няхай паглядзіць і ведаюць, якія акуні у нашым возеры водзіцца...

Баранчук сядзеў у санях наперадзе, а за яго спіной — Іван Ігнатавіч, каб не вельмі пакамецьць паліто, стаяў на каленях, трымаючы пад пахай загорнутую ў газету рыбіну. Маўчалі. Баранчука пасля выпітай паўшклянкі так і падмывала загаварыць пра школу, але як і тады, у школе, так і цяпер нейкая невядомая сіла перашкаджала зрабіць гэта.

На шапы ўжо чакала «Волга». Іван Ігнатавіч злез з саней, спачатку аж жартаўліва прысеў на самалёвыя ногі, потым працягнуў руку Баранчуку:

— Дзякуй вам, Фёдар Кірылавіч, што запрасілі. Адпачыў, як ніколі... Дарэчы, ледзь не забыўся. Вы, калі ласка, на маё імя падрабязную запіску напішыце, якая ў вас школа цяпер, колькі вучняў займаецца, колькі іх будзе праз некалькі год. Так сказаць, у перспектыве, якая вам школа трэба. Толькі, каб усё было добра абгрунтавана. — і, заўважыўшы, як Баранчук разгублена міргае вачыма, нібы нешта хоча сказаць, і чырванее прама на вачах, расмяяўся, і наспышыў у машыну...

У вёсцы Ястрэ́мбля Баранавіцкага раёна стайць былы маёнтак пана Катлубая.

ПАДАРОЖНИКІ, аматары прыроды і старадаўнасці, вывучаючы культурную спадчыну Беларусі, сустракаюцца з рэшткамі старажытных сядзіб: лілавымі аляямі, зарослымі сажалкамі, дамамі з порцікамі і мезанінамі...

Даўно мінулі чапціцы на «пленеры» ў былым маёнтку пана Пузына ў Камянецкім рэёне, але сядзіба стайць, нават калоны порціка не страцілі беліны на фоне пастарэлых піх і ліп. Добра захаваліся парадныя залы палаца, анфілады якіх разбітаюцца ў бакі ад цэнтральнага пакоя, зыхадам на паркавую тэрасу, — адтуль адкрываюцца чудовыя беларускія пейзажы. Толькі ў адасобленай мансардзе пуста. Ніхто б не звярнуў на яе ўвагі, калі б не па-майстэрску зробленая вітавая лесвіца, што вядзе на яе. У будынку размясцілася Грамыцкая школа. Як помнік будаўніцтва другой паловы XIX стагоддзя, сядзіба і цяпер вельмі каштоўная — прыклад арыгінальнай ландшафтнай кампазіцыі, сувязі архітэктуры з прыродаю.

Гаворачы аб старажытных маёнтках, нельга абсціць род князёў Сапег, у раскошы і багаці з якімі дзяка было раўняцца дробнапамесным князям і панам. Адна з рэзідэнцый Сапег была ў горадзе: Высокае — там Міхаіл Сапег рэстаўраваў заснаваны ў 1678 годзе стары замак, а вакол яго заклаў прыгожы парк з сажалкай. У 1815 годзе яго жонка Пелагея Патоцкая непадалёк ад замка будзе палац, расшырае парк. Да таго часу ад замка засталася толькі выязная брама са складамі і памяшканнямі ваеннага гарнізона. Так, на працягу амаль 150 гадоў, складалася ансамбль маёнтка на беразе ракі Пульвы. Многае змянілася з тых часоў. Шмат дрэў у парку высеклі,

з'явіліся новыя будынкi. Але галоўны дом цяпер выдзяляецца з сучаснага акружэння сваёй сціплай, выразнай архітэктурай. Пабудаваны ў стылі класіцызму першай чвэрці XIX стагоддзя, палац просты па кампазіцыі, са стрыманым дэкорам, які выконваўся мясцовымі май-

страмі ў дрэве і затым атынкаваўся пад камень. Так выкананы калоны, капітэлі, карнізы, сухарыкі. Строгасці дэкартыўнага рашэння будынка адпавядае інтэр'ер, у якім прафіліраваны карнізы і мазаічныя падлогі, ляпныя плафоны і філёнкавая аддзелка. А найбольш прыгожасць сядзібы — парк з сістэмай сажалак і каналаў, з лірычным мастком да старога замка і цэлай сеткай алей і сцежак. Выключна прыгожы выгляд на горад і пойму ракі адкрываецца з тэрасы дома. Цяпер у сядзібе размешчана Высокаўская школа-інтэрнат. Тут цэлы архітэктурны музей: побач з сучасным школьным будынкам ужываецца замкавае будаўніцтва XVII стагоддзя і палацавая архітэктура пачатку XIX стагоддзя.

Да нашага часу захаваліся некаторыя маёнткі і палацы князёў Радзівілаў. Ад-

з ГІСТОРЫІ НАШАЯ КУЛЬТУРЫ

...А БУДАВАЎ—НАРОД

Наш штотыднёвік ужо знаёміў сваіх чытачоў з работай калектыву Акадэміі навук БССР па стварэнні шматтомнага «Зводу помнікаў гісторыі і культуры БССР». Час ад часу мяркуючы змяшчаць асобныя матэрыялы, што знойдуць сваё месца ў выданні, прапануем адзіну з іх — пра старажытны маёнтак у Беларусі.

Скірмунта ў вёсцы Моладава (Іванаўскі раён). Белакаменны аб'ём капіцы ўяўляе з сябе васьміметровую ў дыяметры ратонду з порцікамі. Уваход трактаваны ў выглядзе франтона на спараных калонах. Ратонда перакрыта сферичным купалам. Ужыванне ў архітэктуры пабудовы дарычнага ордэра робіць збудаванне строгім і ўрачыстым на сельскім фоне. Але ўсякія эстэтычныя адносіны да

на з былых рэзідэнцый — на поўнач ад Баранавіч у вёсцы Паланечка. Тут знаходзіліся бібліятэка, архіў, калекцыя твораў мастацтва, нумізматычная калекцыя.

Калі асаблівацю магнічных маёнткаў і палацаў была параднасць, то дробнапамесныя сядзібы вызначаліся рысамі гаспадарчай дзелавітасці і адасобленай інтымнасці.

Былая сядзіба памешчыка Рэйтана ўключала ў сябе акрамя панскага дома спіртзавод і псарню, аранжарэю і сыраварню, лазню і халадзільнік, сад і пасеку, камянішчы не мнства гаспадарчых пабудов, сядзіба захоўвае маляўнічасць і параднасць дзякуючы аляям, невялікаму параднаму двару перад панскім домам, парку, ціхай сажалкам.

Па сядзібе можна меркаваць аб штодзённым жыцці правінцыяльнага багаця. Немалое месца ў ёй займала, напрыклад, паляванне — ад маёнтка праз палі да лесу вядзе ліпавая алея для выездаў на паляванне. Існуе пагалоска, што Рэйтан завяшчаў паставіць капліцу там, дзе загіне. Капліца стайць на ўзлеску недалёка ад сядзібы. Маленькае збудаванне ў стылі неаготыкі выдатна ўпісваецца ў лясны фон.

Не заўсёды капліцы маёнткаў вырашаліся ў псеўдагістарычных архітэктурных формах, часта — у агульнастылівым архітэктурным напрамку. У класічных формах трактавана капліцаратонда ў былой сядзібе

будынка ў цяперашні час знікаюць з-за яго запушчанасці і неапраўданага выкарыстання пад склад. А між тым пабудова можа ўпрыгожыць любы сельскі пейзаж.

Няўнасць у беларускіх сядзібных ансамблях каталіцкіх капліц тлумачыцца акаталічваннем заходнерускага дваранства з другой паловы XVII стагоддзя. Больш заможныя пані мелі ў сваіх сядзібных касцёлах.

Тут хочацца ўпамінуць і пра новыя архітэктурныя тэндэнцыі ў сядзібным будаўніцтве другой паловы XIX стагоддзя. Лёс класічнага напрамку ў архітэктуры ярка выявіўся на прыкладзе палаца ў былым маёнтку Катлубая ў вёсцы Ястрэ́мбля (Баранавіцкі рэён), які страціў лакалінасць, стрыманасць дэкору, выразнасць сілуэту.

Ускладненая планіроўка палаца прывяла да сіметрычнага аб'ёма-прасторавога рашэння. Рознапамерныя аб'ёмы палаца вакол шатровай вежы. У адрозненне ад параўнаўча арганізаванага плоскага галоўнага фасада — дваровы фасад мае вялікую дынамічнасць. Дэкарацыя і плоскі рэльеф, «ламань» дах, дэкаратыўныя налічнікі вокнаў перагружаюць архітэктуру, робяць яе пампэзнай. Палац знаходзіцца ў акружэнні маляўнічага пейзажнага парку з сажалкай і аляямі. Размешчана тут школа-інтэрнат удала выкарыстала прасторныя светлыя пакоі палаца.

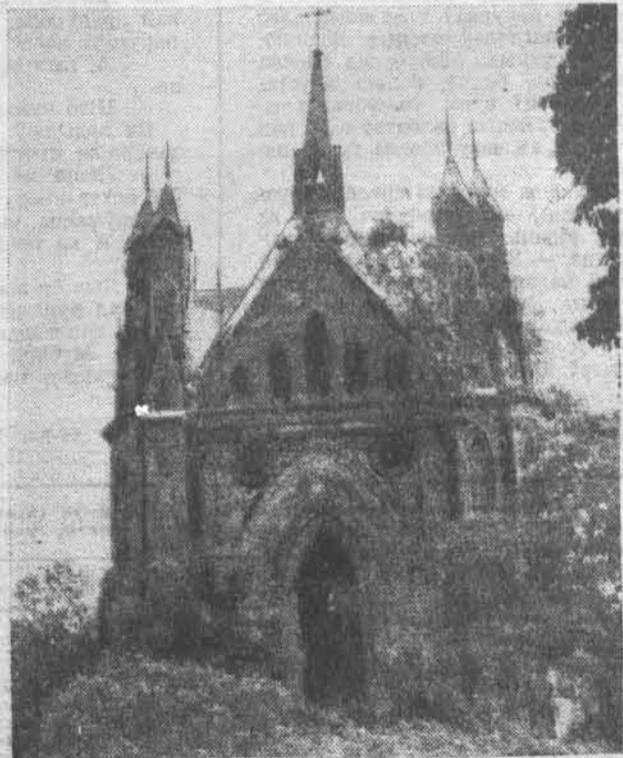
Асабліва цікавасць маюць маёнткі, звязаныя з імёнамі прагрэсіўных людзей свайго часу, як, напрыклад, у вёсцы Скокі (Брэсцкі раён), дзе жыў вядомы пісьменнік Юліян Урсын Нямцэвіч.

Створылі рукамі беларускага народа палацавыя і паркавыя ансамблі па праве знаходзяцца сёння ў агульнанародным карыстанні. І не дзіўна, што амаль кожная сядзіба пераведзена альбо пад дзіцячую ўстанову, альбо под месца адпачынку. Задача цяпер заключаецца ў правільным выкарыстанні іх. Гэтыя выдатныя куткі беларускай прыроды маюць не толькі утылітарную цікавасць, але і з'яўляюцца вялікай гісторыка-мастацкай каштоўнасцю. У іх найбольш ярка выявіўся характар беларускай грамадзянскай архітэктуры, яе мастацкае развіццё. У іх увекавечана майстэрства і талент беларускага рамеснага люду, які здолеў так проста, на аснове нацыянальных мастацкіх і будаўнічых традыцый сінтэзаваць у сваёй творчасці дасягненні тагачаснай архітэктуры.

А. КУЛАГІН.

Гэтак выглядае сёння ў вёсцы Паланечка Баранавіцкага раёна былы палац Радзівілаў.

Прыгожа ўпісваецца ў прыроду капліца ў вёсцы Занавель, што ў Драгічынскім раёне.

Васіль ГАПАНОВІЧ

ДА БЛІЗКІХ СЯБРОЎ

Сябры! Скажу вам па сакрэту,
Скажу не ўсім, а толькі вам:
Хачу пралезці я ў пазы,
А таленту — ну, хоць бы грам.

Паззі не разумею,
Але даруйце мне грахі...
Для тых пісаць я вершы ўмею,
Хто у паззіі глухі.

Калі ж чытач сур'ёзны, кемны
Асмеліцца ўчыніць разное,
Я кіну ў твар яму: «Дарэмна!
Браток, ты проста не дарос».

Я мару выдаць першы зборнік,
А там за першым і другі...
Няхай ніхто іх не разгорне,
Няхай... Ды ўсё-ткі неблагі!

Паэт ідзе ў літаратуру;
Ён не шапёрка — козыр-туз:
Прымай мяне з маёй фантаурай,
Прымай, пісьменніцкі саюз!

Мікола НАВІЦКІ

РАЦПРАПАНОВА

Наведайце мяне па тэлефоне,
Так надвачоркам, калі чай ніць час.
Вы ж ведаеце: стомленасць агорне,
Ды і прыпынак воддалек ад нас.

Шчэ, чаго добрага, і ліфт у нас
адкажа,
І нас, хто ведае, мо' дома не застаць.
Ды ўрэшце і прынос патрэбен,

кажуць,
А грошы ж, не сакрэт, цяпер—вада.

Ды і візіту сэнс — адныя плёткі.
І стол жа трэ' накрыць, калі хто ёсць.
А тут табе ні шклянкі і ні сподкаў.
Набраў шэсць лічбаў і — ты лепшы
госць!

Дык, калі ласка, дарогі, прыходзьце!
Пагутарым, за чаркай пасядзім.
Найлепшы той з гасцей, што ідзе па
дроце.

Рацпрапанову гэтую — усімі!

Ул. САФРОНАУ

ПРЫЗНАЛІ

— Сябрук, дзе быў?
— Насіў у рэдакцыю свае гумарэскі.
— І як—смяліся?
— Ага. Як выйшаў.

— Вам дапамагчы? — запытаў я.

— Нарэшце папаўся! — выгукнуў мой добры знаёмы і паказаў аркуш паперы, які ён адабраў у шымпанзе. Вось тэкст, складзены з наклееных на паперу газетных літар: «Паважаны грамадзянін пракурор! Паведамляю, што пры будаўніцтве вальера для белых мядзведзяў шмат што раскраслена. Большая частка металічных канструкцый і цэменту прададзена для будаўніцтва прыватных дачаў».

— Вы бачыце, як гэта ён рабіў? — мой знаёмы паказаў мне нажніцы. — Ну пачакай жа, ты больш у мяне не захочаш займацца крытыкай! — Памахаўшы малпе кулаком, ён з «рэчавымі доказамі» накіраваўся ў дырэкцыю.

Я паглядзеў на замаркочанага шымпанзе, а потым на аб'яву, якая папярэдджвала, што жывёлам забаронена даваць якія-небудзь прадметы. І зразумеў сэнс перасцярогі.

Пераклаў з польскай
А. ПЯКАРСКІ.

маім гусце страва. У твайго гаспадара, я ведаю, доктарская каўбаса ёсць.

— Пабойся бога, Мурчак! — жахліва ўсклікнуў Малайчына. — Красці я не буду.

— Так ты мяне кахаеш, — пакрыўджана ўздыхнула прытворшчыца.

— Маё каханне да цябе чыстае і светлае, — адказаў Малайчына. — Але нават дзеля цябе я не здраджу гаспадару.

Яны разышліся, расчараваныя адно адным. Ішоў час. Іншыя каты пацёху пакідалі сваіх гаспадароў, перабіраліся ў другія вёскі. І калі ў гаспадара Малайчыны ў хаце быў пародак, то ў іншых дамах панавалі мышы. Малайчына бачыў гэта і аднойчы сказаў гаспадару:

— Вось чарцяжы. Я тыдзень працаваў над гэтым агрэгатам.

— Што яшчэ за агрэгат? — спяхмурнеў гаспадар.

— Аўтакапкан на мышэй. Зрабіць не цяжка, а эфект вялікі. З гэтым прыстасаваннем ні адзін кот не патрэбен. Тапа і зручна. Вашы сябры-гаспадары дзякуй скажуць.

Гаспадар узяў чарцяж, пакрыўжана і парваў на маленькія кавалачкі. Малайчына абамлеў.

— Вы кансерватар! — абурана закрычаў ён.

— Ах ты, чортава семлі! — узлаваўся той. — Павучаць мяне? Ды на тваё месца дзесьці галадранцаў знойдзецца! Вон з двара! Толькі смуту ў вёску занёс. Вон!

І гаспадар выкінуў Малайчыну. Той абтросся на вуліцы і пашкандываў у свет божы. А праз месяц, далёка адсюль, нейкі чалавек падабраў ката, мокрага і бруднага, пад тэлеграфным слупам.

сустракацца з адступнікам, — прасіпеў стары кот-зайздроснік.

— Забараніць! Забараніць! — узнялі гвалт каты.

— Калі ласка, — раўнадушна адказала Мурка. — Усё роўна ад яго карысці, як ад казла малака. На спатканні спазняецца, усё работа ды работа, а прыйдзе, дык ніколі падарунка не прынясе. Толькі мышаў частуе. А я каўбасу доктарскую паважаю.

Малайчыну падпільнавалі ля склепа. Цяжка

замашкі і нават смачныя прапановы суседзяў не зламалі яго вернасці гаспадарам. Кот не паважаў летуноў і абібокаў, любіў працаваць на адным месцы і аддаваў рабоче ўвесь жар свайго сэрца, усё сваё прафесійнае майстэрства.

— Хіба ў вас каты? — пніў з іншых яго гаспадар. — Лайдакі яны, ласця на смятанку, гатовы сцібрыць, што дрэнна ляжыць. Мой не такі. Нальеш яму ў місачку сырадою, дык ён аж чырванее

ад сарамлівасці. Угаворваць даводзіцца. Пры ім ніводнага мышаніці на двары не знойдзецца. Работнік адмысловы, што і гаварыць!

Такія размовы іншым катом выходзілі бокам. Іхнія гаспадары на кожным кроку саромлілі іх; зачынялі на замкі сала і смятану, замест малака паказвалі хвігу.

І Голад — не цётка, і каты паспрабавалі паляваць на мышэй. Але ранейшае сытае жыццё, дармовыя ласункі і гультайства звалі іх былое рамяство. Каты завялі. Адзін з іх (пра яго яшчэ Крылоў пісаў) увёс на сходы прапанову:

— Управім, браткі, гэтай выскачцы мазі!

Прапанову прызналі слушнай.

— Цёмную яму! — закрычалі маладыя каты, якія не тое што лавіць мышэй, але і сустракацца з імі баяліся.

— Забараніць Мурцы

ўздыхала зыркатыя поўня, гледзячы, як з бедалагі ляціць шэрэць, як войкае ён ад удараў пад бакі. Гаспадар знайшоў яго, ледзь жывога, у крапіве, прынёс у хату, выкінуў ветэрынара. А праз тыдзень Малайчына зноў заступіў на працоўную вахту.

— Цяпер твая чарга, Мурка, — сумна сказаў Крылоўскі кот. — На цябе надзея.

— Паспрабую, — адказала Мурка і грацыёзна прылізлася.

Яны сустрэліся ля бэзу. У паветры разліваўся водар квегак. Малайчына млеў ад каханія і радасці.

— Пусці, мядзведзь, — соладна ўсміхаючыся, назвала Мурка, адпыхваючы Малайчыну. — Хіба так кахаюць?

— А як? — дрыжачым шэптам пытаўся Малайчына. — Я ж табе такую тлустую мыш прынёс...

— Фі! Што мыш? Не па

— Скаргу нехта паслаў, што ў нашым звырынцы абкрадаюць жывёл. Нібыта замест добрага мяса ім даюць нейкія адкіды, а травядным не цытрэсавыя і бананы, а звычайныя яблыкі і розныя мясцовыя эрэа.

Пра гэтую размову я ўспомніў праз некалькі тыдняў, калі са сваім хлапчанам пайшоў у звырынца і ўбачыў там майго знаёмага, з якім давялося гутарыць у прыёмнай пракурора. Ён якраз сыпаў папугалам корм.

— А, гэта вы! — пазнаў ён мяне.

— Што чуваць? — запытаў я. Ён падышоў да мяне і пачаў даверліва шаптаць.

— Лепш не раскажываць, скаргі ўсё нехта піша, усіх выклікаюць... Не даўмецца, чыя гэта работа.

— А па почырку нельга пазнаць?

— Дык ён жа не дурань, каб пісаць ад рукі. Вырэзвае літары з газет, наклеівае на паперу і пасылае. Мусіць, пабіў руку на такіх справах, нагледзеўся дэтэктываў па тэлебачанні. Спакою няма з-за яго, адзін аднаго пачалі падазраваць. Ці ж можна разабрацца, хто сюды ходзіць з-за цінаваці да жывёл, а хто дзеля праверкі? У дырэкцыі сядзяць рэвізоры і стараюцца вывесці ўсіх на чыстую ваду.

Я сказаў некалькі спагадлівых слоў і пайшоў далей. Але каля выхаду мы з ім зноў сустрэліся.

— У апошнім лісце, — працягваў ён, паведамлялася, што адзін наш супрацоўнік купіў легкавую машыну. «За якія грошы ён яе купіў, калі атрымлівае дзве тысячы ў месяц? Калі, нарэшце, адпаведныя органы звернуць увагу на становішча безбаронных жывёл?» Так заканчваўся ліст.

Другі раз я пайшоў у звырынца з малой пляменіцай, якая з мамай прыехала з правінцы і надта хацела паглядзець на дзікіх звыроў. Зранку наведвальнікаў амаль не было. Падышоўшы да клетак з малпамі, я заўважыў, што каля аднае з іх нехта валтузіцца са старым шымпанзе.

Фелікс ДЭРЭЦКІ

АНАНІМ

Ва ўсіх, хто сядзеў у прыёмнай пракурора, быў сумны выгляд. Выключэнне толькі я, выкліканы сведкам з-за дробязнай справы. Ведаючы, што мая справа — па сутнасці пустая фармальнасць, я спакойна пакурваў і ад няма чаго рабіць разглядаў посныя фізіяноміі прысутных. Мой сусед справа нерваваўся, бадай, больш за ўсіх. Ён пакусаў вусы, раз-праз глытаў сліну, нешта балбатаў сабе пад нос і час ад часу злосна тулаў нагой.

— Усё ж няма на свеце справядлівасці, — звярнуўся ён да мяне, відаць, маючы патрэбу выказацца. — З-за адной паршывай авечкі чалавеку можа стаць свет не мілы. Думаеце, прыемна, калі цябе выклікаюць да пракурора?..

— А што ў вас здарылася? — запытаў я.

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра і кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышэйшага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 33-22-19, бухгалтэры — 42-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: Э. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.